

# Delo in varnost

revija za varnost in zdravje pri delu in varstvo pred požarom

Letnik 51, junij 2006, 3300 SIT / 13.77 €



## Alkohol in droge na delovnem mestu

- delovnopравни vidik
- socialni vidik
- zdravstveni vidik

## Predstavitev evropske študije o zunanjih izvajalcih

**VAREN  
ZAČETEK**



**EVROPSKI TEDEN**  
varnosti in zdravja pri delu  
23. - 27. OKTOBER 2006



VII. mednarodna konferenca  
**GLOBALNA VARNOST**  
Bled, 13. in 14. oktober 2006  
[www.zvd.si/gv2006/](http://www.zvd.si/gv2006/)



Chengdujska cesta 25, 1000 Ljubljana

T: 01/585 51 00 · F: 01/585 51 01

W: www.zvd.si, · E: info@zvd.si

## Center za strokovne naloge varnosti

### LABORATORIJ ZA DVIGALA

Ugotavljanje skladnosti in kontrole dvigal (lifto) v skladu s pravilnikom o varnosti dvigal (Uradni list RS, št. 97/03): Prvi in periodični pregledi delovne opreme - dviznih naprav (tovorna dvigala, mala tovorna dvigala, dvigala za prevoz invalidov, tekoče stopnice in trakovi, dvizne mize...).

### LABORATORIJ ZA TLAČNO OPREMO

- pregledi in preskusi tlačnih sistemov,
- testiranje, saniranje in izdaja ustreznih poročil za zaporne, regulacijske in varnostne ventile za različne medije.

### LABORATORIJ ZA STROJE IN OSEBNO VAROVALNO OPREMO

- pregledi in preskusi delovne opreme,
- priprava tehnične mape - dokumentacije za izjavo o skladnosti strojev in naprav, transportnih sistemov ter mehanizacije.

### LABORATORIJ ZA POŽARNO VARNOST IN EKSPLOZIJSKO ZAŠČITO

izdelava:

- požarnih redov • požarnih načrtov • ocen požarne ogroženosti • elaboratorov ekspozicijske ogroženosti • požarne študije • pregledi • pregledi in vzdrževanje gasilnikov • preskušanje hidrantnih ostrešij.

### IZOBRAŽEVANJE, USPOSABLJANJE IN PUBLICISTIKA

- usposabljanje s področja varnosti in zdravja pri delu ter varstva pred požarom • izobraževanje (seminarji, delavnice) • strokovna usposabljanja • izdaja strokovne revije Delo in varnost • izdaja publikacij s predpisi • izdaja praktičnih smernic • prodaja varnostnih znakov,
- izdelava izjave o varnosti z oceno tveganja in njene revizije.

### STROKOVNE NALOGE VARNOSTI – POGODBENI IN TEHNIČNI PREGLEDI

- svetovanje o zahtevah za ureditev poslovnih prostorov,
- komisjski pregledi poslovnih prostorov pred pričetkom obratovanja,
- sodelovanje v komisijah za tehnične preglede objektov za pridobitev uporabnega dovoljenja (v skladu z zakonom o graditvi objektov),
- svetovanje, vzpostavitev in spremljanje sistema HACCP (Hazard Analysis of Critical Control Point) pri nadzoru in analizi kontrolnih točk za zagotavljanje neoporečnosti živil,
- opravljanje strokovnih nalog varnosti in zdravja pri delu (strokovni delavec) v skladu z določili 19. člena Zakona o varnosti in zdravju pri delu,
- opravljanje strokovnih nalog varstva pred požarom (v skladu z določili Zakona o varstvu pred požarom),
- opravljanje strokovno tehničnih pregledov kopalšč (v skladu z Zakonom o varstvu pred utopitvami).

## Center za fizikalne meritve

### LABORATORIJ ZA DOZIMETRIJO

- meritve ravni sevanja v delovnem in življenjskem okolju,
- pregledi virov ionizirajočih sevanj v medicini, industriji in ostalih panogah,
- pregledi ionizacijskih javljalnikov požara,
- priprava programov in izvajanje usposabljanj iz varstva pred ionizirajočimi sevanji,
- prevoz radioaktivnih snovi,
- izdelava strokovnih mnenj o obsevanosti delavcev,
- preračun zaščite prostorov, v katerih se uporabljajo viri sevanja,
- izdelava ocen varstva izpostavljenih delavcev.

### LABORATORIJ ZA MERJENJE SPECIFIČNIH AKTIVNOSTI RADIONUKLIDOV

- meritve specifičnih aktivnosti radionuklidov - gama sevalcev (v zraku in padavinah, biološkem materialu, zemlji in sedimentih ...),
- meritve radona in radonovih potomcev, sanacije objektov s povišanimi vsebnostmi radona v delovnem in življenjskem okolju,
- kontrolne meritve vzorcev hrane (za uvoz in izvoz),
- meritve in določitev specifičnih aktivnosti radionuklidov Sr-89/90 v živilih, mleku, zemlji, v zraku in padavinah ter J-131 v mleku.

### LABORATORIJ ZA FIZIKALNE MERITVE

#### Meritve delovnega okolja:

- meritve in analize mikroklimatskih razmer (temperatura, relativna vlažnost, hitrost gibanja zraka, stopnja turbulentnosti, PMV, PPD, WBGT),
- meritve in analize osvetlitvenih razmer (umetna in dnevna osvetljenost, svetlost, kontrasti),
- meritve in analize vibracij naprav in instalacij na delovnih mestih ter predlogi sanacij čezmerne obremenitve delavcev z obstoječimi vibracijami,
- meritve in analize hrupa strojev in instalacij na delovnih mestih ter predlogi sanacij čezmerne obremenitve delavcev z obstoječim hrupom,
- načrtovanje protihrupnih ukrepov pri novih in rekonstruiranih delovnih prostorih in protihrupne študije,
- meritve in analize zvočne izolativnosti,
- svetovanje pri projektiranju in gradnji objektov ter predlogi sanacije v primeru nedoseganja predpisanih zvočnih izolacij,

- revizije projektnih dokumentacij s področja zvočne izolativnosti,
- pregledi in kontrolni preskusi zaklonišč za izdajo potrdil o primernosti,
- preskusi ustreznosti ergonomskih razmer pri delu z zaslonsko opremo.

#### Meritve v naravnem in življenjskem okolju:

- meritve, analiza in izdelava poročil o hrupu, ki ga v okolju povzročajo industrija, obrt in promet,
- strokovne ocene o vplivih na hrup v okolju, protihrupne študije in predlogi sanacije čezmerne obremenitve okolja s hrupom,
- načrtovanje protihrupnih ukrepov za naravno in življenjsko okolje pri novih in rekonstruiranih objektih,
- meritve in analize zvočne izolativnosti v bivalnih prostorih,
- svetovanje in predlogi sanacije neustrezne zvočne izolativnosti predelnih in fasadnih sten ter medetažnih plošč v bivalnih prostorih,
- meritve in strokovne ocene vplivov na vibracije v okolju,
- načrtovanje protivibracijskih ukrepov za bivalno okolje,
- izdelava protivibracijskih študij in predlogov protivibracijske sanacije pri čezmernih obremenitvah okolja z vibracijami.

#### Nadstandardne dejavnosti na področju hrupa:

- protihrupne sanacije,
- sodelovanje z vlado RS pri oblikovanju in sprejemanju predpisov o hrupu,
- vodenje delovne skupine za hrup v okolju za območje srednje in vzhodne Evrope v okviru INCE.

### LABORATORIJ ZA NEIONIZIRAJOČA SEVANJA

#### Merjenje električnih, magnetnih in elektromagnetnih polj:

- merjenje statičnega in kvazistatičnega magnetnega polja,
- merjenje električnih in magnetnih nizkofrekvenčnih polj od 5 Hz- 100 kHz (daljnovidno omrežje, hišna napeljava, gospodinjiski aparati, industrijski viri...),
- merjenje elektromagnetnih visokofrekvenčnih polj od 100 kHz do 18 GHz (radijski in televizijski oddajniki, sistemi mobilne telefonije, radarji...).

#### Izdelava ocen vpliva na okolje:

- izračuni obremenitev okolja z elektromagnetnimi polji za nizko- in visoko-frekvenčne vire neioni-zirajočega sevanja.

### LABORATORIJ ZA EKOLOGIJO IN TOKSIKOLOGIJO

- celovita poročila in strokovne ocene o vplivih na okolje (PVO) za posege v prostor (novogradnje, rekonstrukcije, spremembe tehnologije ...),
- meritve in poročila o emisijah snovi v zrak (onesnaževanje) in imisijah snovi v zraku (onesnaževanje),
- preiskave in meritve kemičnih dejavnikov v delovnem okolju:
  - določevanje koncentracij kemičnih snovi v zraku v obliki prahu, hlapov, plinov in aerosolov,
  - analize metabolitov v bioloških vzorcih delavcev, ki so izpostavljeni kemičnim snovem v zraku;
- okoljski standardi in nevarne kemikalije:
  - svetovanje in usposabljanje, določeno z zakonom o kemikalijah.

## Center za medicino dela

### AMBULANTNA DEJAVNOST

#### Ambulanta specialistov medicine dela, prometa in športa:

- opravljanje vseh nalog pooblaščenega zdravnika,
- preventivni zdravstveni pregledi in ocenjevanje delazmožnosti delavcev, udeležencev v prometu in športnikov (pred zaposlitvijo, obdobji in drugi usmerjeni preventivni zdravstveni pregledi, pregledi kandidatov za voznike, voznike motornih vozil za amaterje in poklicne voznike vseh kategorij, pregledi letalcev in pomožnega letalskega osebja vseh kategorij, pregledi oseb za posest in nošenje orožja, pregledi oseb v smislu varovanja prebivalstva pred nalezljivimi boleznimi, pregledi oseb izpostavljenih snovem in energijam s kancerogenim, teratogenim, mutagenim in fibrogenim učinkom, pregledi učencev pri poklicnem usmerjanju, pregledi športnikov in menedžerjev, pregledi pred odhodom v tujino itd.).

#### Analize tveganja in zdravstvene ocene delovnih mest

#### Ambulanta konziliarnih specialistov:

- okulist, kardiolog, urolog, psihater, otorinolaringolog, onkolog in nevrolog,
- ekspertna mnenja za potrebe splošnih zdravnikov, zdravniških in invalidskih komisij,
- sodno izvedenska mnenja za potrebe sodišč.

#### Oftalmološka ambulanta:

- Specialistični oftalmološki pregledi; refraktometrija - merjenje dioptrije, tonometrija - merjenje očesnega pritiska, anomaloskopija - določitev barvne občutljivosti, ter niktometrija - preiskave "nočnega" vida, in perimetrija - preiskava vidnega polja.

#### Otološka ambulanta:

- Specialistični otorinolaringološki pregledi; otomikroskopija - mikroskopski pregled ušesa, timpanometrija - merjenje upora v srednjem ušesu ter preiskave sluha - akumetrično in avdiometrično ter bitermalna frekvenčna vestibulometrija.

### LABORATORIJ ZA FIZIOLOGIJO

#### LABORATORIJ ZA KLINIČNO BIOKEMIJO, HEMATOLOGIJO IN MUTAGENEZO

#### LABORATORIJ ZA PSIHLOGIJO

- psihološki pregledi in ekspertize (sodelovanje psihologa pri obvladovanju in preprečevanju stresa (antistresni program),
- sodelovanje psihologa pri izboru kandidatov za določeno delo,
- psihološko svetovanje o povečanju delovne učinkovitosti in zmanjševanju števila delovnih nezgod,
- prodaja psihodiagnostičnih sredstev.

Center je tudi učna baza študentom dodiplomskega študija na medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani in specializantom medicine dela, prometa in športa.

## Tema meseca

- 5 Borut Brezovar  
**Četrta konferenca Inšpektorata RS za delo o alkoholu in drugih prepovedanih drogah na delovnem mestu**  
*Fourth conference of the Inspectorate of Republic of Slovenia for work on alcohol and other forbidden drugs at the workplace*
- 6 Jana Uran  
**Delovnopравни pogled inšpekcijskega nadzora v zvezi z alkoholom in drugimi drogami**  
*Legal view of the inspection control of the alcohol and other drugs*
- 16 Mojca Kržan  
**Farmakologija etanola in njegov vpliv na zmožnost za delo**  
*Pharmacology of ethanol and its influence on the ability to work*
- 19 Jasmina Rakita  
**Ugotovitve v zvezi z alkoholom in drugimi drogami na delovnem mestu v praksi**  
*Practical findings connected with alcohol and other drugs at the workplace*
- 21 Peter Stefanoski  
**Socialni pogled na problematiko alkohola in drugih drog**  
*Social view of the alcohol and other drug problems*
- 24 Zdenka Čebašek Travnik  
**Alkohol in druge droge kot javnozdravstveni problem**  
*Alcohol and other drugs as a public health problem*

## Razvoj in znanost

- 26 Marjan Bilban  
**Ekonomski vidik poškodb pri delu, II. del (s poudarkom na gradbeništvu)**  
*Economic point of view of injuries at work, part II (with the emphasis on construction activities)*

## 16

**Pharmacology of ethanol and its influence on the ability to work**

Consumption of larger or smaller quantities of alcohol is as old as the civilization. Although the majority consumes ethanol for its stimulatory effects, the drug is principally known for its depressive effects on the central nervous system. A single larger intake of ethanol hurts mainly the central nervous system. First the higher nervous activities are impaired, thus decreasing the ability to work. Prolonged intake affects the functioning of the central nervous system, blood vessel system, digestive apparatus, and motion. Chronical consumption of larger quantities of alcohol can cause a lot of different diseases, resulting in a decrease of the ability to work, increase of injuries and health absence, early pensioning, and increased mortality.

## 21

**Social view of the alcohol and other drug problems**

Various theories try to explain the emerging problems connected with the alcohol and other drug consumption, and to form the basis for different treatment of these problems. One of the explaining theories – the subculture theory – enables us to create effective ways of giving up alcohol and other drugs regardless of the aetiology of the origins of the addiction. In the system of social security we are concentrating on problems connected with drug consumption, i.e. paradoxical perseverance in drug consumption. The concepts of the theory of subculture, together with the analysis of the entrance of the individual in the subculture, enable us to develop a suitable treatment of the individual to make him to convert from the "alcoholics" to "non-alcoholics" subculture.

## 24

**Alcohol and other drugs as a public health problem**

Psychoactive substances (PAS) present a danger for an individual and for the society. The problems of PAS consumption depends on the interaction between the substance, the individual and the context in which he/she starts the consumption. The definition of the consumption of a certain drug must therefore be multi-dimensional, considering the current damage level in the environment, health risk of the PAS consumption and social dangers caused by the PAS. Alcohol can be deemed dangerous, according to different criteria, foremost the social danger and public health damage. Therefore it is imperative to create and maintain an effective alcohol policy, leading to a decrease of harmful alcohol consumption. Similar policies should be maintained for other PAS regardless of the fact that they are legally allowed or forbidden.

## Pravni nasveti

- 38 Nina Kos  
**Kvotni sistem zaposlovanja invalidov v Sloveniji (vprašanja - odgovori)**  
*Quota system of employment of invalids in Slovenia (Questions – Answers)*
- 40 Nina Kos  
**Iz Uradnega lista RS**  
*From the Official Gazette of the Republic of Slovenia*
- 41 Novi pravni akti Evropske unije  
*New legal acts of the European Union*

## Zakonodaja

## Aktualno

- 42 Boris Ružič  
**Predstavitev evropske študije o delu zunanjih izvajalcev s področja varnosti in zdravja pri delu**  
*Presentation of the european study on the work of external workers in the field of safety and health at work*
- Iz dela Zbornice za varnost in zdravje pri delu
- 45 Primož Gspan  
**Zaključki posveta – Portorož 2006**  
*Conclusions from the conference – Portorož 2006*

## Zanimivosti

- 46 Agencija POTI  
*Agency POTI*
- 48 Navodila avtorjem za pripravo člankov



UDK 616.  
628.5  
331.4  
614.8  
ISSN 0011-7943

## DELO in VARNOST

Izdajatelj in založnik:

**ZVD Zavod za varstvo pri delu d.d.**

Direktor: **Miran Kalčič, univ. dipl. pravnik**  
Chengdujska cesta 25,  
1000 Ljubljana

Telefon: **(01) 585 51 00**

Fax: **(01) 585 51 01**

Ident. št.: **S121282692**

Matična številka: **5055580**

Spletna stran: **www.zvd.si**

Glavni in odgovorni urednik:

**mag. Milan Srna, univ. dipl. inž.**

e-mail: **milan.srna@zvd.si**

Namestnica

glavnega in odgovornega urednika:

**Vladimira Lebar, dipl. var. inž.**

Urednik znanstvene priloge:

**prof. dr. Marjan Bilban, dr. med.**

Urednica in lektorica:

**Tatjana Šrol**

Oblikovanje in fotografija:

**Saša Žebovec, univ. dipl. inž.,**

**Tatjana Polanc**

Člani uredništva:

**asist. Metka Teržan, dr. med.**

**dr. Gregor Omahen, univ. dipl. inž.**

**dr. Maja Metelko, univ. dipl. inž.**

Izhaja dvomesečno

Cena posamične številke:

3.300 SIT/13.77 € z vključenim DDV.

Odpovedni rok je tri (3) mesece

s priporočenim pismom. Vsako

spremembo naslova sporočajte

uredništvu pravočasno.

Vse pravice pridržane.

Ponatis celote ali posameznih delov je

dovoljen samo s soglasjem izdajatelja.

Povzetki člankov so vključeni v

podatkovni zbirki COBISS in ICONDA.

Revija DELO IN VARNOST je vpisana v

razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za

kulturo RS, pod zaporedno številko 622.

Trženje:

**Vladimira Lebar, dipl. var. inž.**

Tel.: (01) 585 51 69

Tisk: **TIPOGRAFIJA, d.o.o.**

Ljubljana, Celovška 25

Fotografija na naslovnici:

**FOTO SPRING**

## UVODNIK

Kdor danes še trdi, da v podjetju nimajo problemov z drogami, se pošteno moti!

Po oceni Urada za droge in kriminal pri Združenih narodih je leta 2001 kar **200 milijonov ljudi v svetu uživalo droge**, od tega 34 milijonov amfetamine, osem milijonov pa ekstazi.

V Sloveniji sta bila leta 2004 po podatkih, ki jih je zbrala Informacijska enota za prepovedane droge IVZ RS, v sedemnajstih centrih za zdravljenje in preprečevanje odvisnosti od prepovedanih drog evidentirana **2902 uživalca drog**. V primerjavi z letom poprej se je število uživalcev povečalo za 142 oseb. Povprečna starost evidentiranih uporabnikov drog je bila 27 let. Uživalci drog niso samo mladi ljudje, ampak tudi 40-letniki, in so zaposleni v različnih dejavnostih. Droge uživajo na kontroliran način, da socialno ne izstopajo in ne zbujejo pozornosti. Prilagojeni uživalci drog, t.i. kompenzirani ali kontrolirani uživalci, ostajajo pogosto zelo dolgo neopaženi. Živijo v nevarni zmoti, da vse obvladajo, da lahko nadzorujejo svojo pijanost oziroma omamo.

Med vsemi evidentiranimi uporabniki drog je bilo skoraj 22 % oseb redno zaposlenih! Nezaposlenih oziroma občasno zaposlenih je bilo nekaj več kot polovica (56 %).

Uživalci drog predstavljajo na varnostno izpostavljenih delovnih mestih veliko tveganje (npr. vozniki). Tveganje za napačno ravnanje je veliko in ima lahko usodne posledice za ljudi, za okolje in za podjetje. Droga izzove po omami ne le daljšo depresijo kot alkohol, ampak tudi daljši čas vpliva na sposobnost odločanja in reagiranja. Uživanje drog lahko izzove halucinacije in ima lahko usodne posledice na nevarnih delovnih mestih. Sodelavec uživalca mora biti zato sposoben, da prepozna situacijo, pravilno identificira signale in se mora največkrat v kratkem času pravilno odločiti in hitro ukrepati.

Raziskave kažejo, da so inteligenca, psihične zmožnosti, sposobnost, da stvari pravilno oceniš in reakcije zaradi uživanja drog trajno prizadete. Zdaj je tudi že znano, da jemanje ekstazija vodi k popolni izčrpanosti. Delo je področje, kjer **škodljiva raba alkohola** naredi največ materialne škode. Opiti delavci so vir slabe kakovosti izdelkov, nizke storilnosti, preprirov in drugih motenj.

V Sloveniji je leta 2004 poraba čistega alkohola znašala 11,7 litra na prebivalca oziroma 13,7 litra na odraslega.

Poraba posameznih vrst alkoholnih pijač:

– pivo 84,5 litra na prebivalca (98,8 litra na odraslega),

– vino 58,2 litra na prebivalca (68,0 litra na odraslega),

– žgane pijače 1,1 litra na prebivalca (1,27 litra na odraslega).

Največ čistega alkohola na odraslega prebivalca je bilo popitega z vinom (54,65 %), sledilo je pivo (36,09 %) in žgane pijače (9,27 %) (Šešok, Sedlak, IVZ 2004).

Negativne posledice uživanja alkohola se na delovnem mestu odražajo kot manjša delovna produktivnost, povečana odsot-

nost z dela, slabše zdravstveno stanje, poslabšanje medosebnih odnosov, številnejše nezgode pri delu, težave z delovno in osebno disciplino.

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije je alkohol vzrok za okoli 25 % nezgod pri delu. Zaposleni, ki čezmerno uživajo alkohol, so za 25 % manj učinkoviti kot tisti, ki teh problemov nimajo. Oseba, ki je odvisna od alkohola, dela povprečno 10 let manj kot druge in je povprečno vsako leto dva meseca v bolniškem staležu (Šešok, Sedlak, DV 50 (2005) 6, str. 72)

Kaj lahko v takih primerih stori delodajalec?

Mednarodna organizacija dela (MOD) je že leta 1996 pripravila navodila za reševanje problemov, povezanih z alkoholom na delovnem mestu. Cilji tega dokumenta so promocija, preprečevanje in obvladovanje težav, povezanih z alkoholom na delovnem mestu.

Zloraba alkohola se lahko preprečuje predvsem z obveščanjem in izobraževanjem delavcev v okviru promocije varnosti in zdravja pri delu. Vodstveni delavci morajo biti usposobljeni za zaznavanje sprememb v vedenju delavcev.

Redki predpisi neposredno določajo, da delavec med delovnim časom in na delovnem mestu ne sme biti pod vplivom alkohola. Zakon o omejevanju porabe alkohola določa le prepoved prodaje oziroma ponudbe alkoholnih pijač med delovnim časom na delovnem mestu. Postopek preizkusa alkoholiziranosti na delovnem mestu v delovno-pravni zakonodaji ni ne predpisan ne prepovedan. Podobno je s testiranjem delavcev na prisotnost drog v organizmu. Pravno podlago za preizkus alkoholiziranosti oziroma opravljanja dela pod vplivom droge je mogoče najti v splošnejših določbah zakonov o delovnih razmerjih in o varnosti in zdravju pri delu ter njenih izvršilnih predpisov.

Pri delovni nedisciplini zaradi alkohola lahko delodajalec izreče tudi disciplinski ukrep, vendar pa naj bo pred tem delavec deležen pomoči (npr. svetovanja, zdravljenja in rehabilitacije).

EVROPSKA LISTINA o alkoholu, ki jo je med drugimi sprejela tudi naša država, določa, da imamo vsi ljudje pravico, da smo v družinskem, družabnem in delovnem okolju zavarovani pred nezgodami, nasiljem in drugim negativnimi posledicami, ki jih povzročata uživanje alkohola.

Za konec pa še misel iz referata na posvetu: v geografskem, kulturnem in socialnem okolju, kjer je pitje alkohola nekaj samoumevnega, je treba razvijati predvsem kulturo pitja. Abstinencij ne smemo spodbujati k pitju, če so se že odločili za tak način življenja. Naj bo pitje alkohola omejeno na zmerne količine, ob hrani in na čas, ko nismo na delovnem mestu, in kadar vemo, da nam več ur ne bo treba sestiti za volan!

*mag. Milan Srna, univ. dipl. inž.*

*glavni in odgovorni urednik,*

*E: milan.srna@zvd.si*

**ZVD Zavod za varstvo pri delu d.d.,  
Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu RS  
in Planet GV**

v sodelovanju z

**Zbornico varnosti in zdravja pri delu,  
Zvezo društev varnostnih inženirjev  
in Združenjem medicine dela, prometa in športa**

organizirajo

**13. in 14. oktobra 2006 na Bledu**

## **VII. mednarodno konferenco Globalna varnost**

ZVD Zavod za varstvo pri delu d.d., Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu RS in Planet GV, v sodelovanju z Zbornico varnosti in zdravja pri delu, Zvezo društev varnostnih inženirjev Slovenije in Združenjem medicine dela, prometa in športa organizirajo že sedmo mednarodno konferenco **GLOBALNA VARNOST**.

Konferenca je namenjena strokovnjakom tehničnega varstva v delovnem okolju, varnostnim inženirjem, pooblaščenecem za varnost pri delu in drugim strokovnim delavcem tega področja, sindikalnim poverjenikom in delavskim zaupnikom, vodilnim in vodstvenim delavcem, kadrovnikom in organizatorjem dela, inšpektorjem za delo, okolje in promet, članom svetov za preventivo in vzgojo v cestnem prometu, specialistom medicine dela, prometa in športa ter drugim javno-zdravstvenim delavcem, učiteljem in študentom obeh področij ter predstavnikom vseh treh resornih ministrstev.

Konferenca bo imela dve ključni temi: **varnost v cestnem prometu in varnost v delovnem okolju.**

### **A) Varnost v cestnem prometu**

predlog ključnih tem:

- 1) *mladi v prometu*:
  - a) vožnja pod vplivom psihoaktivnih substanc (alkohol, droge...),
  - b) utrujenost in zaspanost za volanom,
  - c) moteči dejavniki pri vožnji (mobilni telefon, radio...);
- 2) *tehnične rešitve urejanja prometa šibkejših skupin* (pešci, kolesarji),
- 3) *delo prostovoljcev v lokalni skupnosti pri urejanju varnosti v cestnem prometu.*

### **B) Varnost v delovnem okolju**

predlog ključnih tem:

1. *varnost in zdravje pri delu pri mladih delavcih*
  - a) specifični problemi zaposlovanja mladih delavcev,
  - b) poklicna orientacija in selekcija,
  - c) zdravstveni absentizem in poškodbe pri delu,
  - d) promocija zdravja za mlade delavce,
2. *ocena tveganj s poudarkom na prometu*
  - a) interni (notranji) in eksterni (zunanj) promet,
  - b) tuneli,
  - c) varnost tovora,
3. *izobraževanje in usposabljanje s področja varnosti in zdravja pri delu*
  - a) institucionalno do- in podiplomsko izobraževanje,
  - b) problemsko naravnano učenje v bolonjskem procesu,
  - c) izobraževanje za podaljšanje licence,
  - d) promocija varnosti in zdravja v podjetju,
4. *ekološki monitoring delovnega okolja*
  - a) akreditacije,
- b) izvedbe meritev, vzorčenje,
- c) raziskovalno delo (za prakso),
5. *biološki monitoring v okviru ocenjevanja delazmožnosti*
  - a) možnosti v slovenskem prostoru,
  - b) vzorčenje,
  - c) raziskovalno delo (za prakso),
6. *elektromagnetno valovanje v delovnem okolju*
  - a) meritve,
  - b) vpliv na zdravje in delazmožnost,
  - c) ukrepi,
7. *invalidi v delovnem okolju*
  - a) zaposlovanje invalidov,
  - b) kvote,
  - c) poklica rehabilitacija,
8. *ergonomija*
  - a) ergonomsko oblikovano delovno okolje,
  - b) ergonomske izboljšave.

### **PRIJAVA PRISPEVKOV**

Vse, ki delate na tem področju, vabimo, da svoje znanje in izkušnje delite z nami, zato vas prosimo, da sporočite naslov svojega prispevka s kratkim povzetkom (do 250 besed) do **12. julija 2006** na naslov organizatorja: **ZVD d.d., Chengdujska cesta 25, Ljubljana**, s pripisom: **Globalna varnost**, ali pa pošljete po elektronski pošti na naslov: **info@zvd.si**. Za dodatne informacije se lahko obrnete na telefonsko številko **01/585-51-02**.

O izbiri prispevka in natančnem urniku srečanja boste obveščeni do 30. julija 2006, natančen razpored predavanj pa bo objavljen v avgustovski številki revije Delo in varnost ter revije ISIS.

# KOLENDAR KONGRESOV IN RAZSTAV

## 6. konferenca USPOSABLJANJE & INOVACIJE, pod naslovom ABC- VARNOST, ZDRAVJE IN VEČ

A-akustika (acoustics)  
B-zmogljivost za delo (be fit)  
C-kemija (chemistry)

**7. do 8. julij 2006, Dresden, Nemčija**

Podrobne informacije:

Anja Kühne  
T: +49 351 457 1612  
F: +49 351 457 201612  
e-pošta: anja.kuehne@hvbg.de

## 16. SVETOVNI KONGRES ERGONOMIJE

**10. do 14. julij 2006, Maastricht, Nizozemska**

Podrobne informacije:

Conference  
Agency Maastricht Registration Department  
T: +31 433 619 192  
E-mail info@iea2006.org

## KONFERENCA O TEHNIČNEM IZOBRAŽEVANJU - EE

**24. do 26. julij 2006, Liverpool, Velika Britanija**

Podrobne informacije:

mainstreaming osh into education/young people  
<http://www.ee2006.info/>

## 3. MEDNARODNA KONFERENCA DELAJMO ZA VARNOST Konferenca Mednarodne mreže za preprečevanje poškodb pri delu

**12. do 15. september 2006, Eemhof, Nizozemska**

Podrobne informacije:

ATP Congresses & Meetings  
P.O.Box 11632  
2502 AP The Hague, The Netherlands  
T: +31(0) 70 3766 733  
<http://www.workingonsafety.net/>

## Mednarodni simpozij VARNE DELOVNE RAZMERE NA RIBIŠKIH LADJAH

**5. do 7. oktober 2006, Lorient, Francija**

Podrobne informacije:

<http://www.ergomare.com>

## PRIHODNOST VARNOSTI IN ZDRAVJA PRI DELU V EVROPSKI UNIJI

**18. do 19. oktober 2006, Liverpool, Velika Britanija**

Podrobne informacije:

<http://www.hse.gov.uk/aboutus/europe/presidency/programme.htm>

## Mednarodni kongres: LESNI PRAH

**25. do 27. oktober 2006, Strasbourg, Francija**

Podrobne informacije:

<http://www.ami.dk/wooddustconference2006>

## Izbran je novi direktor Evropske agencije za varnost in zdravje pri delu – dr. Jukka Takala

Upravni odbor Evropske agencije za varnost in zdravje pri delu je na zasedanju v sredo 3. maja 2006 v Luksemburgu na osnovi javnega natečaja izmed kandidatov, ki jih je izbrala evropska komisija, izbral novega direktorja Evropske agencije za varnost in zdravje pri delu – dr. Jukka Takala.

Dr. Jukka Takala je trenutno direktor Programa za varnost in zdravje pri delu in okolje (Varno delo, ang. SafeWork) v Mednarodni organizaciji za delo. V jeseni 2006 bo tako prevzel delo se-

danjega direktorja Evropske agencije za varnost in zdravje pri delu g. Hansa-Horsta Konkolewskega.

Jukka Takala je v Mednarodni agenciji za delo direktor Programa za varnost in zdravje pri delu in okolje (Varno delo, ang. SafeWork), ki je največji program na področju socialnega varstva, ki ga vodi Mednarodna agencija za delo. Ima več kot 25 let poklicnih izkušenj na področju varnosti in zdravja pri delu, ki jih je pridobil v rodni Finski in v mednarodnem okolju Mednarodne agencije za

delo. Doktorski naziv je pridobil na Univerzi za tehnologijo, Tampere, Finska.

Evropsko agencijo za varnost in zdravje pri delu je ustanovila Evropska unija. Osnovni namen Agencije je zagotoviti pretok različnih tehničnih, znanstvenih in ekonomskih informacij na področju varnosti in zdravja pri delu za izboljšanje življenja delovnega prebivalstva. Sedež Agencije je v Bilbau, Španija.

Vir: <http://si.osha.eu.int/news/novice>

# ČETRТА KONFERENCA INŠPEKTORATA RS ZA DELO O ALKOHOLU IN DRUGIH PREPOVEDANIH DROGAH NA DELOVNEM MESTU

mag. Borut Brezovar, univ. dipl. pravnik,  
glavni inšpektor RS za delo

Temeljno poslanstvo Inšpektorata RS za delo je nadzor nad izvajanjem predpisov, ki urejajo delovna razmerja, varnost in zdravje pri delu ter v novejšem času tudi nadzor nad izvajanjem socialnih storitev. Poleg tega pa delavci inšpektorata opravljajo še vrsto drugih aktivnosti, pri čemer je posebej poudarjena t.i. strokovna pomoč, ki jo v različnih oblikah dajemo zainteresiranim, največkrat delavcem oziroma delodajalcem in predstavnikom strokovne javnosti. Na ta način se oblikujejo različna področja, za katera je največ zanimanja oziroma v zvezi s katerimi je največ odprtih in nerešenih vprašanj. Ob pomoči dnevne prakse in kar najširše izmenjave mnenj in dobrih izkušenj se oblikujejo odgovori, ki so posredovani zainteresiranim, zaokrožene teme pa so objavljene tudi na spletnih straneh inšpektorata.

Da bi pri najaktualnejših vprašanjih, ki danes obstajajo na področju delovanja inšpektorata, pridobili mnenja, stališča in izkušnje vseh, ki jih tovrstne teme zanimajo, smo pred štirimi leti prvič organizirali *odprto konferenco zainteresiranih* z naslovom »Problematika postopkov ugotavljanja invalidnosti delavcev«. Odziv je bil presenetljiv, zato smo ohrabreni naslednje leto organizirati drugo, kjer smo obravnavali problematiko ocene tveganja, povezano z nezgodami pri delu. Tudi ta je bila po splošnem mnenju uspešna, zato smo s konferencami nadaljevali. Zdaj, ko je za nami že četrta, prav tako uspešna, govorimo o tradicionalnem srečanju, kjer nosilci prispevkov svoje delo opravijo brezplačno,

seveda pa je prav tako pomemben tudi prispevek ZVD Zavoda za varstvo pri delu d.d. iz Ljubljane, ki nam, tudi brezplačno, omogoči taka srečanja v svojih prostorih.

Na tretjem srečanju smo skušali osvetliti vsem znano in žal še vedno neustrezno razrešeno vprašanje poklicnih bolezni, letošnje, četrto, pa se je ukvarjalo z alkoholom in prepovedanimi drogami na delovnem mestu.

To je vsem dobro znana problematika, v zvezi s katero pa je v praksi premalo znanja, zaradi česar se napake v ravnanjih kar vrstijo. Na vprašanje, ali je v katerem slovenskem zakonu zapisana neposredna prepoved pitja alkohola na delovnem mestu, bi večina vprašanih odgovorila pritrdilno, pa to vendarle ni res. Zelo malo (zlasti manjših) delodajalcev ve, da so prav oni tisti, ki morajo pri izvajanju svoje delodajalske oblasti določiti pravila obnašanja v svoji organizaciji, kamor sodijo tudi tista o

odnosu do alkohola in drugih prepovedanih drog, šele nato imajo možnost ukrepati v odnosu do svojih sodelavcev, če gre za kršitev pravil.

Praksa kaže, da imajo večji delodajalci, kar velja za večino področij, ta vprašanja veliko bolje urejena od srednjih in manjših, vendarle imajo ustrezno opredeljene postopke dokazovanja alkoholiziranosti (ali drogiranosti) v svojih splošnih aktih le redki. O negativnih učinkih alkohola in drog v zvezi z delom, še posebej iz zornega kota varnosti in zdravja pri delu, ne gre dvomiti, vendarle pa o vsem skupaj ne vemo dovolj. Zato smo na konferenci poskušali osvetliti to področje z vidika delovnega prava, varnosti in zdravja pri delu, pa tudi na socialne vidike nismo pozabili. Poleg tega smo k sodelovanju in za prispevke povabili še celo vrsto priznanih slovenskih strokovnjakov s področja medicine dela, psihiatrije, kemije itd.

Godilo mi je dejstvo, da je bila sicer kar velika dvorana zavoda za varstvo pri delu nabita do zadnjega kotička, nekaj manj to, da smo morali odkloniti več kot tristo zainteresiranih, še najbolj pa to, da sem imel občutek, da je vsakdo od prisotnih izvedel nekaj novega oziroma se nekaj naučil. Da bi bilo to dosegljivo tudi drugim, smo se odločili pisne prispevke s te konference objaviti v strokovni reviji *Delo in varnost*, čeprav to le ni enako kot živa beseda in možnost za pogovor.

Dokler bodo izkušnje takšnih srečanj dobre in pripravljenost sodelujočih zadostna, bomo z njimi nadaljevali. Naslednje srečanje bo prihodnje leto in bo namenjeno staranju delovne populacije.

**Ohrani trezno glavo!**



# DELOVNOPRAVNI POGLED INŠPEKCIJSKEGA NADZORA V ZVEZI Z ALKOHOLOM IN DRUGIMI DROGAMI

Jana Uran, univ. dipl. pravnica\*

## IZVLEČEK

Prispevek predstavlja veljavno pravno ureditev v zvezi z omejitvami uživanja alkohola oz. drog pri opravljanju dela, v zvezi z možnostmi preverjanja vplivov alkohola in drog na posameznega delavca s strani delodajalca ter v zvezi s sankcijami za delavca, ki je delo opravljal pod vplivom alkohola oz. drog.

Redki predpisi neposredno določajo, da delavec med delovnim časom in na delovnem mestu ne sme biti pod vplivom alkohola. Zakon o omejevanju porabe alkohola določa le prepoved prodaje oz. ponudbe alkoholnih pijač med delovnim časom na delovnem mestu. Splošni pravilnik o higienskih in tehničnih varnostnih ukrepih pri delu pa, da je prepovedano v delovnem času nositi v podjetje alkoholne pijače in jih uživati.

Postopek preizkusa alkoholiziranosti na delovnem mestu v delovnopravni zakonodaji ni ne predpisan ne prepovedan. Delavec lahko odgovarja delodajalcu za kršitev pogodbenih in drugih obveznosti iz delovnega razmerja (torej tudi v primeru, če opravlja delo pod vplivom alkohola oz. drog) disciplinsko in odškodninsko, delodajalec pa lahko v najhujših primerih kršitev zoper delavca sproži postopek redne ali izredne odpovedi pogodbe o zaposlitvi.

**Ključne besede:** alkohol, droge, delovno mesto, postopek preizkusa alkoholiziranosti, zakonske določbe, alcotest, osebne pravice, dostojanstvo pri delu, splošni akti, pogodba o zaposlitvi, disciplinska in odškodninska odgovornost, odpoved

## ABSTRACT

*The purpose of the contribution is to present the applied legal arrangement in connection with the restriction of alcohol or drugs at work, related to possibilities of finding out influence of alcohol and drugs on individual worker from employer's position and in connection with reprimands for workers who carried on their work under the influence of alcohol and drugs.*

*Few regulations immediately determine that a worker must not be under the influence of alcohol during working hours at work place. The Restrictive use of alcohol act defines only prohibition of selling and offering alcoholic drinks during working hours at work place. General code on hygiene and technical safety measures at work defines that it is prohibited to bring and consume alcoholic drinks in the company during working hours.*

*Procedure of intoxication test at work place is neither regulated nor prohibited by our employment – legal legislation. The worker is held responsible for breaking contract and other obligations arising from working relationship (also in case that he carries on work under the influence of alcohol or drugs) disciplinary and compensational. The employer can, in case of severe contravention, start the procedure of regular or irregular renunciation of labour contract.*

**Key words:** alcohol, drugs, work place, intoxication test, legal acts, alco test, personal rights, dignity at work, general regulations, labour contract, disciplinary and compensational responsibility, renunciation

## 1. SPLOŠNO - UVOD

Problematika uživanja alkohola in drugih drog na delovnem mestu oz. dela pod vplivom alkohola ali drugih drog je zelo raznolika. Zato se bomo omejili zgolj na predpise, ki z vidika delovnega prava oz. opravljanja dela urejajo omejitve v zvezi z uživanjem alkohola, in na predpise, ki določajo možnosti preverjanja vplivov alkohola in drog na posameznega delavca s strani delodajalca, ter na določbe, ki predvidevajo sankcije za delavca, ki je delo opravljal pod vplivom alkohola oz. drog.

Delavec in delodajalec sta stranki v delovnem razmerju in v tem razmerju imata določene pravice in obveznosti. Delodajalec mora delavcu zagotavljati delo na dogovorjenem kraju in v dogovorjenem času, hkrati pa mu mora zagotavljati varne razmere pri opravljanju dela. Pri tem ne sme posegati v delavčevo zasebnost in osebnost ter

mora varovati njegovo dostojanstvo pri delu. Delavec se mora po drugi strani vzdržati vseh ravnanj, ki materialno ali moralno škodujejo ali bi lahko škodovala poslovnim interesom delodajalca, spoštovati mora predpise o varnosti in zdravju pri delu, upoštevati delodajalčeva navodila in ga obveščati o vseh bistvenih okoliščinah, ki vplivajo ali bi lahko vplivale na izpolnjevanje njegovih pogodbenih obveznosti.

Ko je delavec na delovnem mestu v alkoholiziranem stanju in to vpliva na njegove sposobnosti za opravljanje dela v skladu s pogodbo o zaposlitvi in delovno-pravnimi predpisi, vsekakor vpliva tudi na njegovo izpolnjevanje pogodbenih obveznosti, hkrati pa ogroža njegovo varnost in zdravje pri delu. Vsaj glede na zadnjo ugotovitev mora delodajalec takrat, ko ugotovi, da je delavec vinjen na delovnem mestu, ukrepati.

Ob tem se pojavljata dve temeljni vprašanji:

1. kako ugotoviti alkoholiziranost delavca – ob upoštevanju njegove

osebne pravice in ne da bi s tem delodajalec posegel v delavčevo osebo integriteto in dostojanstvo – ter seveda na način, da bi pridobil ustrezne dokaze za morebitne nadaljnje ukrepe proti delavcu;

2. katere ukrepe lahko delodajalec sproži zoper delavca, ki je na delovnem mestu alkoholiziran?

V nadaljevanju bomo poskušali odgovoriti nanju, še prej pa bomo na kratko predstavili predpise, ki prepovedujejo uživanje alkohola na delovnem mestu ali opravljanje dela pod vplivom alkohola.

## 2. PREPOVED UŽIVANJA ALKOHOLA OZ. DROG NA DELOVNEM MESTU

**Zakon o omejevanju porabe alkohola (Uradni list RS, št. 15/2003)** delavcu eksplicitno ne prepoveduje uživanja alkohola na delovnem mestu. V tretji alineji 12. člena zgolj prepoveduje prodajo oz. ponudbo alkoholnih pijač med delovnim časom na delovnem me-

\*Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Inšpektorat RS za delo, direktorica Inšpekcije nadzora delovnih razmerij, Parmova 33, Ljubljana; tel.: (01) 28-03-660, 28-03-670, 28-03-661; faks: (01) 28-03-677, 28-03-676



stu. Kdor prodaja ali ponuja alkoholno pijačo na delovnem mestu med delovnim časom, se kaznuje z globo od 500.000 do 8.000.000 tolarjev.

Redki zakoni pa neposredno določajo, da delavec med delovnim časom in na delovnem mestu ne sme biti pod vplivom alkohola. Vendar ti predpisi (v prvi vrsti) niso namenjeni temu, da bi delodajalcu olajšali dokazovanje alkoholiziranosti delavca in določali morebitne sankcije za take primere, ampak je njihov glavni pomen zagotavljanje javne varnosti (predvsem v prometu). To so na primer:

- *Zakon o varnosti cestnega prometa* (Uradni list RS, št. 25/2006 – uradno prečiščeno besedilo št. 3),
- *Zakon o varnosti v železniškem prometu* (Uradni list RS, št. 102/2004 – uradno prečiščeno besedilo),
- *Zakon o letalstvu* (Uradni list RS, št. 18/2001).

Omejitev uživanja alkohola na delovnem mestu, ki jih obravnavajo omejeni zakoni, bomo predstavili v nadaljevanju.

Najbolj neposredno določa prepoved uživanja alkohola na delovnem mestu **splošni pravilnik o higienskih in tehničnih varnostnih ukrepih pri delu** (Uradni list FLRJ, št. 16/47 s sprem). V 48. členu (ki se še uporablja) določa, da je **prepovedano v delovnem času nositi v podjetje alkoholne pijače in jih uživati**. Pijanim ni dovoljen vstop v delavnico in na delovne kraje. Vendar kršitev tega člena ni posebej sankcionirana, zato mora delodajalec vprašanje ukrepov zoper alkoholiziranega delavca reševati z uporabo drugih predpisov.

### 3. UGOTAVLJANJE ALKOHOLIZIRANOSTI DELAVCA OZ. UGOTAVLJANJE, ALI JE DELAVEC POD VPLIVOM DROGE

Ne gre za vprašanje tehničnega ugotavljanja alkoholiziranosti delavca, saj je to v domeni tehničnih strok pač pa za ugotavljanje alkoholiziranosti delavca z vidika urejenosti v predpisih in dopustnosti glede na kolizijo med osebno pravicami delavca in delodajalčevo dolžnostjo zagotavljanja varnosti ter zdravja pri delu delavcev, kakor tudi dolžnostjo, da se zagotavlja nemoten delovni proces.

**Postopek preizkusa alkoholiziranosti na delovnem mestu** v delovno-pravni zakonodaji (kot sta zakon o delovnih razmerjih oz. o varnosti in zdravju pri

delu z izvršilnimi predpisi o varnosti in zdravju pri delu) **ni predpisan**. Ta del zakonodaje tovrstnega preizkusa niti ne dovoljuje niti ne prepoveduje. Podobno je s testiranjem delavcev na prisotnost drog v organizmu. Ob tem se zdi, da sta zakonodaja (in sodna praksa) na tem področju še manj dorečeni.

Pravno podlago za t.i. alkotest bi zato lahko iskali v splošnejših določbah zakonov z delovno-pravnega področja, kot sta npr. **zakon o delovnih razmerjih** (Uradni list RS, št. 42/2002, v nadaljevanju: ZDR) in **zakon o varnosti in zdravju pri delu** (Uradni list RS, št. 56/99 in 64/2001, v nadaljevanju: ZVZD), in izvršilnih predpisov. Tako je pravno podlago za preizkus alkoholiziranosti na delovnem mestu mogoče najti že v splošnih določbah ZDR:

Definicija delovnega razmerja po ZDR, člen 4, se glasi, da je delovno razmerje razmerje med delavcem in delodajalcem, v katerem se **delavec prostovoljno vključi v organiziran delovni proces delodajalca in v njem za plačilo, osebno in nepretrgano opravlja delo po navodilih in pod nadzorom delodajalca**. Tako so tudi pravila reda in discipline ter ukrepi za zagotavljanje teh pravil v pristojnosti delodajalca, vendar pa **morajo biti delavci s pravili vnaprej seznanjeni**.

Že eno temeljnih načel ZVZD se glasi, da je **delodajalec dolžan zagotoviti varnost in zdravje delavcev v zvezi z delom**. V ta namen mora izvajati ukrepe, potrebne za zagotovitev varnosti in zdravja delavcev, vključno s preprečevanjem nevarnosti pri delu, obveščanjem in usposabljanjem delavcev, z ustrezno organiziranostjo ter s potrebnimi materialnimi sredstvi. Delodajalec je dolžan izvajati take preventivne ukrepe in izbirati take delovne in proizvajalne metode, ki bodo zagotavljale večjo stopnjo varnosti in zdravja pri delu ter bodo vključene v vse aktivnosti delodajalca in na vseh organizacijskih ravneh. Delodajalec mora zagotavljati varnost in zdravje pri delu zlasti z naslednjimi ukrepi (15. člen ZVZD):

- izdaja navodila za varno delo,
- usposablja delavce za varno delo,
- **zagotavlja periodične preiskave delovnega okolja in periodične preglede in preizkuse delovne opreme,**
- **zagotavlja zdravstvene preglede delavcev.**

Delodajalec določi posebne zdravstvene zahteve, ki jih morajo izpolnjevati delavci za določeno delo, v delovnem procesu, ali za uporabo posameznih sredstev za delo, na podlagi strokovne ocene pooblaščenega zdravnika.

Zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu ne sme delavcu povzročiti finančnih obveznosti, prav tako ne smejo zdravstvene posledice opravljanja dela prizadeti delavčeve plače ter posegati v njegov z delom pridobljeni materialni in socialni položaj. Ukrepi, ki jih izvaja delodajalec in se nanašajo na varnost in zdravje pri delu, ne smejo delavcem povzročati nobenih finančnih obveznosti.

*Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje varnosti in zdravja delavcev na delovnih mestih* (Uradni list RS, št. 89/99 s sprem.) povzema nekatere določbe ZVZD glede delodajalčeve dolžnosti zagotavljanja varnih delovnih razmer. V 4. členu določa, da mora delodajalec urediti delovna mesta tako, da nista ogrožena varnost in zdravje delavcev pri delu na takšnih delovnih mestih. Delodajalec mora z ustrezno organizacijo dela preprečiti ali omejiti tveganja, ki lahko nastopijo na delovnih mestih, in predvideti ukrepe za izredne okoliščine, ki se lahko pojavijo na delovnih mestih. Poleg tega pravilnik določa tudi obveznost:

- obveščanja delavcev – delodajalec mora delavcem in njihovim predstavnikom zagotoviti vse potrebne informacije o varnosti in zdravju na delovnih mestih, predvsem pa o tveganjih za varnost in zdravje pri posameznih delovnih mestih in o ukrepih, da bi se izognili tveganjem; prav tako mora delavce in njihove predstavnike obveščati o vseh ukrepih, ki jih namerava uvesti v zvezi z varnostjo in zdravjem na delovnih mestih;
- posvetovanja in sodelovanja z delavci: delodajalec se mora posvetovati z delavci ali njihovimi predstavniki o vseh zadevah v zvezi z varnostjo in zdravjem na delovnih mestih. To obveznost mora uresničevati redno in dovolj pogosto, najmanj pa enkrat letno, pri čemer mora omogočiti delavcem ali njihovim predstavnikom, da enakopravno sodelujejo.

ZVZD določa tudi **obveznosti delavca** v 36. členu: Delavec mora upoštevati predpisane varnostne ukrepe, uporabljati predpisana sredstva in opremo za osebno varnost pri delu in

se **odzvati na zdravstvene preglede v skladu s tem zakonom in predpisi**, izdanimi na njegovi podlagi. Če delavec ne ravna tako, se šteje, da **ogroža svojo varnost** in zdravje ter varnost in zdravje drugih delavcev. S tem **huje krši obveznosti iz delovnega razmerja**, zaradi česar mu lahko **delovno razmerje preneha**.

Delavec mora v skladu z 9. členom ZVZD spoštovati in izvajati ukrepe za zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu. Delo mora opravljati s tolikšno pazljivostjo, da s tem varuje svoje življenje in zdravje ter življenje in zdravje drugih oseb.

Alkoholne pijače na delovnem mestu oz. zdravstveni pregled, če obstaja sum na boleznino odvisnosti, pa obravnavata od izvršilnih predpisov v zvezi z varnostjo in zdravjem pri delu naslednja pravilnika:

- že omenjeni **splošni pravilnik o higienskih in tehničnih varnostnih ukrepih pri delu**, ki določa v 48. členu, da je prepovedano v delovnem času nositi v podjetje alkoholne pijače in jih uživati ter da pijanim ni dovoljen vstop v delavnico in na delovne kraje.

- **pravilnik o preventivnih zdravstvenih pregledih delavcev** (Uradni list RS, št. 87/2002 s sprem.) določa v 10. členu, da je **delodajalec v določenih primerih upravičen delavce poslati tudi na druge usmerjene preventivne zdravstvene preglede, in sicer:**

- pri zmanjšani delovni zmožnosti,
- po bolezni ali poškodbi izven dela, ki zahteva daljše zdravljenje in obstaja dvom o delavčevi zmožnosti za dosedanje delo,
- **če obstaja sum na boleznino odvisnosti, ki lahko vplivajo na delovno zmožnost delavca,**
- če gre za delavce, ki so bili v obdobju enega leta v bolniškem staležu zaradi bolezni ali poškodbe petkrat ali večkrat.

Drugi usmerjeni preventivni zdravstveni pregled obsega dopolnitev anamneze in klinične slike, usmerjeni klinični pregled, usmerjene preglede in preiskave glede na napotitveni razlog.

Če delodajalec torej sumi na boleznino odvisnosti, ki lahko vpliva na delovno zmožnost delavca, ga lahko pošlje na usmerjeni preventivni zdravstveni pregled. Delavec se mora odzvati na zdravstveni pregled, sicer krši omenjeno določbo ZVZD in **ogroža svojo varnost** in zdravje ter morebiti

tudi varnost in **zdravje drugih delavcev**. S tem **huje krši obveznosti iz delovnega razmerja**, zaradi česar bi mu lahko glede na dikcijo ZVZD **delovno razmerje prenehalo**. Več o sankcijah za delavca, ki se ne odzove zdravstvenemu pregledu oz. je alkoholiziran na delovnem mestu, bomo pisali v nadaljevanju.

Toda za to, da delodajalec posumi na boleznino odvisnosti, morajo obstajati določene indikacije oz. določeno ponavljajoče se vedenje delavca. Hkrati mora delodajalec pridobiti tudi določene dokaze, na podlagi katerih lahko sumi na boleznino odvisnosti, dokaze pa potrebuje tudi za morebitne ukrepe zoper delavca (v postopku odpovedi pogodbe o zaposlitvi, v disciplinskem postopku ipd.). V skladu s sodno prakso Višjega delovnega in socialnega sodišča so s tem v zvezi dopustni in upoštevani naslednji dokazi<sup>1</sup>:

1. izvedba alkotesta, ki ga izvede oseba, strokovno usposobljena in pooblaščenca za to (s soglasjem oz. privolitvijo delavca),
2. odvzem telesnih tekočin (s privolitvijo delavca) in
3. izpoved prič oz. delavca samega.

### Alkotest

Za dokazovanje alkoholiziranosti delavcev pride v poštev **test alkoholiziranosti** oz. t.i. **alkotest**.

Ker postopek preizkusa alkoholiziranosti v delovno-pravni zakonodaji (kot že rečeno) ni definiran, mora delodajalec pred uvedbo takšnega ukrepa predvideti **možnost in postopek takega testiranja** v svojih **splošnih aktih** oz. bi ga s posameznim delavcem lahko dogovorila že v **pogodbi o zaposlitvi**. Pri samem postopku sprejemanja tovrstnega splošnega akta pa bi moral delodajalec upoštevati določbe ZDR s tem v zvezi.

V skladu z 8. členom ZDR mora delodajalec predloge splošnih aktov, s katerimi določa organizacijo dela ali določa obveznosti, ki jih morajo delavci poznati zaradi izpolnjevanja pogodbenih in drugih obveznosti, preden jih sprejme, posredovati v mnenje **sindikatom**<sup>2</sup> pri delodajalcu.

<sup>1</sup> Glej odločbe VDS opr. št. 582/2001 z dne 4. 10. 2002, opr. št. 626/2004 z dne 27. 5. 2004, opr. št. 952/2004 z dne 29. 9. 2005, opr. št. 1412/2004 z dne 10. 11. 2005 in opr. št. 1600/2004 z dne 10. 11. 2005.

<sup>2</sup> Za sindikat pri delodajalcu se v skladu s petim odstavkom 8. člena ZDR šteje reprezentativni sindikat, ki imenuje ali izvoli sindikalnega zaupnika po 208. členu ZDR.

Sindikat mora podati mnenje v roku osmih dni. Če je mnenje podano, ga mora delodajalec obravnavati in se do njega opredeliti.

Če pri delodajalcu **ni organiziranega sindikata**, se s splošnim aktom delodajalca lahko določijo le pravice, ki se v skladu s tem zakonom lahko urejajo v kolektivnih pogodbah, če so za delavca ugodnejše, kot jih določa zakon oz. kolektivna pogodba, ki zavezuje delodajalca. O vsebini predloga splošnega akta pa mora delodajalec pred sprejemom akta neposredno obvestiti delavce. Glede **splošnih aktov delodajalca, sprejetih pred uveljavitvijo ZDR (1. 1. 2003)**: Pri mnogih delodajalcih so tudi po uveljavitvi novega ZDR še naprej v veljavi splošni akti, sprejeti pred letom 2003, na podlagi takrat veljavnih delovnopravnih predpisov.

Opozoriti je treba, da so lahko nekatera določila iz splošnih aktov delodajalca postala praktično neuporabljiva, če so v nasprotju s konceptom novega ZDR. Nekateri instituti so se namreč v svojem bistvu tako spremenili, da ni mogoče primerjati prej veljavno in sedanjo ureditev (npr. disciplinske sankcije v zvezi s prenehanjem delovnega razmerja). V tem primeru se uporabljajo neposredno zakonske določbe.

Poleg tega pa je v prehodnih in končnih določbah ZDR opredeljeno, da določbe splošnih aktov delodajalca, ki urejajo vprašanja, ki se v skladu s tem zakonom dogovarjajo v kolektivnih pogodbah, prenehajo veljati v roku devetih mesecev od dneva uveljavitve tega zakona. To velja le, če je pri delodajalcu organiziran sindikat. Če tega ni, se lahko s splošnim aktom delodajalca določijo tudi vsebine, ki naj bi se po novem ZDR urejale s kolektivnimi pogodbami, če so za delavca ugodnejše, kot jih določa zakon oz. kolektivna pogodba, ki zavezuje delodajalca. Vendar pa ne glede na spremembo zakona, kolektivne pogodbe ali splošnega akta delodajalca ohrani delavec vse tiste pravice, ki so ugodnejše določene v pogodbi o zaposlitvi.

**Ob urejanju postopka ugotavljanja alkoholiziranosti delavca oz. ugotavljanja, ali je delavec pod vplivom drog, bi moral delodajalec zato upoštevati tudi zakonsko določeni obveznosti, kot sta varovanje delavčeve osebnosti in varstvo delavčevih osebnih podatkov.** Menimo namreč, da je podrejenost delavca delodajalcu, ki je temeljna

značilnost pogodbenega razmerja med njima, razlog za posebno varstvo delavca, ki mu ga nudi delovno pravo. Ena temeljnih vrednot, ki jo dandanes poudarjajo tako na mednarodni kot tudi na nacionalnih ravneh, je tudi dostojanstvo pri delu, kar lahko pomeni različne elemente: zahtevo, da so zagotovljene varne in vedno boljše delovne razmere, kot tudi prepoved poseganja v zasebnost itd.

Delodajalec mora v skladu z ZDR **varovati in spoštovati delavčevo osebnost ter upoštevati in ščititi delavčevo zasebnost**. V zvezi s pravico do zasebnosti v okviru delovnega razmerja gre za več pravic v zvezi z delavčevo osebo in njegovimi osebnimi razmerji. Varstvo zasebnosti v delovnem razmerju je zagotovljeno tako z delovno-pravnimi, kot tudi z drugimi predpisi (ustavnopravne, civilnopravne in kazenske norme).

Ob uvajanju t.i. alkotesta mora delodajalec torej paziti, da ne krši katere od temeljnih človekovih pravic, ki so opredeljene že v ustavi, njihovo kršenje pa je sankcionirano v Kazenskem zakoniku: *Ustava RS* (Uradni list RS, št. 33/91 s sprem.) določa:

- ❖ V 15. členu: da so človekove pravice in temeljne svoboščine omejene samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa ustava. Z zakonom je mogoče predpisati način uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kadar tako določa ustava, ali če je to nujno zaradi same narave posamezne pravice ali svoboščine.
- ❖ Nihče ne sme biti podvržen mučenju, nečloveškemu ali ponižujočemu kaznovanju ali ravnanju (člen 18 Ustave RS).
- ❖ Vsakdo ima pravico do osebnega dostojanstva in varnosti (člen 34 Ustave RS).
- ❖ Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic (člen 35 Ustave RS).
- ❖ Zagotovljeno je spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva v kazenskem in v vseh drugih pravnih postopkih in prav tako med odvzemom prostosti in izvrševanjem kazni (člen 21 Ustave RS).

*Kazenski zakonik* (Uradni list RS, št. 95/2004 – uradno prečiščeno besedilo, v nadaljevanju: KZ) določa v poglavju Kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine več kaznivih

dejanj, ki se nanašajo na kršitev pravice do zasebnosti in do spoštovanja človekove osebnosti in dostojanstva:

- prisiljenje,
  - grdo ravnanje,
  - neupravičena osebna preiskava.
- V naštetih kaznivih dejanjih se pregon začne na predlog.

KZ določa v 142. členu, da kdor koga s silo ali z resno grožnjo prisili, da kaj stori ali da kaj trpi, se kaznuje z zaporom do enega leta.

Kdor z grdim ravnanjem prizadene telesno ali duševno celovitost drugega, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do šestih mesecev (KZ, 146. člen).

Poleg tega se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta, kdor neupravičeno preišče drugega ali stvari, ki jih ima ta na sebi ali s seboj. Tudi poskus takšnega kaznivega dejanja je kazniv.

V skladu z *Evropsko konvencijo o človekovih pravicah* je poseg v pravico do zasebnega in družinskega življenja možen in mogoč le, če je opravičljiv in so izpolnjeni naslednji trije pogoji:

- da za poseg obstaja zakonit namen,
- da je poseg v pravico v skladu z veljavnim pravom in
- da je poseg nujen v demokratični družbi.

Interes države pri varovanju nacionalne varnosti mora biti sorazmeren s pomembnostjo posega v posameznikovo pravico do spoštovanja zasebnosti.

Omenjene določbe Ustave in KZ, kakor tudi določbe Evropske konvencije o človekovih pravicah, so namenjene predvsem varstvu posameznika pred represivno oblastjo države. Tako se zastavlja vprašanje, koliko so ti predpisi uporabljivi tudi v delovno-pravnih razmerjih, zato smo jih navedli le za primer.

#### Sodna praksa:

Na podlagi odločb Višjega delovnega in socialnega sodišča lahko glede samega **dokazovanja alkoholiziranosti** delavca zaključimo naslednje:

- sodišče priznava rezultate alkotesta, ki ga je izvedla strokovno usposobljena oseba, ki je imela za to pisno pooblastilo predstavnika delodajalca (direktorice družbe) – tega pooblastila omenjena oseba po mnenju sodišča ni bila dolžna predložiti vinjenemu delavcu pred izvedbo alkotesta;
- sodišče priznava rezultate alkotesta, ki ga je izvedla oseba, odgo-

vorna/pooblaščenca za varnost pri delu in požarno varnost pri delodajalcu;

- prav tako sodišče priznava rezultate alkotesta, ki ga je izvedla oseba, ki je imela za to opravljen strokovni izpit;
- delavec ima pravico odkloniti alkotest, saj ga v preizkus ni mogoče prisiliti, ker ustava RS vsakomur zagotavlja med drugim tudi telesno nedotakljivost;
- delodajalec nima pooblastila za odvzem telesnih tekočin delavcu (kot npr. za odvzem krvi po zakonu o varnosti cestnega prometa) in tako ni mogoče analogno uporabiti določila zakona o varnosti v cestnem prometu ter delavcu odrediti obvezen odvzem telesnih tekočin;
- delodajalec lahko alkoholiziranost delavca ugotavlja na kakršen koli način – ni nujno, da ravno z alkotestom. Pri tem pa je pomembno, da to stori s soglasjem delavca, kadar bi z ugotavljanjem posegel v njegovo telesno ali duševno integriteto<sup>3</sup>;
- če delavec odkloni alkotest in torej alkoholiziranosti ni mogoče ugotoviti z uporabo tehničnih pripomočkov, jo je mogoče dokazati tudi na drug način – sodišče je upoštevalo, da je delavec vinjenost **priznal sam**, njene znake pa sta opazili tudi **priči**;
- za dokazne namene je dobro, da pooblaščenca oseba pri delodajalcu, ki izvaja alkotest, o tem napravi zapisnik; če delavec odkloni alkotest in/ali odvzem telesnih tekočin, je dobro, da pooblaščenca oseba tudi to napiše v zapisnik;
- zapisnik dá pooblaščenca oseba v podpis delavcu;
- če delavec odkloni opravljanje alkotesta, lahko delodajalec dokazuje njegovo vinjenost z izpovedbami prič;
- sodišče kot dokaze, obremenilne za delavca, šteje tudi (negativno) mnenje pooblaščenega zdravnika poopravljenem preventivnem zdravstvenem pregledu in dejstvo, da so strokovni sodelavci z delavcem že večkrat opravljali razgovore v zvezi z njegovim uživanjem alkohola na delovnem mestu oz. ga izrecno opozarjali, da naj ne uživa alkohola, sicer ne bo več mogel opravljati svojega (zahtevnega) dela.

<sup>3</sup> Sodišče očitno dopušča oz. priznava rezultate alkotesta oz. laboratorijskega odvzema telesnih

## Odvzem telesnih tekočin

Pri odvzemu telesnih tekočin gre za velik poseg v človekove osebnostne pravice, zato se za tak poseg praviloma zahteva privolitve osebe, ki naj bi se ji ta poseg opravil. V zvezi z delovnim razmerjem bi lahko prišlo do vprašanja odvzema telesnih tekočin v primeru, ko bi delodajalec želel ugotoviti, ali je delavec pod vplivom alkohola oz. mamil, delavec pa bi nasprotoval izvedbi alkotesta ali oporekal njegovim rezultatom. Zastavlja pa se vprašanje, ali in v katerih primerih oz. na podlagi katerih predpisov lahko delodajalec odredi odvzem telesnih tekočin:

- a) brez privolitve delavca,
- b) s privolitvijo delavca.

a) **Brez privolitve delavca:** menimo, da odvzem telesnih tekočin, ki bi ga odredil delodajalec, brez privolitve delavca ni možen, saj gre za grob poseg v delavčeve osebnostne pravice, ki ne more biti sorazmeren z interesom delodajalca, da ugotovi delavčevo psihofizično stanje. Glede na to, da je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti ena izmed ustavno zagotovljenih pravic, je mogoče vanjo poseči le v primeru, če je bilo poseženo v pravice drugih, in na način, določen z ustavo ali zakonom. Noben zakon pa ne predvideva, da bi delodajalec lahko delavcu odredil odvzem telesnih tekočin – brez njegove privolitve.

Kot primer navajamo ureditev v zakonu o kazenskem postopku in zakonu o varnosti cestnega prometa, ki določata možnost, da se opravi odvzem telesnih tekočin tudi **brez privolitve** preiskovanca oz. se preiskovanca **sankcionira, če ne privoli** v tak zdravstveni pregled.

*Zakon o kazenskem postopku* (Uradni list RS, št. 8/2006 – uradno prečiščeno besedilo št. 3) določa v 266. členu, da se telesni pregled obdolženca opravi tudi brez njegove privolitve, če je treba dognati dejstva, ki so pomembna za kazenski postopek. Tesni pregled drugih oseb se sme opraviti brez njihove privolitve samo takrat, če je treba dognati, ali je na njihovem telesu določena sled ali posledica kaznivega dejanja. Odvzem krvi in druga zdravniška dejanja, ki se po pravilih zdravniške znanosti opravijo zaradi analize in ugotovitve drugih

tekočin, če delavec na tak test pristane, vendar pa se zastavlja vprašanje, koliko je delavčev pristane rezultat njegove svobodne volje – glede na stanje alkoholiziranosti, v katerem se nahaja.

dejstev, pomembnih za kazenski postopek, se smejo opraviti tudi brez privolitve tistega, ki se pregleda, razen če bi zaradi tega nastala škoda za njegovo zdravje.

*Zakon o varnosti cestnega prometa* (ZVCP-1) določa v drugem odstavku 132. člena, da policist odredi strokovni pregled:

- če voznik<sup>4</sup> odkloni podpis zapisnika o preizkusu s sredstvi ali napravami za ugotavljanje alkohola,
- če udeleženec cestnega prometa, ki zaradi svojega zdravstvenega stanja ali zaradi drugega s tem povezanega objektivnega vzroka ne more opraviti preizkusa ali če ga ne opravi po navodilih proizvajalca,
- udeležencu cestnega prometa, ki oporeka rezultatu preizkusa z indikatorjem alkohola v izdihanem zraku, iz katerega je razvidno, da ima v organizmu več alkohola, kot dovoljuje ZVCP-1,
- udeležencu cestnega prometa, ki kaže znake motenj v vedenju, katerih posledica je lahko nezanesljivo ravnanje v cestnem prometu, rezultat preizkusa s sredstvi ali napravami za ugotavljanje alkohola pa kaže na prisotnost alkohola v dovoljenih mejah,
- neposrednemu udeležencu prometne nesreče sme policist odrediti strokovni pregled, ne da bi pred tem izvedel preizkus s sredstvi ali napravami za ugotavljanje alkohola,
- prav tako sme policist odrediti strokovni pregled udeležencu cestnega prometa, za katerega sumi, da je pod vplivom mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi v organizmu, če ni bil izveden preizkus z napravo za hitro ugotavljanje prisotnosti mamil ali če udeleženec cestnega prometa odkloni sodelovanje v postopku za prepoznavo znakov oz. simptomov ali postopka ni mogoče opraviti,
- v nekaterih drugih primerih.

Na strokovni pregled odpelje udeleženca policist s službenim vozilom. Udeleženec cestnega prometa, ki mu je policist odredil strokovni pregled, mora ravnati po policistovi odredbi. Če ne ravna tako, je kaznovan z globo najmanj 120.000 tolarjev, poleg globe pa se mu izreče 18 kazenskih točk.

Udeleženec cestnega prometa torej lahko odkloni strokovni pregled, ven-

<sup>4</sup> Z voznikom je mišljen tudi voznik, učitelj vožnje ali spremljevalec, ki se z vožnjo ukvarja poklicno – na delovnem mestu. O posebnih določbah, ki prepovedujejo in sankcionirajo voznika, ki je na delovnem mestu pod vplivom alkohola ali mamil, več v zadnjem delu članka.

dar se ga v tem primeru sankcionira z globo in kazenskimi točkami.

ZVCP-1 pa določa v 133. členu tudi *potek strokovnega pregleda:*

Ta obsega zdravniški pregled, s katerim se ugotavljajo znaki motenj v vedenju, ki lahko povzročijo nezanesljivo ravnanje v prometu, in odvzem vzorcev krvi, urina ali drugih telesnih tekočin oz. tkiv zaradi ugotavljanja prisotnosti alkohola, mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi, ki vplivajo na zmožnost varne udeležbe v cestnem prometu. Obseg odvzema vzorcev se določi glede na potrebe preiskave, s katero se ugotavlja prisotnost navedenih snovi v organizmu.

O strokovnem pregledu mora zdravnik takoj izdelati pisno mnenje, kri, urin, drugo telesno tekočino oz. tkivo pa mora takoj izročiti policistu, ki jih mora poslati v najbližjo pooblaščen strokovno ustanovo oz. laboratorij, kjer se opravi analiza. Ustanova oz. laboratorij mora opraviti analizo najkasneje v 15 dneh in o rezultatih takoj obvestiti tistega, ki je odredil strokovni pregled. Analizo krvi, urina, drugih telesnih tekočin in tkiva opravljajo pooblaščen laboratoriji, ki imajo ustrezno usposobljene delavce in opremo.

b) **Odvzem telesnih tekočin s privolitvijo delavca:** v tem primeru bi lahko šlo za napotitev delavca na usmerjeni preventivni zdravstveni pregled – iz razloga, določenega v 10. členu pravilnika o preventivnih zdravstvenih pregledih delavcev: če obstaja sum na boleznino odvisnosti, ki lahko vplivajo na delovno zmožnost delavca.

Glede na določbe ZVZD bi lahko odklonitev napotitve na tak pregled delodajalec opredelil kot lažjo ali hujšo kršitev delovne obveznosti, saj se mora delavec v skladu s 36. členom ZVZD odzvati na zdravstvene preglede v skladu s tem zakonom in predpisi, izdanimi na njegovi podlagi. Če ne ravna tako, se šteje, da ogroža svojo varnost in zdravje ter varnost in zdravje drugih delavcev, s čimer huje krši obveznosti iz delovnega razmerja<sup>5</sup>.

*Če bi delavec odklonil test z odvzemanjem telesnih tekočin, menimo, da bi*

<sup>5</sup> Vprašanje pa je, ali bi lahko delodajalec delavca zaradi takšne kršitve (ko delavec ne privoli v odvzem telesnih tekočin) sankcioniral – npr. v disciplinskem postopku ali celo z odpovedjo pogodbe o zaposlitvi. Menimo, da odklonitev tovrstnega pregleda sama po sebi ne bi smela biti podlaga za ukrepe proti delavcu, saj bi v nasprotnem primeru delavec bil v strahu pred sankcijami delodajalca prisiljen privoliti v poseg v svojo, z ustavo varovano, osebnostno pravico.

ga lahko sankcije delodajalca doletele izključno ob ugotovitvi obstoja kakšnih drugih dokazov delavčeve nesposobnosti za opravljanje svojega dela (npr. priče, ki bi izpovedale, da delavec zaradi uživanja alkohola ali mamil ni bil sposoben opravljati dela na delovnem mestu). Zaradi same odklonitve tovrstnega preizkusa pa po našem mnenju delavec ne bi smel biti kaznovan (kot je npr. voznik oz. udeleženec cestnega prometa, ki se noče podrediti odredbi policista o strokovnem pregledu).

### Ugotavljanje prisotnosti mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi, ki vplivajo na opravljanje dela delavca

Zanimivo je, da pri pregledu sodne prakse s tega področja nismo našli primerov, ko bi delodajalec pri delavcu ugotavljal prisotnost mamil ali drugih psihoaktivnih snovi, ki vplivajo, ali bi lahko vplivale, na delavčevo opravljanje dela.

Podobno kot alkotest tudi testiranje vpliva mamil na delavca v zakonodaji ni posebej predpisano<sup>6</sup>. Menimo, da bi tudi za preverjanje prisotnosti drugih drog bilo mogoče uporabiti opisane postopke dokazovanja z napravo za hitro ugotavljanje prisotnosti mamil (s soglasjem delavca), z odvzemom telesnih tekočin (s privolitvijo delavca) ali z izpovedmi prič oz. delavca samega. Pričakujemo, da se bo ob vse večji razširjenosti uporabe drog tudi na tem področju sčasoma razvila sodna praksa in izoblikovali kriteriji za presojanje o možnostih dokazovanja vpliva mamil na opravljanje dela delavca.

Če sklenemo, je problematika v zvezi s preverjanjem delavčeve alkoholiziranosti ali vpliva drugih drog na delavca **predmet ureditve splošnega akta oz. pogodbe o zaposlitvi**, z vsebino katerega pa mora biti delavec v skladu z 8. členom in sedmim odstavkom 26. člena ZDR seznanjen. Preverjanje alkoholiziranosti se opravlja s sodobnimi pripomočki-alkotesti, pri čemer pripominjamo, da mora biti preverjanje zaupano odgovorni osebi, ki je za tovrstno preverjanje usposobljena in pooblaščen. To pome-

<sup>6</sup> Kot smo videli iz opisa ureditve po ZVCP-1, pa obstajajo naprave za hitro ugotavljanje prisotnosti mamil v organizmu, ki jih uporabljajo policisti. Dokazovanje s temi napravami bi lahko po našem mnenju delodajalec uredil podobno kot dokazovanje vinjenosti z alkotesti.

ni, da mora biti ta oseba na ustrezen način seznanjena z načinom uporabe alkotesta, z načinom reagiranja in drugimi strokovnimi vprašanji. Ob upoštevanju 18. člena ZVZD mora delodajalec za opravljanje strokovnih nalog v zvezi z zagotavljanjem varnosti pri delu določiti enega ali več strokovnih delavcev.

Splošni akt lahko torej predvidi, da strokovni delavec, pooblaščen za zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu, uporabi alkotest oziroma odredi uporabo alkotesta pri delavcu, za katerega sumi, da je pod vplivom alkohola. Testiranje na prisotnost alkohola in drugih drog v organizmu delavca mora biti opravljeno z napravami, ki so ustrezne in tehnično neoporečne.

Vsekakor pa menimo, da je nedopustno uporabljati alkotest z namenom zastraševanja delavcev.

### 4. UKREPI, KI JIH LAHKO DELODAJALEC UPORABI ZOPER DELAVCA, ZA KATEREGA JE BILO UGOTOVLJENO, DA JE DELO OPRAVLJAL POD VPLIVOM ALKOHOLA ALI DRUGIH DROG

Tako kot postopke ugotavljanja prisotnosti alkohola oz. drog v organizmu delavca je smiselno, da delodajalec uredi v svojih splošnih aktih (ali že v sami pogodbi o zaposlitvi delavca) tudi ukrepe, ki jih lahko sproži zoper delavca ob ugotovitvi, da je ta opravljal delo pod vplivom alkohola ali drugih drog. Seveda morajo biti ti ukrepi skladni z zakoni in drugimi delovnopravnimi predpisi, ki urejajo to področje, pa tudi s kolektivnimi pogodbami, ki zavezujejo delodajalca<sup>7</sup>.

S tem ko delavec opravlja delo na delovnem mestu pod vplivom alkohola oz. drugih drog, **krši obveznosti**, ki jih ima **do delodajalca na podlagi sklenjene pogodbe o zaposlitvi**. Pri tem lahko krši najmanj naslednje obveznosti, ki izhajajo že iz ZDR:

– delavec mora **vestno opravljati delo** na delovnem mestu, za katerega je sklenil pogodbo o zaposlitvi, **v času in na kraju**, ki sta **določena za izvajanje dela** in poslovanja pri delodajalcu (31. člen ZDR),

<sup>7</sup> Splošni akti, ki urejajo ukrepe delodajalca, morajo biti skladni tudi z izjavo o varnosti, ki jo mora sprejeti vsak delodajalec (o tem več v nadaljevanju).

- delavec mora **upoštevati zahteve in navodila delodajalca** v zvezi z izpolnjevanjem pogodbenih in drugih obveznosti iz delovnega razmerja (32. člen ZDR),
- delavec mora **spoštovati in izvajati predpise o varnosti in zdravju pri delu ter pazljivo opravljati delo**, da zavaruje svoje življenje in zdravje ter življenje in zdravje drugih oseb (33. člen ZDR),
- delavec mora **obveščati delodajalca o bistvenih okoliščinah**, ki **vplivajo** oz. bi lahko vplivale na **izpolnjevanje** njegovih **pogodbenih obveznosti** (prvi odstavek 34. člena ZDR); ob tem opozarjamo, da je že kandidat pri sklepanju pogodbe o zaposlitvi dolžan delodajalca obvestiti o vseh njemu znanih dejstvih, pomembnih za delovno razmerje, kot tudi o njemu znanih drugih okoliščinah, ki ga kakorkoli onemogočajo ali bistveno omejujejo pri izvrševanju obveznosti iz pogodbe ali ki lahko ogrožajo življenje ali zdravje oseb, s katerimi pri izvrševanju svojih obveznosti prihaja v stik (27. člen ZDR),
- prav tako mora **delavec obveščati delodajalca** o vsaki **grozeči nevarnosti za življenje ali zdravje** ali za nastanek **materialne škode**, ki jo zazna pri delu (drugi odstavek 34. člena ZDR),
- delavec se je dolžan **vzdržati vseh ravnanj**, ki glede na naravo dela, ki ga opravlja pri delodajalcu, **materialno ali moralno škodujejo** ali bi lahko škodovala poslovnim interesom delodajalca (35. člen ZDR).

Nadalje delavec v stanju, v katerega se je spravil sam z uporabo oz. zlorabo alkohola in/ali drog, **krši tudi obveznosti**, ki izhajajo iz **ZVZD**, zlasti pa 36. člen ZVZD, ki določa, da mora delavec upoštevati predpisane varnostne ukrepe in uporabljati predpisana sredstva ter opremo za osebno varnost pri delu. Če delavec ne ravna v skladu s to določbo, se na podlagi drugega odstavka 36. člena ZVZD šteje, da **ogroža svojo varnost in zdravje ter varnost in zdravje drugih delavcev**.

Ena od temeljnih dolžnosti delodajalca v zvezi z zagotavljanjem varnosti in zdravja delavcev je **izdelava ocene tveganja**. V skladu z oceno tveganja pa mora delodajalec sprejeti in izvesti ukrepe za zagotovitev varnega in zdravega dela, ki so skladni z vrsto, naravo

in ravni tveganja na delovnem mestu. Zato delodajalec sprejme **izjavo o varnosti**, ki temelji na ugotovitvi možnih vrst nevarnosti in škodljivosti na konkretnem delovnem mestu ter na oceni tveganja za nastanek poškodb in zdravstvenih okvar. V okviru izjave o varnosti delodajalec tudi določi posebne zdravstvene zahteve, ki jih mora izpolnjevati delavec za delo na določenem delovnem mestu.

Ker je delodajalec odgovoren za zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu vsem delavcem, mora delavca, ki zaradi vpliva alkohola ali drugih drog ne more opravljati svojega dela in/ali ogroža svoje zdravje in varnost oz. zdravje in varnost drugih oseb, **začasno odstraniti z dela** oz. mu **prepovedati opravljanje nadaljnjega dela**.

**Nadaljnji postopek** zoper tega delavca pa je **odvisen** od tega, kako ima delodajalec v svojih **splošnih aktih opredeljeno** tovrstno **kršitev** delovnih obveznosti. Delodajalec lahko določi na primer, da gre v primeru, ko je delavec vinjen na delovnem mestu, za lažjo kršitev delovne obveznosti, če pa se ta ugotovi večkrat v določenem časovnem obdobju, lahko to opredeli kot težjo oz. hujšo kršitev.

Delavec odgovarja delodajalcu za kršitev pogodbenih in drugih obveznosti iz delovnega razmerja:

- **disciplinsko**,
- **odškodninsko**,
- v najhujših primerih kršitev pa lahko delodajalec zoper delavca sproži tudi postopek *redne ali izredne odpovedi* pogodbe o zaposlitvi.

### Disciplinska odgovornost

Disciplinsko odgovornost delavca ugotavlja delodajalec oz. predstavnik delodajalca. Ta mora delavcu najprej vročiti *pisno obdolžitev* ter določiti čas in kraj, kjer lahko delavec poda svoj zagovor. Delodajalec mora delavcu v disciplinskem postopku *omogočiti zagovor*, razen če le-ta to izrecno odkloni ali če se neopravičeno ne odzove povabilu na zagovor. Pri izbiri disciplinske sankcije mora delodajalec upoštevati:

- stopnjo krivde,
- pomembne subjektivne in objektivne okoliščine, v katerih je bila kršitev storjena, in
- individualne lastnosti delavca.

Disciplinske sankcije, ki jih predvideva ZDR, so:

- **opomin**,
- **druge** disciplinske **sankcije** (npr. denarna kazen, odvzem bonitet)

– če so določene v **kolektivni pogodbi na ravni dejavnosti**.

Pomembno je, da disciplinska sankcija **ne sme trajno spremeniti delovnega položaja delavca**. Iz tega izhaja, da delodajalec v disciplinskem postopku, denimo, ne more delavca sankcionirati s prenehanjem delovnega razmerja oz. z redno ali izredno odpovedjo pogodbe o zaposlitvi, kot je to bilo mogoče pred uveljavitvijo ZDR. Pač pa je večkratno ponavljanje kršitev obveznosti iz delovnega razmerja, ki imajo za posledico (tudi) disciplinsko odgovornost delavca, lahko razlog za redno odpoved pogodbe o zaposlitvi iz krivdnega razloga ali za izredno odpoved pogodbe o zaposlitvi.

Opozarjamo pa, da uvedba disciplinskega postopka zastara v enem mesecu od dneva, ko se je izvedelo za kršitev in storilca, oz. v treh mesecih od dneva, ko je bila kršitev storjena. Vodenje disciplinskega postopka zastara v treh mesecih od uvedbe postopka, izvršitev disciplinske sankcije pa zastara v 30 dneh po vročitvi sklepa o disciplinski odgovornosti.

### Odškodninska odgovornost

Delavec, ki je pod vplivom alkohola ali mamil, lahko s kršitvami svojih delovnih obveznosti povzroči tudi škodo delodajalcu ali tretjim osebam (npr. delavec, ki je na odgovornem delovnem mestu, kjer recimo opravlja nadzorstvo nad določeno fazo delovnega procesa – če ta delavec zaradi alkoholiziranosti opusti svoje nadzorstvene naloge in pride zaradi tega do motenj v delovnem procesu, lahko nastane škoda na izdelkih ali pa se celo kdo poškoduje). To škodo je v skladu z določbami ZDR (glej 182., 183. in 185. člen ZDR) odgovorni delavec dolžan povrniti.

ZDR načeloma določa, da je delavec, ki je na delu ali v zvezi z delom name-noma ali iz hude malomarnosti povzročil škodo delodajalcu, dolžan to škodo povrniti. S tem v zvezi mora delodajalec izpeljati **ustrezen postopek, v katerem se lahko ugotovi in dokaže odgovornost delavca ter nastala škoda**.

Da delavec odškodninsko odgovarja delodajalcu za povzročeno škodo, mora biti škoda povzročena **naklepno** ali iz **hude malomarnosti**.

Kot izhaja iz sodne prakse Višjega delovnega in socialnega sodišča, je delavčevo uživanje alkohola med delovnim časom kršitev pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja, ki je storjena **naklepno** ali iz **hude**

**malomarnosti** (glej odločbo VDS, opr. št. 1600/2004 in odločbo VDS, opr. št. 1412/2004).

*Glede na sodno prakso se šteje, da je delavec s tem, ko se je spravil v stanje alkoholiziranosti ali pod vpliv mamil, ravnal naklepno ali vsaj iz hude malomarnosti in je na ta način kršil obveznosti iz delovnega razmerja. Krivda delavca, ki je pogoj za njegovo odškodninsko odgovornost, je torej na tak način podana.*

### Odpoved pogodbe o zaposlitvi

Glede na težo kršitve, ureditev v predpisih in splošnih aktih delodajalca ipd. se lahko delodajalec odloči, da delavcu, pri katerem je bila med opravljanjem dela ugotovljena (enkrat ali večkrat v določenem časovnem obdobju) alkoholiziranost oz. je opravljal delo pod vplivom droge, odpove pogodbo o zaposlitvi. Pri tem ima naslednje možnosti odpovedi:

1. **redna odpoved pogodbe o zaposlitvi zaradi nesposobnosti** (nesposobnost pomeni nedoseganje pričakovanih delovnih rezultatov, ker delavec dela ne opravlja pravočasno, strokovno in kvalitetno, ali neizpolnjevanje pogojev za opravljanje dela, določenih z zakoni in izvršilnimi predpisi, izdanimi na podlagi zakona, zaradi česar delavec ne izpolnjuje oz. ne more izpolnjevati pogodbenih ali drugih obveznosti iz delovnega razmerja;
2. **redna odpoved iz krivdnega razloga** (to pomeni kršenje pogodbene obveznosti iz delovnega razmerja);
3. **izredna odpoved pogodbe o zaposlitvi delavcu iz naslednjih razlogov**:
  - če delavec **krši pogodbeno ali drugo obveznost** iz delovnega razmerja in ima kršitev **vse znake kaznivega dejanja** (npr. nevestno pregledovanje mesa za prehrano (195. člen KZ), ogrožanje varnosti pri delu (208. člen KZ), poškodovanje tuje stvari (224. člen KZ), nevestno delo v službi (262. člen KZ), povzročitev splošne nevarnosti (317. člen KZ), povzročitev nevarnosti pri gradbeni dejavnosti (318. člen KZ), povzročitev nevarnosti z jedrskimi snovmi (319. člen KZ), poškodovanje ali uničenje javnih naprav (320. člen KZ), neodvrnitev nevarnosti (323. člen KZ) itd.),
  - če delavec **naklepno ali iz hude malomarnosti huje krši pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja**.

Delodajalec mora podati redno odpoved najkasneje v 30 dneh od seznanitve z razlogi za redno odpoved in najkasneje v šestih mesecih od nastanka razloga. V primeru krivdnega razloga na strani delavca, ki ima vse znake kaznivega dejanja, delodajalec lahko poda odpoved pogodbe o zaposlitvi v 30 dneh, odkar se je izvedelo za kršitev pogodbe ali druge obveznosti iz delovnega razmerja in za storilca, ves čas, ko je mogoč kazenski pregon.

Pomembna je tudi določba, da ima v primeru odpovedi iz **krivdnega razloga** na strani delavca, ki ima **vse znake kaznivega dejanja**, delodajalec možnost za čas trajanja postopka delavcu prepovedati opravljati delo. Med prepovedjo opravljanja dela ima delavec pravico do nadomestila plače v višini polovice njegove povprečne plače v zadnjih treh mesecih pred uvedbo postopka odpovedi.

Izredno odpoved pogodbe o zaposlitvi lahko delodajalec poda le, če obstajajo razlogi, določeni z ZDR, in če ob upoštevanju vseh okoliščin in interesov obeh pogodbenih strank ni mogoče nadaljevati delovnega razmerja do izteka odpovednega roka oz. do poteka časa, za katerega je bila sklenjena pogodba o zaposlitvi.

Izredno odpoved mora pogodbeni stranka podati najkasneje v 15 dneh od seznanitve z razlogi, ki utemeljujejo izredno odpoved, in najkasneje v 6 mesecih od nastanka razloga. V primeru krivdnega razloga na strani delavca (ali delodajalca), ki ima vse znake kaznivega dejanja, pogodbeni stranka lahko odpove pogodbo o zaposlitvi v 15 dneh, odkar se je izvedelo za kršitev pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja in storilca, ves čas, ko je mogoč kazenski pregon.

Tudi v primeru, če delodajalec sproži postopek izredne odpovedi pogodbe o zaposlitvi iz navedenih razlogov, lahko ob uvedbi postopka izredne odpovedi delavcu **prepove opravljati delo za čas trajanja postopka**. V času prepovedi opravljanja dela ima delavec prav tako pravico do nadomestila plače v višini polovice njegove povprečne plače v zadnjih treh mesecih pred uvedbo postopka.

Ne glede na vrsto odpovedi pa je bistveno, da je delodajalec, ki odpoveduje pogodbo o zaposlitvi:

- **dolžan dokazati utemeljen razlog odpovedi** (v poštevek pridejo zgornje določbe glede možnosti dokazovanja psihofizičnega stanja delavca),

- **dolžan izvesti ustrezn postopek pred odpovedjo (z možnostjo zagovora delavca),**

- **pravilno vročiti (pisno) odpoved pogodbe o zaposlitvi;** v pisni odpovedi mora delodajalec navesti odpovedni razlog in ga pisno obrazložiti ter opozoriti delavca na pravno varstvo in na njegove pravice iz naslova zavarovanja za primer brezposelnosti.

*Glede na obravnavano sodno prakso se delodajalci v primerih, ko je delavec na delu dokazano pod vplivom alkohola in to vpliva na njegovo sposobnost za ustrezno opravljanje dela, neredko odločijo za izredno odpoved pogodbe o zaposlitvi, sploh če gre za zahtevna delovna mesta, kjer je v primeru napačnega reagiranja oz. zaradi opustitve dolžnega nadzorstva delavca lahko ogroženo zdravje ali življenje delavca, njegovih sodelavcev, tretjih oseb ali premoženje delodajalca. V takih primerih delodajalec delavcu lahko tudi prepove opravljanje dela do zaključka postopka izredne odpovedi.*

V vseh obravnavanih primerih, ki so se nanašali na domnevno nezakonitost izredne odpovedi pogodbe o zaposlitvi delavcu iz razloga, določenega v drugi alineji prvega odstavka 111. člena (hujša kršitev pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja naklepoma ali iz hude malomarnosti – zaradi alkoholiziranosti na delovnem mestu), je pritožbeno sodišče razsodilo, da odpovedi niso bile nezakonite in da so obstajali vsi razlogi za izredno odpoved. V eni od odločb<sup>8</sup> navaja Višje delovno in socialno sodišče:

*»Tožnik (delavec, op.p.) se je zavedal, da ne sme uživati alkohola, da je delo pri toženi stranki nevarno, da ne sme kaditi v prostorih tožene stranke, ugotovljeno pa je bilo tudi, da se je zaradi zlorabe alkohola že zdravil. Vendar ga je v letu 2003 nadrejeni že nekajkrat pred konkretnim dogodkom poslal domov zaradi uživanja alkohola. Glede na to je sodišče prve stopnje pravilno zaključilo, da tudi od tožene stranke ni mogoče pričakovati, da bi še naprej tolerirala takšne in podobne kršitve in s tem postavila na kocko varnost vseh ostalih delavcev. Glede na navedeno je pritožbeno sodišče pritožbo zavrnilo kot neutemeljeno in potrdilo izpodbijano sodbo.«*

<sup>8</sup> Glej sodbo Višjega delovnega in socialnega sodišča, opr. št. 626/2004, z dne 27. 5. 2004.

## 5. UREDITEV UGOTAVLJANJA IN SANKCIONIRANJA OPRAVLJANJA DELA POD VPLIVOM ALKOHOLA ALI DRUGIH DROG NA DELOVNEM MESTU V POSAMEZNIH PODROČNIH ZAKONIH

Na kratko bomo predstavili še ureditev v nekaterih področnih zakonih, ki za posamezne poklice oz. delovna mesta predvidevajo sankcije za opravljanje dela pod vplivom alkohola ali drugih drog, večinoma pa določajo tudi postopke ugotavljanja oz. preverjanja alkoholiziranosti na delovnem mestu.

### Zakon o letalstvu

Uprava lahko v skladu s 45. členom zakona o letalstvu za določen čas, največ za eno leto, odvzame licenco, rating, pooblastilo, potrdilo oz. spričevalo ali preklicuje veljavnost navedenih listin, če je imetnik:

- izvajal privilegije<sup>9</sup> iz navedenih listin pod vplivom alkohola, narkotikov ali drugih psihoaktivnih sredstev,
- na podlagi zdravniškega spričevala spoznan za nesposobnega za opravljanje dolžnosti na krovu zrakoplova.

Prav tako lahko uprava v skladu s 46. členom navedenega zakona v primeru dvoma, da upravičenec iz licence ne izpolnjuje več pogojev za uveljavljanje privilegijev iz licence, od upravičenca iz licence **zahteva, da opravi predpisane teoretične in praktične preizkuse** za preverjanje njegove strokovne sposobnosti, kakor tudi druge predpisane **preglede za ugotovitev psihofizičnega stanja**, da se ugotovi sposobnost za opravljanje nalog.

Glede na določbo 47. člena zakona o letalstvu pa **nihče ne sme opravljati dolžnosti na krovu zrakoplova, če je pod vplivom alkohola, narkotikov ali drugih psihoaktivnih sredstev** ali če je **zaužil zdravilo**, ki lahko vpliva na njegove psihofizične sposobnosti. Enaka prepoved velja tudi glede opravljanja nalog letalskega osebja.

Poleg tega zakon o letalstvu podrobneje določa **preverjanje zdravstvene sposobnosti** letalskega in drugega strokovnega osebja – tako deli zdravstvene preglede tega osebja na:

- predhodne (opravi se pred izdajo licence, ratinga, pooblastila, potrdila oz spričevala),

<sup>9</sup> Privilegiji so v skladu z zakonom o letalstvu upravičenca oz. ugodnosti, ki izhajajo iz licence in jih lahko uveljavlja upravičenec.

- obdobje (opravi se pred podaljšanjem veljavnosti licence, ratinga, pooblastila, potrdila oz. spričevala) in
- specialne (ta se opravi zlasti:
  - po bolezni, poškodbi ali kirurškem posegu, ki utegne vplivati na zmožnost za opravljanje dela,
  - če letalski inšpektor, preiskovalni organ ali nadrejeni oceni, da prizadeta oseba ni duševno ali telesno zmožna za pravilno opravljanje dela oz. da je pod vplivom alkohola, narkotikov ali drugega psihoaktivnega sredstva.

Oseba, ki se ne strinja z rezultatom zdravstvenega pregleda, se lahko pritoži in zahteva, da zdravstveni pregled opravi komisija. Pritožba se vložijo pri ministrstvu za promet v 15 dneh po prejemu zdravniškega spričevala. Zoper ugotovitev komisije pa ni pritožbe.

Letalski inšpektorji imajo v 171. členu zakona o letalstvu pooblastilo, da **odredijo preizkus s sredstvi ali napravami za merjenje alkohola oz. naptijo na strokovni pregled**. V 188. členu omenjenega zakona pa je med letalskimi prekrški določeno, da se sankcionira oseba, ki opravlja naloge letalskega osebja ali drugo strokovno osebje, z globo od 80.000 tolarjev do 130.000 tolarjev, če opravlja dolžnosti na krovu zrakoplova ali opravlja naloge vzdrževanja in plovnosti zrakoplova ali vodi in kontrolira zračni prostor ali načrtuje letalske operacije, če je pod vplivom alkohola, narkotikov ali drugih psihoaktivnih sredstev ali če je zaužil zdravilo, ki lahko vpliva na njegove psihofizične sposobnosti.

### Zakon o varnosti v železniškem prometu

Zakon določa že v uvodnih določbah, da je **strokovni pregled zdravniški pregled** izvršilnega železniškega delavca<sup>10</sup>, ki obsega **odvzem krvi, krvi in urina ali krvi in druge telesne tekočine z analizo zaradi ugotavljanja prisotnosti alkohola, mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi v organizmu** in ugotavljanje motenj v vedenju, ki lahko povzročijo nezanesljivo ravnanje v železniškem prometu.

Zakon o varnosti v železniškem prometu nadalje določa v 66. členu, da izvršilni železniški delavec **med opravljanjem dela ne sme uživati alkoholnih pijač, mamil ali psihoaktivnih zdravil in drugih psihoaktivnih snovi niti nastopiti dela, če ima v organizmu alkohol ali je pod vplivom mamil oz. psihoaktivnih snovi.**

V istem členu obravnavani zakon določa, da **preverjanje** duševne in telesne **zmožnosti** izvršilnih železniških delavcev **organizira in izvaja delodajalec**. Način, obseg, pogostnost in rednost postopka preverjanja duševne ali telesne zmožnosti izvršilnih železniških delavcev predpiše minister, pristojen za zdravstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za promet.

Zakon o varnosti v železniškem prometu pa določa tudi **ukrep delodajalca**, če pri delavcu ugotovi, da je pod vplivom alkohola ali mamil: v tem primeru delodajalec izvršilnemu železniškemu delavcu **ne sme dovoliti opravljanja del, če duševno ali telesno ni zmožen opravljati svojega dela** (67. člen).

Podrobneje pa zakon o varnosti v železniškem prometu določa tudi **preverjanje duševne in telesne zmožnosti** delavca za opravljanje dela (68. člen):

- ❖ **Pooblaščen delavec delodajalca**<sup>11</sup> ali pristojni inšpektor lahko izvršilnemu železniškemu delavcu zaradi ugotovitve, ali ima izvršilni železniški delavec v organizmu alkohol, **odredi preizkus s sredstvi ali napravami za ugotavljanje alkohola**. Če se s preizkusom ugotovi, da ima izvršilni delavec v organizmu alkohol, mu pooblaščen delavec **odredi prepoved nadaljnega opravljanja dela** v trajanju, določenem v odločbi.
- ❖ Pooblaščen delavec **vodi zapisnik o preizkusu**, ki ga podpiše tudi izvršilni železniški delavec, za katerega je bil odrejen. Če **odkloni podpis**, mora pooblaščen delavec vzrok odklonitve vpisati v zapisnik in **odrediti strokovni zdravniški pregled** izvršilnega železniškega delavca.
- ❖ Železniški izvršilni delavec, ki mu je odrejen preizkus s sredstvi ali napravami oz. strokovni pregled, **mora ravnati po odredbi pooblaščenega**

**delavca**. Če izvršilni železniški delavec strokovni pregled ali **preizkus odkloni** ali ga **ne opravi tako**, kot je **predpisal proizvajalec sredstev** ali naprav, pooblaščen delavec to **vpíše v zapisnik in odredi prepoved nadaljnega dela**. Izvršilni železniški delavec **lahko odkloni preizkus samo iz zdravstvenih razlogov**; v tem primeru pooblaščen delavec **odredi strokovni pregled**.

- ❖ Če izvršilni železniški **delavec oporeka rezultatu preizkusa**, pooblaščen delavec **odredi strokovni pregled**. Na strokovni pregled **odpelje** izvršilnega železniškega delavca **s službenim vozilom pooblaščen delavec**, ki ga je odredil. **Stroške prevoza** železniškega izvršilnega delavca do kraja, kjer se opravi strokovni pregled, in **stroške pregleda plača** železniški izvršilni delavec, če se izkaže, da ima **v krvi alkohol**. V nasprotnem primeru stroški prevoza in pregleda bremenijo delodajalca oz. organ, ki je pregled odredil.
- ❖ Če pooblaščen delavec sumi, da je železniški izvršilni **delavec pod vplivom mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih sredstev**, ki zmanjšujejo njegovo sposobnost za varno delo v železniškem prometu, **odredi preizkus s posebnimi sredstvi oz. napravami ali strokovni pregled in mu prepove nadaljnje delo**. **Stroške prevoza do kraja**, kjer se opravi preizkus oz. strokovni pregled in **stroške pregleda oz. preizkusa plača** železniški izvršilni delavec, če se ugotovi, da je **pod vplivom mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih sredstev**. V nasprotnem primeru stroški prevoza in pregleda bremenijo delodajalca oz. organ, ki je pregled odredil.
- ❖ Če zaradi zdravstvenega stanja ali iz objektivnih razlogov **ni mogoče opraviti celotnega strokovnega pregleda**, mora zdravnik **opraviti tisti del pregleda, ki ga je mogoče opraviti**, in podati mnenje o znakih vedenjskih motenj, ki kažejo na vpliv alkohola, mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi.
- ❖ O strokovnem pregledu mora **zdravnik takoj dati pisno mnenje o ugotovitvah**, do katerih je prišel na podlagi opravljenega pregleda v zvezi z dejstvi o znakih vedenjskih motenj, ki kažejo na vpliv alkohola oz. mamil, **kri in urin pa takoj**

<sup>10</sup> Izvršilni železniški delavec oz. delavka je oseba, ki neposredno sodeluje v železniškem prometu in/ali opravlja dela, povezana z varnostjo in urejenostjo železniškega prometa.

<sup>11</sup> Bržkone gre za strokovnega delavca, ki ga je glede na določbe ZVZD (15. in 18. člen ZVZD) delodajalec pooblastil za opravljanje nalog varnosti pri delu.



poslati v najbližjo pooblaščen strokovno ustanovo oz. laboratorij, kjer lahko opravijo analizo. Ustanova oz. laboratorij mora o rezultatih analize najkasneje v treh dneh obvestiti tistega, ki je odredil strokovni pregled.

Zakon o varnosti v železniškem prometu pa med možnostmi ukrepanja inšpektorja za železniški promet določa med drugim, da ima inšpektor pravico in dolžnost odrediti preizkus s sredstvi ali napravami za ugotavljanje alkohola v krvi oz. napotiti na strokovni pregled, ki obsega zdravniški pregled in odvzem krvi, urina ali drugih telesnih tekočin zaradi ugotavljanja prisotnosti alkohola, psihoaktivnih sredstev ali mamil. Tako je tudi med prekrški v 102. členu zakona o varnosti v železniškem prometu določeno, da se z globo najmanj 20.000 tolarjev kaznuje za prekršek izvršilni železniški delavec, če med opravljanjem dela uživa alkoholne pijače, mamila ali psihoaktivna zdravila ali druge psihoaktivne snovi ali če nastopi delo, pa ima v organizmu alkohol ali je pod vplivom mamil oz. psihoaktivnih snovi.

### Zakon o varnosti cestnega prometa

ZVCP-1 določa v 129. členu, da **voznik ne sme voziti vozila** v cestnem prometu, niti ga začeti voziti, če je pod vplivom alkohola. **Učitelj vožnje ne sme usposablјati kandidata za voznika motornega vozila** in spremljevalec ne sme spremlјati voznika, če je pod vplivom alkohola. Pod vplivom alkohola je voznik, učitelj vožnje oz. spremljevalec, ki ima v organizmu več alkohola<sup>12</sup>, kot dovoljuje ZVCP-1, in voznik, ki tudi pri manjši koncentraciji alkohola kaže znake motenj v vedenju, katerih posledica je lahko nezanesljivo ravnanje v cestnem prometu. Ali je voznik, učitelj vožnje ali spremljevalec pod vplivom alkohola, se ugotavlja s sredstvi, napravami ali s strokovnim pregledom.

130. člen ZVCP-1 določa, da v cestnem prometu ne sme imeti alkohola v organizmu:

- voznik motornega vozila ali skupine vozil kategorije C, D1, D, B+E, C+E, D1+E in D+E;
- voznik vozila, s katerim se opravlja javni prevoz potnikov ali bla-

ga ali prevoz oseb za lastne potrebe,

- voznik vozila, s katerim se prevažata nevarno blago,
- poklicni voznik motornega vozila, kadar opravlja ta poklic,
- učitelj vožnje med usposabljanjem kandidata za voznika v vožnji motornega vozila,
- spremljevalec,
- voznik, ki prevažata skupino otrok,
- itd.

Če navedeni vozniki oz. učitelji ali spremljevalci kršijo to prepoved, se sankcionirajo z globami, določenimi v tretjem odstavku 130. člena ZVCP-1, in/ali z izrekom kazenskih točk. Če pa so povrh tega udeleženi še v prometni nesreči, so zanje predvidene tudi druge sankcije (glej 135. člen ZVCP-1). Podobno določa ZVCP-1 tudi za **mamila, psihoaktivna zdravila in druge psihoaktivne snovi**:

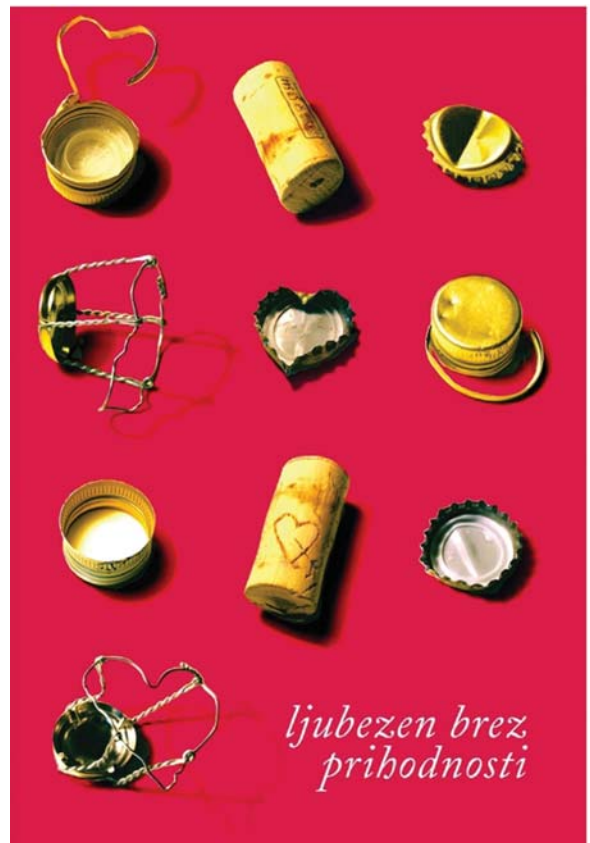
Voznik ne sme voziti vozila v cestnem prometu niti ga začeti voziti, če je pod vplivom mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi, ki zmanjšujejo njegovo sposobnost za vožnjo. Prav tako učitelj vožnje ne sme usposablјati kandidata za voznika motornega vozila in spremljevalec ne sme spremlјati voznika, če je pod vplivom mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi, ki zmanjšujejo njegovo sposobnost za vožnjo. Pod vplivom navedenih snovi je voznik, učitelj vožnje oz. spremljevalec, pri katerem se s posebnimi sredstvi, napravami ali s strokovnim pregledom ugotovi prisotnost takih snovi v organizmu.

Če voznik vozi pod vplivom takih snovi, se sankcionira z globo in z izrekom kazenskih točk.

O samem preverjanju psihofizičnega stanja voznika oz. udeleženca v prometu smo pisali že v razdelku o alkotestu (glej str. 9 in 10 tega gradiva).

Sankcije za osebe, ki se poklicno ukvarjajo z vožnjo in so ugotovljeno opravljale vožnjo pod vplivom alkohola

ali mamil, pa so v ZVCP-1 predvidene tudi v zvezi s pridobitvijo dovoljenja za učitelja vožnje določene kategorije. Takšno dovoljenje lahko dobi namreč le oseba, ki ji v zadnjih dveh letih ni bil izrečen ukrep odvzema vozniškega dovoljenja ali sankcija prepovedi vožnje motornega vozila določene vrste ali kategorije zaradi vožnje pod vplivom alkohola ali odklonitve preizkusa z ustreznimi sredstvi, napravami ali strokovnega pregleda zaradi preveritve, ali ima v organizmu alkohol. Oseba, ki želi pridobiti dovoljenje za učitelja vožnje določene kategorije, torej ni sankcionirana le, če je ugotovljeno, da vozi pod vplivom alkohola, ampak tudi če odkloni preizkus z ustreznimi sredstvi! ZVCP-1 ureja preventivne ukrepe zoper vožnjo pod vplivom alkohola ali mamil tudi v določbah, ki se nanašajo na programe usposabljanja za voznike motornih vozil. Tako določa v 161. členu med drugim, da obsega teoretični del usposabljanja tudi vpliv nezadostnega znanja in spretnosti za vožnjo vozila, alkohola, mamil ali psihoaktivnih zdravil, na katerih je označeno, da se ne smejo uživati pred vožnjo in med njo, utrujenosti, boleznim in drugih neugodnih duševnih in telesnih stanj, vremenskih razmer ter stanja vozila in ceste na varnost prometa.



*ljubezen brez  
prihodnosti*

<sup>12</sup> Količina alkohola v organizmu je glede na tretji odstavek 129. člena ZVCP-1 določena s koncentracijo alkohola v krvi ali tej ustrezno koncentracijo alkohola v izdihanem zraku.

# FARMAKOLOGIJA ETANOLA IN NJEGOV VPLIV NA ZMOŽNOST ZA DELO

prof. dr. Mojca Kržan, dr. med.\*

## IZVLEČEK

Uživanje večjih ali manjših količin etanola je staro toliko kot civilizacija. Kljub temu da večina uporabnikov uživa etanol zaradi stimulatornega delovanja, je etanol predvsem depresor osrednjega živčevja. Enkratni vnos večjih količin prizadene predvsem osrednje živčevje, najprej so prizadete višje živčne dejavnosti, kar bistveno zmanjša delazmožnost. Dolgotrajen vnos etanola vpliva na delovanje osrednjega živčevja, krvnožilnega sistema, prebavil in gibal. Kronično uživanje predvsem večjih količin alkohola je povezano s kopico bolezni, ki so lahko vzrok za manjšo delazmožnost, večjo verjetnost bolniških odsotnosti in poškodb, prezgodnje upokojevanje in povečano smrtnost.

**Ključne besede:** etanol, učinki, človek

## ABSTRACT

*Consumption of larger or smaller quantities of alcohol is as old as the civilization. Although the majority consumes ethanol for its stimulatory effects, the drug is principally known for its depressive effects on the central nervous system. A single larger intake of ethanol hurts mainly the central nervous system. First the higher nervous activities are impaired, thus decreasing the ability to work. Prolonged intake affects the functioning of the central nervous system, blood vessel system, digestive apparatus, and motion. Chronical consumption of larger quantities of alcohol can cause a lot of different diseases, resulting in a decrease of the ability to work, increase of injuries and health absence, early pensioning, and increased mortality.*

**Keywords:** ethanol, effects, human

## Uvod

Človek je v stiku z etanolom še iz časov pred civilizacijo, v večji meri pa od trenutka, ko je odkril, da je fermentirano sadje okusno in ne pokvarjeno. Arabci so okoli leta 800 uspeli razviti postopek destilacije alkohola (beseda je arabskega izvora in pomeni nekaj nežnega). Srednjeveške alkimiste je »spirit«, pridobljen z destilacijo vina, tako navdušil, da so ga proglasili za univerzalno zdravilo proti vsem boleznim. Etanol so prvič sintetizirali šele v 19. stoletju (Fleming et al., 2001). Ker je etanol alkohol, ki ga najpogosteje vnašamo v telo, se bosta izraza alkohol in etanol v tem članku nanašala na isto snov.

Od zdravil se etanol razlikuje predvsem po odmerku. Večina zdravil povzroča učinke po zaužitju mikro- do miligramske količine, medtem ko moramo zaužiti nekaj gramov alkohola, da se pojavijo njegovi učinki. Glede na odnos med odmerkom in učinkom sodi etanol bolj v kategorijo hrane kot zdravil.

## Usoda etanola v telesu – kinetika

Etanol navadno zaužijemo v obliki alkoholnih pijač. Ker je to relativno majhna molekula (molekulska masa 46,04 g/

\*Inštitut za farmakologijo in eksperimentalno toksikologijo, Medicinska fakulteta, Korytkova 2, Ljubljana.

Opis področja dela: visokošolska učiteljica farmakologije in eksperimentalne toksikologije. Raziskovalni interesi: nevrofarmakologija, receptorji za serotonin in histamin, inaktivacija histamina

mol), se iz želodca in tankega črevesja hitro absorbira in porazdeli v telesne tekočine. Hitrost absorpcije je bistveno večja v črevesu kot v želodcu. Če je v želodcu hrana, ta upočasnjuje absorpcijo etanola, ne vpliva pa na obseg absorpcije. Preden absorbirani etanol vstopi v sistemski krvni obtok, gre skozi jetra, kjer se že prvič delno razgradi (metabolizem prvega prehoda). Tako ga je po zaužitju v krvnem obtoku bistveno manj kot bi ga bilo, če bi isti odmerek vbrzgali v veno. V jetrih, pa tudi v drugih tkivih, npr. v želodcu, se etanol s pomočjo encima alkohol-dehidrogenaze razgradi v acetaldehid, ta pa se v naslednji fazi s pomočjo encima aldehid-dehidrogenaze razgradi v očetno kislino. Acetaldehid je bolj toksičen od etanola in očetne kisline in je odgovoren za večino neželenih posledic enkratnega ali večkratnega uživanja etanola. Aktivnost obeh encimov, ki sodelujeta pri razgradnji etanola do očetne kisline, je individualno različna. Nekateri posamezniki alkohol presnavljajo hitreje, drugi bistveno počasneje (npr. pripadniki azijske rase). Pri rednih uživalcih alkohola se poveča aktivnost encimov, ki presnavljajo alkohol, zato ga presnavljajo bistveno hitreje kot zmerni pivci oz. abstinenti. Povečana aktivnost encimov zaradi kroničnega uživanja alkohola vpliva tudi na povečano izločanje nekaterih zdravil, ki se presnavljajo s pomočjo istih encimov (npr. protiepileptično zdravilo fenitoin, zdravilo, ki preprečuje strjevanje krvi varfarin). Človek razgradi 90 do 98 % zaužitega alkohola, ostanek se izloči nespremenjen z urinom, znojem

in izdihanim zrakom. Etanol se iz organizma izloča neodvisno od koncentracije v krvi; 70- kilogramski moški vsako uro izloči 120 mg alkohola. Z izdihanim zrakom se izloči ena dvatisočina zaužitega alkohola.

## Učinki etanola v organizmu

Učinki etanola v telesu so specifični in nespecifični. Prvi so posledica vezave etanola na receptor, ki je del kloridnega kanalčka. Stimulacija tega receptorja se odraža z manjšim vzdraženjem osrednjega živčevja. Nespecifični učinki etanola so predvsem posledica toksičnega delovanja metabolita – acetaldehida.

Etanol v telesu učinkuje na različne organske sisteme. Učinki so lahko posledica tako enkratne kot dolgotrajne uporabe in so odvisni od količine zaužitega etanola. Ker je uživanje alkohola staro toliko kot civilizacija, so posledice uživanja etanola opisali že zelo velikokrat. Kot ilustracijo navajam Shakespearov opis opitosti iz drugega dejanja Macbetha.

MACDUFF: Prijatelj, si šel tako pozno spat, da tako pozno še ležiš?

VRATAR: Gospod, do drugih petelinov smo popivali; popivanje pa vzbuja tri reči na moč.

MACDUFF: Katere tri reči posebno vzbuja popivanje?

VRATAR: I, gospod, rdeč nos, spanje in vodo. Nečistovanje, gospod, pa vzbuja in ga ne vzbuja: vzbuja poželenje, pa brani izpolnitev. Zato se lahko reče,

da hudo popivanje pred nečistovanjem licemeri: zbuja ga in ga pobija: posadi ga, pa ga sname; zbudri ga, pa mu vzame pogum: da mu moč in nemoč: sploh: zlicemeri ga v spanje, ga postavi na laž in ga poleže.

Shakespeare: Macbeth, 2. dejanje  
(prevod O. Župančič)

### Osrednje živčevje

Majhni odmerki etanola povzročajo euforijo in sproščenost. Ljudje postanejo bolj gostobesedni in manj zadržani. Spremeni se razpoloženje. Zmožnost presojanja je bistveno zmanjšana. Pri večjih odmerkih, ko koncentracija etanola v krvi preseže 100 mg/dL, se pojavijo znaki depresije osrednjega živčevja: moteno je zaznavanje in gibanje. Gibi postanejo nekoordinirani, ataktični, upočasnijo se višje živčne dejavnosti. Pri še večjih odmerkih se pojavijo motnje zavesti in smrt (tabela 1).

Posledica kroničnega uživanja alkohola je atrofija tako bele kot sive možganovine predvsem v srednjem (frontalnem) možganskem režnju. Poleg izgube možganovine vodi dolgotrajno povečano uživanje etanola tudi do zmanjšanja presnove v možganih, na kratko etanol deluje kot živčni strup (nevrotoksin).

### Srčnožilni sistem

V večini razvitih držav je smrtnost zaradi srčnožilnih bolezni povezana z visokim vnosom nasičenih maščob in povečano ravno holesterola v krvi. Francija je izjema. Kljub temu da se tam poje veliko nasičenih maščob, je smrtnost zaradi srčnožilnih bolezni relativno nizka (francoski paradoks). Kardioprotektivno delovanje pripisujejo pitju vina ob hrani. Dvajset do trideset gramov etanola dnevno naj bi zmanjšalo tveganje za nastanek koronarne srčne bolezni za 10 do 40 %. Za manjše tveganje za nastanek srčne bolezni pa ni odgovoren etanol, marveč flavonoidi iz rdečega vina, ki jih najdemo tudi v sadnem soku iz rdečega grozdja (citāt). Korist naj bi bila manjša pri osebah z manjšim tveganjem za srčnožilne bolezni (npr. mlade ženske) in večja pri osebah s povečanim tveganjem za srčnožilne bolezni (npr. osebe, ki so že prebolele akutni miokardni infarkt).

Pitje večjih količin etanola na dan pa, nasprotno, poveča tveganje

Tabela 1. Odnos med koncentracijo etanola v krvi in učinki na osrednje živčevje (povzeto po <http://en.wikipedia.org/wiki/ethanol>).

Koncentracija etanola v krvi (mg/100 mL)	Učinki
50	sprememba razpoloženja in vedenja, gostobesednost, sproščenost
100	depresija osrednjega živčevja, motena zaznava in gibanje, motene višje živčne dejavnosti
> 140	manjši pretok krvi v možganih
300	nezavest
400	možna smrt
> 500	verjetna smrt zaradi depresije dihanja

za pojav srčnožilnih bolezni kot so motnje srčnega ritma, kardiomiopatija, hemoragični infarkt. Vzrok je morda dejstvo, da povečane količine zaužitega etanola povečajo tako sistolni kot diastolni krvni tlak (Klatsky, 1996). Na ta učinek so ženske bolj občutljive kot moški. Alkohol vpliva tudi na prevajanje v srcu in neposredno izzove motnje srčnega ritma (Rossinen et al, 1999) ter povzroči manjšo krčljivost srca. Hipertenzija, ateroskleroza in motnje srčnega ritma, ki so lahko podlaga za nastajanje krvnih strdkov, vodijo do večje možnosti za možgansko kap pri osebah, ki uživajo večje količine alkohola.

### Prebavila

Kronično uživanje večjih količin etanola okvari prebavila.

Na požiralniku se lahko pojavijo okvare zaradi refluksa - razjede, vnetja ter malignomi. Rak požiralnika je pri rednih uživalcih desetkrat pogostejši kot pri enako starih zmernih pivcih alkohola ali abstinentih.

Kronično uživanje alkohola okvari sluznico v želodcu in zaradi tega se pojavi akutno ali kronično vnetje želodca (gastritis). Etanol tudi neposredno draži senzorične živčne končiče v steni želodca. Posledica je povečano izločanje gastrina in histamina. Slednji stimulira sproščanje želodčne kisline, ki lahko še bolj prizadene želodčno sluznico in povzroči nastanek razjed. Alkohol spremeni tudi zgradbo črevesne sluznice. Črevo vsebuje manj resic, zmanjša se površina za absorpcijo hrane in pojavi se driska. Zaradi kronične diareje se lahko pojavijo tudi srbenje in razjede na zadnjiku. Spremembe niso trajne, lahko izginejo ob prenehanju uživanja alkohola.

### Trebušna slinavka

Uživanje alkohola lahko privede do akutnega in kroničnega vnetja trebušne slinavke. Akutno vnetje se lahko pojavi po enkratnem čezmernem vnosu alkohola zaradi neposrednega toksičnega delovanja presnovkov alkohola (predvsem acetaldehida) na acinarne celice trebušne slinavke.

### Jetra

Alkohol lahko povzroči več vrst okvar jeter: maščobno infiltracijo, hepatitis (vnetje) in cirozo jeter. Maščobna infiltracija jeter se pojavi, ker se presežek metabolita NADH (stranski produkt razgradnje alkohola) vplete v poti razgradnje maščobnih kislin. Maščobna infiltracija jeter je še reverzibilen proces, jetra se lahko normalizirajo, če posameznik preneha piti alkohol. Fibroza, ki nastane zaradi odmiranja in nadomeščanja jetrnega tkiva z vezivnim, je podlaga za nastanek ciroze jeter.

### Skeletne mišice

Alkohol neposredno okvarja skeletne mišice, kar se kaže v zmanjšani mišični moči. Biokemični markerji pokažejo, da je sinteza skeletnomišičnih beljakovin zmanjšana, enako tudi zaloge glikogena v skeletnih mišicah. Okvare mišic, ki jih povzroči alkohol, so nepopravljive.

### Ledvice

Enkratno uživanje alkohola povzroči povečano uriniranje. Alkohol neposredno zavira sproščanje hormona vazopresina iz hipofize. Če alkohol uživamo kronično, ta učinek izgine (razvije se toleranca).

### Telesna temperatura

Alkohol nam da občutek toplote, ker povzroči povečan pretok krvi skozi kožo in prebavila. Poveča pa tudi

potenje. Zaradi razširjenih žil v koži in povečanega potenja telo bistveno hitreje izgublja toploto in notranja telesna temperatura pade. Ob zaužitju večjih količin alkohola oslabi tudi center za regulacijo telesne temperature. Če so zunanje temperature nizke in ob hkratnem vnosu večjih količin alkohola, obstaja večja nevarnost podhladitve, ki se lahko konča tudi s smrtjo.

## Teratogeni učinki

Otroci žensk, ki so med nosečnostjo redno uživale alkohol, se rodijo z več razvojnimi nepravilnostmi. Če se pojavi triada razvojnih nepravilnosti - deformacije v območju lobanje in obraza, motnje v delovanju osrednjega živčevja in zastoj v rasti, govorimo o fetalnem alkoholnem sindromu. Če se pojavi le del teh motenj, potem to opišemo kot fetalni učinki alkohola ali od alkohola odvisne razvojne nepravilnosti. Pojavijo se lahko še slepota, gluhost in motnje govora.

## Uživanje alkohola in zmožnost za delo

Zaradi omenjenih neželenih posledic enkratnega uživanja alkohola, predvsem motenj višjih živčnih dejavnosti - motenj presoje, podaljšanega reakcijskega časa, nekritičnosti, ki nastopijo že ob uživanju majhnih odmerkov, uživanje alkohola ni primerno med delovnim časom.

Kronično uživanje predvsem večjih količin alkohola je povezano s kopico bolezni, ki so vzrok za manjšo delazmožnost, večjo verjetnost bolniških odsotnosti in poškodb, prezgodnje upokojevanje in povečano smrtnost. V geografskem, kulturnem in socialnem okolju, kjer je pitje alkohola nekaj samoumevnega, je potrebno razvijati predvsem kulturo pitja, to pa pomeni tudi, da abstinentov ne smemo spodbujati k pitju, če so se že odločili za tak način življenja. Naj bo pitje alkohola omejeno na zmerne

količine, ob hrani in na čas, ko nismo na delovnem mestu in kadar vemo, da nam več ur ne bo treba upravljati z vozili oz. s stroji.

## Viri

- Ferriers J. The French paradox: lessons for other countries. *Heart* 2004; 90; 107-11.
- Fleming MF, Mihic J, Harris RA. Ethanol. In: Hardman JG, Limbird LE (eds). Goodman & Gilman's The Pharmacological Basis of Therapeutics. Tenth Edition. New York: Mc-Graw-Hill; 2001. p. 429-46.
- Klatsky AL. Alcohol, coronary disease, and hypertension. *Annu Rev Med* 1996; 47:149-60.
- Rossinen J, Sinisalo J, Partanen J et al. Effects of acute alcohol infusion on duration and dispersion of QT interval in male patients with coronary artery disease and in healthy controls. *Clin Cardiol* 1999; 22: 591-4.
- <http://en.wikipedia.org/wiki/ethanol>

## Nekaj dejstev o alkoholu

### Alkohol je droga

NAHAJA SE V: alkoholnih pijačah, sladkarijah, jedeh, zdravih (sirupih):

Različne vrste alkoholnih pijač imajo različno vsebnost alkohola: pivo: 4-5 vol%, vino: 10-14 vol%, žgane pijače: 40-50 vol%.

RAZGRADNJA v telesu: 1g/kg krvi/uro

10 g čistega alkohola se razgrajuje približno 1 uro

Dnevno uživanje 20-30 g alkohola ob normalni prehrani in porabi energije poveča telesno maščobno tkivo za 2,5 - 7,5 kg/leto

Ena merica alkoholne pijače vsebuje 10 gramov čistega alkohola in se nahaja v:

2,5 dl PIVA

ali

1 dl VINA

ali

0,3 dl ŽGANE PIJAČE

### Zakonsko dovoljena koncentracija alkohola v krvi

#### 50 mg alkohola na 100 ml krvi

Po zaužitju 10 g čistega alkohola bo koncentracija čistega alkohola v krvi narasla. Učinek na telo je odvisen od koncentracije alkohola, ki kroži s krvjo po telesu in vstopa v celice različnih organov.

#### 20-50 mg alkohola na 100 ml krvi (1,5-3 enote č. a. (M), 1-2 enoti (Ž))

Zmanjšana je sposobnost:

- videti ali locirati premikajoče se luči,
- ocene razdalje,
- poveča se želja po izpostavljanju tveganim situacijam,

#### 50-80 mg alkohola na 100 ml krvi (3-5 enot č. a. (M), 2-3 enote (Ž))

Zmanjšana je sposobnost:

- ocene oddaljenosti (razdalje)
  - sposobnost prilagajanja oči na različno osvetljenost
- Motena: občutljivost na rdečo svetlobo
- sposobnost reagiranja
  - sposobnost koncentracije

Pri takšni koncentraciji alkohola je možnost za prometno nezgodo 5-krat večja kot pred pitjem.

#### 80-120 mg alkohola na 100 ml krvi (5-8 enot č.a. (M), 3-5 enot (Ž))

- nastopi evforija in z njo precenjevanje sposobnosti za vožnjo
- motnje perifernega vida
- motnje zaznave ovir
- nesposobnost ocene razdalje

#### 120+

- verjetnost, da bo prišlo do prometne nezgode je 10-krat večja kot pri osebi, ki v krvi nima alkohola.

### Koliko čistega alkohola lahko popije zdrava odrasla oseba, ne da bi škodovala sebi ali drugim?

**Moški:** 2 enoti (20 gramov) alkohola na dan; 14 enot na teden (140 gramov), največ pet enot alkohola ob eni priložnosti pitja (da se izogne opitosti)

**Ženske:** (če ne načrtuje nosečnosti, ni noseča ali ne doji): 1 enoto (10 gramov) alkohola na dan; 7 enot na teden (70 gramov), največ tri enote alkohola ob eni priložnosti pitja (da se izogne opitosti)

(ena merica = ena enota = 10 gramov čistega alkohola - 2,5 dl piva ali 1 dl vina ali 0,3 dl žgane pijače)

Vir: <http://www.ivz.si>

# UGOTOVITVE V ZVEZI Z ALKOHOLOM IN DRUGIMI DROGAMI NA DELOVNEM MESTU V PRAKSI

Jasmina Rakita, univ. dipl. pravnica\*

## IZVLEČEK

Inšpektorji za delo so pri 96 delodajalcih, ki zaposlujejo skupno 25.447 delavcev, na osnovi vnaprej pripravljenih vprašalnikov opravili raziskavo, kjer so zbirali podatke o problematiki alkoholiziranosti in uživanja drog na delovnem mestu. V raziskavo so bili zajeti tako manjši kot tudi večji delodajalci iz zelo različnih panog, za večino od njih pa ne veljajo določbe področnih zakonov, ki posebej urejajo prepoved dela pod vplivom alkohola oz. drog.

Rezultati raziskave so pokazali, da ima 38 delodajalcev sprejet splošni akt, s katerim posebej urejajo področje ravnanja ob alkoholiziranosti na delovnem mestu oz. dela pod vplivom opojnih substanc, od tega jih je 27 sprejelo tak splošni akt po uveljavitvi zakona o delovnih razmerjih, torej po 1. 1. 2003. Pri veliki večini delodajalcev so bili delavci seznanjeni z vsebino teh splošnih aktov, prav tako so inšpektorji ugotovili, da so splošni akti delodajalcev večinoma usklajeni z vsebino izjave o varnosti. Med delodajalci, ki imajo s splošnimi akti urejeno problematiko uživanja alkohola oz. drugih drog, jih ima 36 predpisan način ugotavljanja stanja pod vplivom teh substanc.

**Ključne besede:** alkoholiziranost, uživanje drog na delovnem mestu, splošni akti.

## ABSTRACT

*Labour inspectors have, with 96 employers who engage 25.447 workers in totality, on the basis of questionnaires prepared in advance, carried out research by which they collected information on the problem of intoxication and use of drugs at work place. The research included small and bigger employers from different fields. To the majority the complements of departmental laws, which regulate especially the prohibition of work under the influence of alcohol or drugs, cannot be applied.*

*The results of the research have shown that 38 employers accepted the general act by which they regulate the field of intoxication at work place or work under the influence of intoxicating substances. 27 out of 38 accepted the general act after the implementation of the Employment relationships act, e.g. January 1st 2003. The majority of employers informed the workers about the contents of these general acts. The inspectors have also found out that the employers' general acts are mostly coordinated with the contents of the declaration of safety. Among the employers who regulated the problem of using alcohol and other drugs by general laws 36 have formal methods of finding about the condition under the influence of such substances – the majority defined also test as a means of determining intoxication.*

**Key words:** intoxication, use of drugs at work place, general acts, declaration on safety, alco test.

## 1. SPLOŠNO

Inšpektorji za delo s področij delovnih razmerij in varnosti in zdravja pri delu so na podlagi vnaprej pripravljenih vprašalnikov pri delodajalcih zbirali podatke v zvezi z alkoholiziranostjo in uživanjem drugih drog na delovnem mestu. V raziskavo smo želeli vključiti čim več delodajalcev, ki opravljajo različne dejavnosti.

V nadaljevanju se bomo omejili na aktivnosti in ugotovitve inšpektorjev s področja delovnih razmerij. Ugotovitve inšpektorjev s področja varnosti in zdravja pri delu pa bodo predstavljene v drugem prispevku.

## 2. NAMEN IN OBSEG RAZISKAVE

Vprašalnik s področja delovnih razmerij je bil usmerjen v ugotavljanje normativnega urejanja alkoholiziranosti in uživanja drugih drog na delovnem me-

\* Inšpektorica I, vodja službe, Inšpektorat RS za delo, Parmova 33, Ljubljana

stu, kot tudi v obravnavo tovrstnih primerov in izvedbo postopkov v praksi.

Podatke so inšpektorji zbirali pri **96** delodajalcih, pri katerih je skupno zaposlenih **25.447** delavcev. Med delodajalci so bili tako manjši kot tudi veliki, in to v zelo različnih panogah dejavnosti, npr. gostinstvo in turizem, proizvodnja jekla in jeklenih izdelkov, splošna gradbena dela, stavbno mizarstvo, trgovina na debelo in drobno, cestno-tovorni promet, proizvodnja farmacevtskih preparatov, proizvodnja motornih vozil, električnih in gospodinjstvih strojev, ipd.

## 3. REZULTATI RAZISKAVE

### 3.1. Ugotovitve v zvezi z normativnim urejanjem obravnavanega področja

Po zbranih podatkih ugotavljamo, da za večino delodajalcev ne veljajo določbe posebnih zakonov o delu pod vplivom alkohola ali drugih drog. Nekateri med njimi tudi niso vedeli, ali so zavezani k

določbam katerega od posebnih zakonov. Izkazalo se je, da je samo **8** takšnih, za katere veljajo določbe posebnega zakona, to je zakona o varnosti cestnega prometa (Uradni list RS, št. 25/2006, uradno prečiščeno besedilo št. 3).

V zvezi z vprašanjem, ali ima delodajalec v splošnih aktih urejeno področje alkoholiziranosti ali uživanja opojnih substanc na delovnem mestu, so rezultati pokazali, da je **38** delodajalcev tak splošni akt sprejelo, od teh ga je **27** sprejelo po uveljavitvi »novega« zakona o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/2002, v nadaljevanju ZDR, ki je začel veljati od 1. 1. 2003 dalje). V **enem** primeru je bil splošni akt po letu 2003 usklajen z novim ZDR, v preostalih **11** primerih pa so bili splošni akti pri delodajalcu sprejeti še v času veljavnosti prejšnjega ZDR. Pri **37** delodajalcih so delavci seznanjeni z vsebino splošnih aktov, le pri **enem** ne.

Med raziskavo smo preverjali tudi, ali so splošni akti delodajalcev, ki urejajo vprašanje alkoholiziranosti ter uživanja drugih drog na delovnem mestu,

skladni z izjavo o varnosti, kar je še posebej pomembno v dejavnostih s povečanim tveganjem za nastanek poškodb pri delu ali poklicnih boleznih. V tovrstnih dejavnostih so lahko posledice dela pod vplivom alkohola oz. drugih psihoaktivnih snovi bistveno hujše, kot v manj nevarnih, kar bi se moralo v takšnih primerih odražati tudi v predpisanem ravnanju delodajalca zoper delavca. Rezultati raziskave kažejo, da od **38** delodajalcev, ki imajo splošne akte o ravnanju v primeru alkoholiziranosti oz. uživanja opojnih substanc na delovnem mestu, le pri **enem** samem delodajalcu splošni akt ni bil v skladu z izjavo o varnosti. Rezultati raziskave so pokazali, da ima **9** delodajalcev v splošnem aktu zapisano možnost, da s predhodnim zdravstvenim pregledom že v postopku izbire kandidata za prosto delovno mesto preverijo morebitno uživanje alkohola ali drugih drog. Gre predvsem za večje delodajalce. Pri preostalih **29** delodajalcih pa splošni akt te možnosti ne predvideva.

Med delodajalci, ki imajo v splošnih aktih urejeno vprašanje dela pod vplivom alkohola ali drugih drog, je **36** takšnih, ki imajo **način** ugotavljanja teh stanj na delovnem mestu predpisan in le **dva** tega načina nista predvidela. Načini ugotavljanja alkoholiziranosti oz. posledic uživanja opojnih substanc pri delavcu so po navedbah delodajalcev naslednji:

- pri **29** delodajalcih - z alkotestom,
- pri **2** delodajalcih - z zdravniškim pregledom pri pooblaščenem zdravniku,
- pri **4** delodajalcih - z odvzemom krvi,
- pri **enem** delodajalcu - s pričami.

Pri delodajalcih, ki s predpisi predvidevajo možnost uporabe alkotesta, izvajajo preizkus z alkotestom usposobljeni in izobraženi delavci ali pa zunanji pooblaščen izvajalci, ki so v pogodbenem razmerju z delodajalci.

Med delodajalci je **36** takšnih, ki imajo predpisan postopek ravnanja zoper delavca, za katerega se ugotovi, da je pod vplivom alkohola oz. drugih opojnih substanc. Le **dva** torej ravnanja v takšnih primerih ne predvidevata. Med najpogostejšo posledico ugotavljanja alkoholiziranosti in uživanja opojnih substanc na delovnem mestu sodi uvedba disciplinskega postopka, sledi odstranitev z dela (**trije** delodajalci odstranjene-mu delavcu omogočijo tudi varen prevoz do doma) ter možnost uvedbe postopka pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi.

Pri preverjanju stanja glede predpisanih ukrepov zoper delavce smo ugotovili, da med **38** delodajalci, ki imajo s splošnimi akti urejeno vprašanje ugotavljanja alkoholiziranosti oz. uživanja opojnih substanc na delovnem mestu, le **štirje** nimajo predvidenih ukrepov za tovrstno ravnanje. Pri preostalih so največkrat kot posledica v takšnih primerih predvideni opomin in opozorilo, pri nekaterih opozorilo pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi, neredko pa je med ukrepi tudi odpoved pogodbe o zaposlitvi. Pogosto delodajalci v svojih aktih predvidevajo tudi zdravljenje (še zlasti pri delavcih, pri katerih je bila kršitev že večkrat ugotovljena). Pri **dveh** delodajalcih je kot sankcija predvidena denarna kazen. Med anketiranimi sta bila tudi **dva** delodajalca, ki opravljata dejavnost »splošna gradbena dela«, ki sta navedla, da v aktih sicer nimata opredeljenega ravnanja v primeru, če je delavec alkoholiziran, ga pa vendarle takoj odstranita z dela (delovišča).

### 3.2. Ugotovitve v zvezi z ravnanjem delodajalcev, ko obravnavajo delo pod vplivom alkohola ali drugih drog

V raziskavi smo preverjali tudi, koliko je bilo primerov ugotavljanja dela pod vplivom alkohola ali drugih drog v letu 2005, kako so v teh primerih ravnali delodajalci ter kakšne posledice so doletele delavce-kršilce. Rezultati raziskave so pokazali, da je **25** delodajalcev od skupno **96-ih** ugotavljalo primere dela pod vplivom psihoaktivnih snovi na delovnem mestu. Obravnavanih je bilo **71 primerov**, v vseh pa je šlo za ugotavljanje alkoholiziranosti. Pri **19** delavcih je bila alkoholiziranost na delovnem mestu že večkrat ugotovljena. Delodajalci so najpogosteje ugotavljali alkoholiziranost z alkotestom, in sicer **38-krat**, v drugih primerih pa je šlo predvsem za laično zaznavo znakov vinjenosti, za priznanje delavca pa tudi za ugotavljanje vinjenosti v pooblaščenih inštitucijah. Delodajalci so proti delavcem najpogosteje uvedli disciplinski postopek (**40-krat**), v nekaterih primerih pa tudi postopek pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi.

Kršitev delovne obveznosti je bila ugotovljena v **47** primerih. Delavce pa so doletele naslednje posledice:

- v **33** primerih je bil izrečen **opomin**,
- v **6** primerih je bilo delavcu izrečeno **opozorilo**,

- v **enem** primeru je bilo izrečeno **opozorilo pred redno odpovedjo pogodbe o zaposlitvi**,
- v **dveh** primerih je bila podana **redna odpoved pogodbe o zaposlitvi iz krivdnega razloga**,
- le v **enem** primeru je bila podana **izredna odpoved pogodbe o zaposlitvi**.
- **na zdravljenje** so bili napoteni **štirje** delavci.

## 4. ZAKLJUČEK

Če povzamemo rezultate, ugotovimo, da so od skupno 96 delodajalcev le v **39,58 %** delodajalci s splošnimi akti predvideli ugotavljanje alkoholiziranosti ali uživanja drugih drog. Gre predvsem za večje delodajalce. Razlog je najverjetneje v kadrovskem potencialu, ki ga imajo večji delodajalci. Pri njih namreč splošne akte pripravljajo posebne (kadrovske) službe ter morebitne postopke tudi vodijo. Manjši delodajalci pa praviloma nimajo zaposlenih delavcev s potrebnimi znanji, najpogosteje pa tudi niso pripravljene pritegniti strokovnjakov, ki bi obravnavana vprašanja v splošnih aktih ustrezno pripravili. Med delodajalci, ki so v splošnih aktih opredelili ugotavljanje alkoholiziranosti ali uživanja drugih drog, je le **5 %** takih, ki niso določili tudi načina ugotavljanja teh stanj. Iz podatkov tudi izhaja, da **10,5 %** delodajalcev (med tistimi, ki so v splošnih aktih predvideli ugotavljanje alkoholiziranosti oz. uživanja opojnih substanc na delovnem mestu) v splošnem aktu nima predvidenih ukrepov zoper delavce, ki opravljajo delo v takšnem stanju.

Primere alkoholiziranosti na delovnem mestu je v letu 2005 ugotavljalo **26 %** delodajalcev (od 96). Obravnavali so skupaj **71 takih primerov**. Zanimivo je, da niti v enem niso ugotavljali dela pod vplivom drugih drog na delovnem mestu, kar lahko pomeni bodisi da takšni primeri v praksi niso pogosti bodisi da delodajalci nanje niso dovolj pozorni.

V **66 %** je bila ugotovljena kršitev delovne obveznosti delavca. V večini primerov je bil delavcem izrečen opomin.

Ocenjujemo, da je bila raziskava zelo koristna, saj jo je večina delodajalcev sprejela z odobravanjem. Ob tem velja pripomniti, da smo delodajalce, pri katerih je bilo ugotovljeno, da vprašanja dela pod vplivom alkohola ali drugih drog nimajo ustreznega urejenega, opozorili na problematiko ter jih morda tudi spodbudili k ustrezni normativni ureditvi področja.

# SOCIALNI POGLED NA PROBLEMATIKO ALKOHOLA IN DRUGIH DROG

Peter Stefanoski, dipl. soc. delavec, inšpektor-višji svetnik\*

## IZVLEČEK

Različne teorije poskušajo razložiti nastanek težav, ki so povezane z uživanjem alkohola in drugih drog, ter oblikovati izhodišča za različne načine obravnave teh težav. Ena od pojasnjevalnih teorij – teorija subkulture – omogoča oblikovanje učinkovitih načinov opuščanja uživanja alkohola oz. drugih drog, ne glede na etiologijo nastanka zasvojenosti oz. odvisnosti. V sistemu socialnega varstva usmerjamo pozornost na težave, ki so povezane z drogiranjem, navidez paradoksalnim vztrajanjem opijanja oz. uživanja drugih drog. Koncepti teorije subkulture nam tako omogočajo, da na podlagi analize vstopa posameznika v subkulturo »alkoholikov« razvijemo ustrezno strokovno obravnavo, ki mu omogoči prestop v subkulturo »ne-alkoholikov«.

**Ključne besede:** drogiranje, socialno varstvo, subkultura, socializacija

## ABSTRACT

Various theories try to explain the emerging problems connected with the alcohol and other drug consumption and to form the basis for different treatment of these problems. One of the explaining theories – the subculture theory – enables us to create effective ways of giving up alcohol and other drugs regardless of the aetiology of the origins of the addiction. In the system of social security we are concentrating on problems connected with drug consumption, i.e. paradoxical perseverance in drug consumption. The concepts of the theory of subculture, together with the analysis of the entrance of the individual in the subculture, enable us to develop a suitable treatment of the individual to make him to convert from the "alcoholics" to "non-alcoholics" subculture.

**Keywords:** drugging, social security, subculture, socialization

## UVOD

Posebnost strokovne obravnave problematike alkohola in drugih drog v sistemu socialnega varstva je v prvi vrsti povezana s prepoznavanjem težav, ki so povezane z uživanjem alkohola in drugih drog<sup>1</sup>.

Različne teorije drogiranja poskušajo s svojimi sistemi razlagati pojasniti, kaj je tisto v substanci, posamezniku ali družbi, ki osebo pripravi, da drogo poskusi in da z drogiranjem vztraja kljub težavam, ki so z njim povezane – tako telesnimi, duševnimi, kot tudi odnosnimi, včasih in ponekod tudi težavami z organi preгона. Lettieri je s sodelavci navedel več kot 40 teorij drogiranja (oz. teorij o zlorabi drog – *ang.: drug abuse*). Nekatere od njih so tako »akademsko« parcialne, tako usmerjene v posamezno vprašanje, povezano z drogiranjem, da jih brez kombinacije s katero od drugih teorij praktično ne moremo uporabljati pri praktičnem delu z ljudmi, ki se

drogirajo. Številne teorije lahko razvrstimo v nekaj večjih pojasnjevalnih skupin teorij: biološko (sem sodijo npr. teorije genetskih faktorjev, metaboličnega neravnovesja...), psihološko (npr. teorije »okrepitve« (*ang.: reinforcement*), »nezadostne« osebnosti, nagnjenosti k problemskemu vedenju, ...) in sociološko (npr. teorije socialnega učenja, kontrolne teorije, selektivne interakcije, socializacije,...), med katere sodi tudi teorija, ki poskuša pojasniti vstop v drogiranje, vztrajanje v drogiranju in opuščanje drogiranja, s koncepti subkulture.

Izhodišče teorije subkulture je v tem, da vpletenost v dejavnost posamezno družbeno skupino (subkulturo<sup>2</sup>) lahko spodbuja ali preprečuje drogiranje, odvisno od odnosa skupine do drogiranja. Omenjena teorija pojasnjuje socializacijo (»vzgojo«, »učenje« posamezne socialne vloge) kot asimilacijo posameznika v posamezno skupino, katere učinki so sprememba identitete (zavedanje sebe), vrednot, norm in vedenja. Morda je bolj razumljiva razlaga »članstva« v subkulturi, če ga opisujemo skozi socialne vloge. Doma smo npr. predan oče, v službi uradnik, v prostem času pesnik, med prijatelji dober pivec... Naša identiteta je torej skupek »sub-identitet«, ki lahko druga drugo dopolnjujejo, pogosto pa so si

lahko v protislovju, vendar nam to ne povzroča težav, če se jih zavedamo in obvladujemo prehajanje iz ene v drugo (npr. pravniški jezik se nagiba k enoznačnosti posameznih izrazov, literarni pa k večznačnosti (metaforičnosti in metonimičnosti) izrazov – in kljub temu je precej dobrih pravnikov tudi dobrih literatov). V vsakdanjem življenju prepoznavamo posameznike, ki težko prehajajo iz ene v drugo identiteto, kot rigidne, aktivistične, skrajneže, pa tudi kot boemske. V psihotičnem vedenju prav tako paradoksalno prepoznavamo elemente nezmožnosti prehajanja iz ene v drugo identiteto ob hkratnem zavedanju enosti »jaza« kot nosilca teh različnih identitet.

Za socialno varstvo, ki je glede na svoja sistemska izhodišča zavezano sociološkim konceptom<sup>3</sup>, je manj pomembna »objektivna«, farmakološka opredelitev drog, pomembnejši so družbeni (družabni!) konteksti njihovega zaužitja – družbena percepcija uživanja posamezne droge, dostopnost (inicijacija), rituali uživanja, (re-)interpretacija učinkov posamezne droge, psihosocialne posebnosti posameznika (starost, značaj, karierno mesto, vzgojne posebnosti...).

\* Inšpektorat RS za delo, Socialna inšpekcija. Avtor članka je inšpektor in direktor Socialne inšpekcije, ki je v okviru Inšpektorata RS za delo pristojna za nadzor izvajanja socialno-varstvene dejavnosti. Avtor je svojo poklicno pot začel v zdravstvu na področju zdravljenja alkoholizma, deloval kot terapevt v Klubu zdravljenih alkoholikov ter kasneje na centru za socialno delo nudil strokovno pomoč posameznikom in družinam, ki so imele težave, povezane z uživanjem alkohola in drugih drog.

<sup>1</sup> v strokah, ki obravnavajo alkohol in druge droge, se uporablja različno poimenovanje njihovega vnosa v telo – uživanje drog, uporaba oz. zloraba drog... Z različnim poimenovanjem se poskuša dodatno označiti tisti vidik vnosa drog, ki je za posamezno stroko pomembnejši. Sam sem se odločil, da v nadaljevanju uporabim izraz, ki zveni najbolj izzivalno – drogiranje. S tem želim usmeriti pozornost na odnosni – socialni – vidik »drogiranja«.

<sup>2</sup> pojme kot so kultura in subkultura je potrebno brati v njihovem sociološkem pomenu. Poenostavljeno povedano – kultura je tisto, kar v danem okolju v danem času počne večina članov, subkultura pa tisto, kar počne izključno del članov kulture. Člani subkulture niso ne-kulturni, saj kljub subkulturnim aktivnostim večino dejavnosti počnejo v okviru kulture.

<sup>3</sup> v socialnem varstvu se ne ukvarjamo z npr. boleznijo oz. bolnikom, pač pa s pogoji, ki bolniku omogočajo, da čim bolj aktivno vpliva na to, kaj se dogaja z njim (socialna vključenost). Ne zanima nas, ali je alkoholizem bolezen ali življenjski slog, pač pa ustvarjanje takih pogojev, da se bo posameznik odločil za vključitev v zdravljenje ali druge vrste obravnave alkoholizma in da bo lahko vztrajal v svoji odločitvi.

Alkohol in druge droge nas ne zanimajo kot »substanc«, pač pa kot nosilci »pomena« v družbeni interakciji. Vprašanja, povezana z njihovim uživanjem, na katera skušamo odgovarjati v okviru socialnega varstva in na katera se, zaradi namena konference, navežujem v prispevku, so povezana predvsem s »socializacijo« drogiranja.

Becker je že leta 1953 opazil, da vstop v subkulturo drogiranja zahteva učenje uporabe droge (v našem primeru učenje pitja alkohola – npr. količina popitnega v odvisnosti od stopnje alkohola v pijači), učenje prepoznavanja učinkov droge (npr. omotičnosti, težav z ravnotežjem, sprememb razpoloženja... selekcija tistih, s katerimi pijemo) in tisto, kar je ključno za »vstop« v »pivsko« subkulturo: naučiti se moramo, da so ti učinki zaželeni in prijetni. Učinki drog (opitost) morajo biti opredeljeni, umeščeni v naše življenje, prepoznani kot »užitek«.

Tisto, na kar opozarja Beckerjev model, je, da na začetku »kariere« ni motiv za pitje (oz. drugo drogiranje) tisto, kar nas sili k iskanju alkohola oz. druge droge, temveč je ravno obratno – uporaba droge oz. pitje v določenih situacijah spodbudi »iskanje« motivov za nadaljnje drogiranje. Mladostnik ne razmišlja o tem, da ga doma ne razumejo, zato se bo napil, pač pa se ob »naključnem« popivanju z drugimi mladostniki nauči, da ga sopivci sprejemajo, razumejo...

Iz povedanega lahko tudi že razumemo, da je posameznik, ki je član več subkultur, ki obvladuje prehajanje med več »identitetami« oz. socialnimi vlogami, manj ranljiv v smislu, da ga posamezna socialna vloga oz. identiteta prevzame do te mere, da jo težko oz. sploh ne more (vsaj začasno) zapustiti (v jeziku alkoholologije oz. strok, ki se ukvarjajo z drogiranjem, govorimo o zasvojenem oz. o odvisniku). V tem je pomen in moč tako preventivnih kot kurativnih akcij, ki so usmerjene v širitev interesnih področij posameznika. Tisti, ki se bo poleg družine in službe še npr. dodatno šolal, se redno rekreiral, sodeloval v različnih društvih, ima manj možnosti, da ga vase vsrka pivska subkultura.

Ko prvič zaužijemo drogo, se naše telo praviloma odzove »obrambno«. Pri kajenju kašljamo, po pitju alkohola nas sili na bruhanje, intravenozni uživalci heroína poročajo o praviloma

neprijetnih izkušnjah s prvimi odmerki. Tisto, kar nas žene, da poskusimo z drogiranjem in zaradi česar vztrajamo, kljub začetnim neprijetnim telesnim odzivom, so družbeni (»družabni«) vzorci. Povabilo na kozarec predstavlja izraz zanimanja tistega, ki vabi, odziv vabljenca ne ponuja samo informacije o tem, ali je žejen ali ne, pač pa tudi, ali ga tisti, ki ga vabi, zanima... Prek »kozarca« se oblikujejo novi odnosi in potrjujejo že obstoječi. Z vidika dolgoročnega zagotavljanja večje varnosti in zdravja pri delu je za delodajalca zato pomembno, da sprejem novih članov v kolektiv in utrjevanje pripadnosti kolektivu ne poteka (samo) ob vabilu na pijačo.

Isti principi »inicijacije« potekajo od rojstva dalje v obliki povabil k igri, k delitvi igrač, k zaupanju skrivnosti, k prvemu – še prepovedanemu – poskusu pitja, kajenja... Tu je treba omeniti razliko, ki se z uveljavljanjem potrošniških konceptov sicer hitro briše, to je razlika med drogiranjem, ki je v skladu s »kulturo« (npr. odrasli ljudje, ki na zabavi pijejo alkoholne pijače v količinah, ki jih ocenjujejo za sprejemljive) in »subkulturnim« oz. »deviantnim« drogiranjem s prepovedanimi drogami. Upoštevanje oz. spoštovanje družbenih norm (pričakovani, zapovedi, prepovedi...) je eden od znakov uspešne socializacije posameznika, pri čemer je treba dodati, da socializacijo sestavljajo tudi paradoksalne naloge – kdaj je neko normo dovoljeno ali celo pričakovano kršiti (npr. še vedno se dosledno spoštovanje hitrostnih omejitev pogosto tolmači kot znak neznanja, strahu...). Inicijacija v subkulturne oz. deviantne oblike vedenja (v našem primeru drogiranje, zaradi katerega imamo težave) se izvrši ravno na tem paradoksu socializacije – uspešno socializiran (v subkulturo) si takrat, ko ponotranjši norme in veš, kdaj jih kršiš.

Posameznik, ki ima iz različnih razlogov težave pri socializaciji, pri izražanju svoje identitete, se lahko delu teh težav izogne z vključevanjem v subkulturo. Del svoje identitete tako gradi in vzdržuje na nekoliko drugačni ravni kot drugi pripadniki kulture (pri mladostnikih so lahko te ravni zelo prepoznavne, npr. posebnosti oblačenja, glasbenega okusa, govornice, telesnih aktivnosti... kot znaki razmejevanja od kulture staršev, odraslih).

Pri posameznikih, pri katerih prepoznamo težave, ki jih povezujemo z njihovim drogiranjem (težave v odnosih, na delovnem mestu, z zdravjem,

nesrečami...), je velika verjetnost, da njihov odnos do drogiranja lahko opišemo kot »subkulturn«. Za pripadnike subkultur (smiselno enako velja to za pripadnike kulture) je značilno, da je njihov občutek lastne identitete močno odvisen tudi od ravnanj, ki ga opredeljujejo kot pripadnika subkulture. Drogiranje lahko sčasoma postane tako močan element identitete, da si opustitev drogiranja posameznik predstavlja kot izničenje samega sebe.

Vpetost v družbene odnose (vrednote, prepričanja, predsodke...) – našo kulturo – nam omogoči, da se srečamo z (dovoljenimi) drogami. Naše dožemanje drogiranja kot (sub)kulturne prakse, kot dejavnosti, ki nam omogoča inicijacijo v (sub)kulturo, pa je tisto zaradi česar smo pripravljene toliko časa »trenirati« svoje telo, da se presnova tako prilagodi drogi, da je telo ne zavrača. V nekaterih primerih se telo spremeni celo do te mere, da drogo potrebuje za vsakdanje delovanje (telesna odvisnost).

Tu želim opozoriti na pomembno konceptualno razliko, ki se kaže tudi v terminologiji. *Zasvojenost* je strokovni izraz, ki napotuje zlasti na čustven odnos do drogiranja – torej do načina vnosa drog, situacije, v katerih se to dogaja, ritualov drogiranja, pričakovanih učinkov, pričakovanih posledic..., *odvisnost* pa opisuje predvsem telesno prilagoditev telesa vnosu drog (gl. npr. Barber (1997), Miller (1980)).

*Zasvojenost* kot psihično-odnosno stanje lahko pogosto prepoznamo tudi pri dejavnostih, pri katerih ne vnašamo nobenih drog – gledanje televizije, igre na srečo, ukvarjanje s športom, ljubljenje, kariera... - in je kot taka moteča zaradi posledic drogiranja – nimamo časa za bližnje, izgublamo sredstva tudi za osnovno preživetje, ne govorimo o ničemer drugem kot o drogiranju, vse se vrti okoli drogiranja, v središču zanimanja smo vedno mi in naša praksa drogiranja.

*Odvisnost* od drog pa je lahko za nas in naše bližnje povsem neprepoznava. Tako bi lahko šele ob morebitni prepovedi pitja kave posameznik opazil, da to ni samo prijeten jutranji ritual, ampak tudi kemično sredstvo – droga – za dvig pritiska.

Odvisnost je s sodobnimi farmakološkimi sredstvi možno hitro »odpraviti«, zasvojenost pa, po trditvah večine strokovnjakov s tega področja, praktično nemogoče. Vendar to ne pomeni, da



ga ljudje, ki imajo težave, povezane s svojim drogiranjem, ne morejo opustiti ali da so za vekomaj obsojeni na hrepenenje po drogiranju. Rešitev se namreč skriva v istem principu, zaradi katerega postanemo zasvojeni (se socializiramo v subkulturo drogiranja). Prvi uspešni programi doseganja stabilne abstinence in preseganja zasvojenosti so se oblikovali prav po principih subkulturnega sestajanja. Klubi anonimnih alkoholikov (AA) so že od samega začetka ponujali močno čustveno podporo pri vključevanju v družbo podobnih, z močno izraženimi elementi graditve pripadnosti klubu in identitete člana kluba. Pripadnost in identiteta je bila utemeljena v posebnosti članov v razmerju do prevladujoče (pivske) kulture.

Sodobni principi obravnave težav, povezanih z drogiranjem, v veliki meri sledijo principom delovanja AA oz. resocializacije, torej vključitve v drugo subkulturo. Opuščajo se tako imenovani »konfrontacijski« model obravnave, pač pa posameznika spodbujamo k spreminjanju z uporabo strokovnih strategij, ki mu v začetni fazi ne zbuja strahu pred izgubo identitete (gl. Miller, Rollnick (1991).

Delodajalci lahko v teh fazah pomagajo pri spreminjanju posameznika s tem, da na ravni celotne organizacije dela dosledno uveljavljajo pravila, ki so povezana z drogiranjem (prepreževanje, morebitne kontrole...). Uveljavljanje pravil mora biti »neosebno«, brez utemeljevanja njihovega izvajanja zaradi skrbi za konkretnega posamez-

nika. Posameznik, ki ima težave, povezane z drogiranjem, se bo hitreje pričel spreminjati, če ne bo imel občutka, da se mora braniti pred določeno osebo. V takem položaju namreč vsi začnemo iskati predvsem odnose obrambne strategije in nismo zmožni prepoznati realnosti situacije.

Ob tem je potrebno ustvarjati take razmere, v katerih bo posameznik lahko izbral potek nadaljnje obravnave – resocializacije. Rezultati ene od raziskav European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addictions (Evaluating the Treatment of Drug Abuse in the European Union -1999) so namreč na prvi pogled osupljivi. Pri ugotavljanju uspešnosti re-socializacije je bilo namreč ugotovljeno, da uspešnost ni odvisna od osebnosti posameznika niti od organizacije programa, pač pa od tega, ali je posameznik lahko izbral med različnimi oblikami obravnave. Uspešni so torej tisti načini obravnave, za katere se posameznik sam odloči.

V Sloveniji so stroke, ki obravnavajo težave, povezane z drogiranjem, na visoki ravni. Obstaja vrsta različnih izvajalcev, ki ponujajo raznolike obravnave, delodajalcem pa bi osebno priporočil, da se pri načrtovanju strategije obravnave posameznega delavca, ki ima težave, povezane z drogiranjem, povežejo s centrom za socialno delo. Cilj povezave naj bo soustvarjanje takšnih razmer, ki bodo posameznika spodbujale k spremembi in mu bodo zagotavljale podporo v procesu spre-

minjanja. Center bo posamezniku in delodajalcu tudi bolj celovito lahko predstavil izvajalce različnih obravnav, ki so zanj sprejemljivi.

## LITERATURA

1. Alcoholics Anonymous (1976), Alcoholics Anonymous: The story of how many of thousands of men and women have recovered from alcoholism (3<sup>rd</sup> ed.). New York: Alcoholics Anonymous World Services
2. Barber J.G. (1997), Socialno delo na področju zasvojenosti, Ljubljana: MDDSZ
3. Becker, Howard S. (1953) Becoming a Marijuana User. American Journal of Sociology, 59
4. Becker, Howard S. (1963) Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. New York: Free Press
5. EMCDDA – European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (1999). Evaluating the Treatment of Drug Abuse in the European Union
6. Lettieri, Dan J., Millie Sayers, Helel Walenstein Pearson (1980) Theories on Drug Abuse: Selected Comparative Perspectives. Rockville, National Institute on Drug Abuse
7. Miller W.R. (1980), The Addictive behaviors: Treatment of alcoholism, drug abuse, smoking and obesity. New York: Pergamon Press
8. Miller W.R., Rollnick S. (1991), Motivational interviewing - preparing people to change addictive behavior; New York, London: Guilford Press

**ZVD** Zavod za varstvo pri delu d.d.  
Chengdujska cesta 25  
1000 Ljubljana

Nudimo vam **VARNOSTNE ZNAKE** v obliki nalepk in tabel:

- ✓ skladne z veljavno zakonodajo
- ✓ izdelane na kvalitetnih materialih
- ✓ vsebine lahko izdelamo glede na potrebe naročnikov

Več informacij: Fanči Avbelj, T 01 585 51 00, M 041 658 953, E fanci.avbelj@zvd.si



## KATALOG VARNOSTNIH ZNAKOV

si lahko ogledate na: [www.zvd.si](http://www.zvd.si)



# ALKOHOL IN DRUGE DROGE KOT JAVNOZDRAVSTVENI PROBLEM

asist. dr. Zdenka Čebašek Travnik, dr.med.\*

## IZVLEČEK

Psihoaktivne snovi (PAS) pomenijo nevarnost za posameznika in za družbo. Problematika uživanja PAS je odvisna od interakcije med določeno snovjo, posameznikom, ki jo uživa, načinom uživanja in kontekstom, v katerem do uživanja pride. Zato mora biti opredelitev nevarnosti posamezne droge večdimenzionalna in upoštevati trenutno raven škode v določenem okolju, zdravstvene posledice jemanja PAS in družbeno nevarnost, ki jo ta droga povzroča. Alkohol lahko opredelimo kot nevarno drogo po različnih kriterijih, pri čemer izstopa ravno njegova družbena nevarnost in škoda na javnem zdravju. Zato je pomembno ustvariti in izvajati učinkovito alkoholno politiko, ki bo pripomogla k zmanjševanju škodljive rabe alkohola. Podobne politike pa naj se izvajajo tudi za področje drugih PAS, ne glede ali gre za dovoljene ali prepovedane droge.

**Ključne besede:** psihoaktivne snovi, nevarnosti psihoaktivnih snovi, alkoholna politika

## ABSTRACT

Psychoactive substances (PAS) present a danger for an individual and for the society. The problems of PAS consumption depends on the interaction between the substance, the individual and the context in which he/she starts the consumption. The definition of the consumption of a certain drug must therefore be multi-dimensional, considering the current damage level in the environment, health risk of the PAS consumption and social dangers caused by the PAS. Alcohol can be deemed dangerous, according to different criteria, foremost the social danger and public health damage. Therefore it is imperative to create and maintain an effective alcohol policy, leading to a decrease of harmful alcohol consumption. Similar policies should be maintained for other PAS regardless of the fact that they are legally allowed or forbidden.

**Keywords:** psychoactive substances, health consequences, alcohol policy

## 1. Nevarnost drog oziroma psihoaktivnih snovi

Skupna lastnost drog oziroma psihoaktivnih snovi je, da spreminjajo zaznave, razpoloženje, razmišljanje in vedenje tistega posameznika, ki jih zaužije. Različne opredelive psihoaktivnih snovi so odvisne od konteksta, v katerem jih predstavljamo. Lahko jih razdelimo po njihovem učinku (poživila, pomirjevala, halucinogeni), po kemični strukturi (alkohol), po tem ali jih določena družba obravnava kot legalne ali ilegalne (metadon, heroin), po tem, kolikšen del uživalcev bo od njih postal odvisen, kakšno škodo povzročajo posamezniku ali družbi. Droge (vključno z alkoholom) poleg sprva prijetnih učinkov kasneje povzročajo zdravstveno, psihološko in socialno škodo. Obseg škode je odvisen od tega, na kakšen način bo posameznik določeno drogo užival.

## 2. Zakaj so droge nevarne?

Ko govorimo o nevarnosti, se vedno vprašamo, kakšna je stopnja določene nevarnosti. Podobno lahko stopnjo nevarnosti opredelimo pri drogah: zelo nevarne, zmerno nevarne, nevarne do meje, ki je še pomembna za javno zdravje. Kako pa določimo nevar-

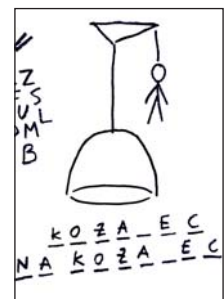
nost? Nevarnost ni enodimenzionalna niti se ne zgodi v izolaciji. Droge niso nevarne same po sebi, temveč v interakciji med psihoaktivno snovjo, posameznikom, načinom uživanja in kontekstom, v katerem se uživa (1). Enodimenzionalni način določanja nevarnosti ni ustrezen, saj nevarnosti droge ne moremo oceniti zgolj iz njenega farmakološkega učinka. Zelo težko je opravičevati razlikovanje med drogami na podlagi njihovega legalnega statusa in družbene sprejemljivosti (2).

## 3. Kriteriji za določanje nevarnosti drog

- *Trenutna raven škode*, ki jo določena droga povzroča v izbrani skupnosti ali globalno. Pri tem je največji problem, kako pridobiti podatke o škodi. Za takšno ugotavljanje so potrebne metodološko neoporečne raziskave, ki terjajo veliko sredstev in kadrov. Tako je bilo na primer ugotovljeno, da globalno breme bolezni (DALYs), to je vsa škoda, povzročena z opiodi, kokainom, amfetamini skupaj predstavlja približno petino škode, kot jo povzročata alkohol oz. tobak. Podobne podatke so dobili, ko so določali škodo zaradi bolezni, ki jih povzročajo droge.
- Določanje nevarnosti na podlagi *zdravstvenih posledic*, ki jih občutijo najbolj prizadeti uživalci: spet se najvišje uvršča alkohol, sledita tobak in nikotin, nazadnje marihuana (3).

- Določanje na podlagi *„splošne toksičnosti“* med nevarne droge uvršča tobak, alkohol, kokain in heroin, med manj nevarne pa na primer marihuano in benzodiazepine. Vendar vemo, da so tudi slednje za posameznika lahko zelo toksične, posebno v kombinaciji z drugimi drogami.
- Določanje na podlagi *„družbene nevarnosti“* ima opraviti tako s številkami, kot z vrednotami posamezne skupnosti. Tako v zahodni civilizaciji veljajo kot družbi nevarne droge alkohol, kokain in heroin.

Na podlagi ocene o stopnji nevarnosti naj bi se oblikoval nadzor nad njimi. Ocenjuje se, da sta alkohol in nikotin premalo nadzorovani drogi, kanabis pa preveč. **Zakaj torej alkohol in tobak ne postaneta predmet nadzora nad njunim prometom?** Alkohol je tako globoko vpet v kulturo zahodne družbe, da je celo razmišljanje o tem, da bi ga uvrstili med droge, za mnoge nesprejemljivo (4). Da predstavlja pomemben del bremena bolezni, je v svojem komentarju na to temo napisal Peter Anderson (5). V letu 2000 je bil alkohol pri ugotavljanju bremena bolezni peti najpomembnejši



\*Asistentka dr. Čebašek-Travnikova, dr. med., je specialistka psihiatrije. Zaposlena je na Psihiatrični kliniki v sektorju za izobraževanje, Zaloška 29, Ljubljana, zdenka.cebasesk@psih-klinika.si; Področja delovanja: zdravljenje bolezni odvisnosti, alkoholna politika, sistemska družinska psihoterapija.

vzrok za nezmožnost (40 % namerne in nenamerne poškodbe, 40 % nevropsihiatrične bolezni, 7 % rak, 7 % kardiovaskularne bolezni) (6).

#### 4. Zakaj alkohol ni potrošniško blago

Alkohol ima v zahodni družbi status komercialnega blaga. Noben drug tako široko dostopen izdelek (niti tobak) ne povzroči toliko prezgodnjih smrti in izgub kot alkohol (7). *Zakaj torej alkohol ni običajno blago?* Alkohol je toksična snov (strup). Večino škode nastane zaradi zastrupitve z alkoholom (nasilje, prometne nezgode, druge poškodbe), dejanske posledice pa so odvisne od načina pitja ("patterns of drinking"). Odnos med pitjem alkohola, vmesnimi dejavniki in posledicami je odlično prikazal Tom Babor (8), pri čemer je jasno, da je ravno od *pivskih navad* posameznika ali družbene skupine odvisno, ali bo uživanje alkohola pripeljalo do poškodb, akutnih ali kroničnih bolezni in/ali do socialnih posledic (tudi akutnih in kroničnih).

#### 5. Epidemiološki in statistični podatki o rabi alkohola za Slovenijo

V Sloveniji se ne moremo pohvaliti s pregledno in zanesljivo statistiko na področju škodljive rabe alkohola, čeprav je prva tovrstna raziskava bila opravljena ravno v Ljubljani pred 170 leti (9). Nekatere podatke zbirajo in obdelujejo na Inštitutu za varovanje zdravja RS (poraba alkohola, podatki o posledicah škodljive rabe alkohola iz medicinskih diagnoz in zdravljenja), druge moramo poiskati v državnem statističnem uradu ali pri izvajalcih epidemioloških raziskav (CINDI Slovenija – ogroženost posameznih skupin prebivalstva (10). Obstajajo pa tudi viri podatkov, ki niso javno dostopni, na primer prihodki od trošarin od alkohola ali podatki proizvajalcev in prodajalcev alkoholnih pijač.

#### 6. Alkoholna politika

Po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije izraz politika pomeni strinjane oziroma soglasje med relevantnimi partnerji glede določenih zadev oziroma problemov. Politika obsega poglede na določeno zadevo ter strategijo obravnavanja problemov, ki iz te zadeve izhajajo. Alkoholna politika je tista, ki varuje narodovo zdravje pred škodljivimi učinki alkohola na državni (nacionalni) in meddržavni ravni. Deluje s pomočjo

ukrepov, kot so izobraževanje, zdravljenje, zmanjševanje porabe alkohola, nadzor nad izvajanjem zakonov in podobno. Kateri od ukrepov so učinkoviti, so na znanstven način predstavili Babor in sodelavci. Njihove ugotovitve poznamo (11):

Učinkoviti ukrepi alkoholne politike

- višanje cene (davki),
- uravnavanje dostopnosti (časovne, krajevne starostne omejitve),
- licenciranje tistih, ki prodajajo (strežejo) alkohol,
- mobilizacija lokalnih skupnosti,
- preverjanje voznikov,
- omejevanje promocije,
- zdravljenje odvisnosti.

Neučinkoviti ukrepi alkoholne politike

- izobraževalni programi v šolah,
- alternativni programi, krepitev samozavesti, ...
- zdravstveni oglasi, letaki, zloženke, ... (neravnovesje z alkoholno industrijo),
- svarilni napisi.

Pri snovanju ali preverjanju učinkovitosti alkoholne politike si moramo zastaviti naslednja vprašanja: Kdo ustvarja alkoholno politiko? Ali gre za globalno, mednarodno, državno, družinsko ali za alkoholno politiko v delovnem okolju? Kajti zavedati se moramo, da so pri nastajanju alkoholne politike vedno prisotni nasprotni interesi - določena skupina želi zmanjševati, druga pa povečevati porabo alkohola. Tudi v Sloveniji je mogoče zaznati moč in vpliv alkoholnega lobija, ki vlaga ogromna sredstva v promocijo alkoholnih pijač.

Kdo pa predstavlja voljo ljudi?

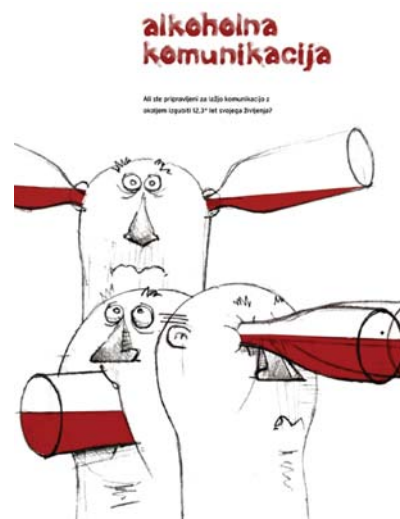
Kot primer navajamo zakon o omejevanju porabe alkohola (Uradni list RS, št. 15/2003), kjer v 12. členu med drugim piše, da je prepovedana prodaja oz. ponudba alkoholnih pijač med delovnim časom na delovnem mestu. Kako to razume povprečni državljan? Kako to razume povprečni poslanec? Kako predsednik državnega zbora? In kako inšpekcijske službe?

#### 7. Kaj lahko naredimo sami

- Nikoli ne vozimo pod vplivom alkohola ali drugih psihoaktivnih snovi.
- Nikoli ne ponujamo psihoaktivnih snovi mladim ali tistim, ki jih še niso uživali.
- Nikoli ne uživamo psihoaktivnih snovi med delom ali drugimi dejavnostmi, ki zahtevajo zbranost.

#### Literatura:

1. Best D, Gross S, Witton J, Vingoe L & Strang J "The Dangerousness of Drugs: A guide to the risks and harms associated with substance misuse." Department of Health and National Addiction Centre Joint Publication, 2003.
2. Ghodse H. When too much caution can be harmful. *Addiction* 1996; 91: 764-6.
3. Hall W, Room R, Bondy S. Comparing the health and psychological effects of alcohol, cannabis, nicotine and opiate use. In: Kalant H, Corrigall W, Hall W & Smart R eds. *The Health Effects of Cannabis*. Toronto, Center for Addiction and Mental Health, 1999: pp. 475-506.
4. Room R. The dangerousness of drugs. *Addiction* 2006; 101: 166-8.
5. Anderson P. Strengthening what has been written. Comment on chapter 4: The global burden of alcohol consumption. *Addiction*, 2003; 98:1355-6.
6. Jackson R, Broad J, Connor J, Wells S. Alcohol and ischaemic heart disease: probably no free lunch. *Lancet* 2005; 366:1911-2.
7. Babor T. Evidence-based alcohol policy: a call to action. *Addiction* 2003; 98:1341-70.
8. Babor TF at all. *Alcohol: No ordinary commodity – Research and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
9. Lipič FV. Osnovne značilnosti dipsobiotike – zlorabe alkohola oziroma na podlagi zdravniškega opazovanja nastala politično-statistična predstavitev njenih posledic, ki se odražajo na prebivalstvu in življenjski dobi. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005: 420 strani.
10. Zaletel-Kragelj L, Hovnik Keršmanc M, Čebašek-Travnik Z, Bilban M. Alkoholno opijanje. V: Zaletel-Kragelj L, (ur.), Fras Z (ur.), Maučec Zakotnik J(ur.). *Tvegana vedenja, povezana z zdravjem in nekatera zdravstvena stanja pri odraslih prebivalcih Slovenije: rezultati raziskave Dejavniki tveganja za nenalezljive bolezni pri odraslih prebivalcih Slovenije (z zdravjem povezan vedenjski slog)*. Ljubljana: CINDI Slovenija, 2004, str. 385-326. [COBISS.SI -ID 17880025]
11. Babor TF at all. *Alcohol: No ordinary commodity – Research and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2003.



**Marjan Bilban,**

prim. prof. dr.,

dr. med., spec. med. dela, prometa in športa;

ZVD Zavod za varstvo pri delu d.d.,

Ljubljana,

Chengdujska cesta 25

## VSEBINA – CONTENTS

## VSEBINA – CONTENTS

UDK/UDC 614.8.003

### EKONOMSKI VIDIK POŠKODB PRI DELU

V analizi so zbrani in obdelani podatki o vseh poškodovancih, ki so se poškodovali pri delu, na poti na delo ali z dela v Sloveniji v letu 2002 in je delodajalec poškodbo pri delu prijavil z obrazcem ER-8 »Prijava poškodbe pri delu«.

Analiza je predstavljena za 10 s poškodbami najbolj ogroženih gospodarskih panog, s prikazom najpogostejših vzrokov poškodb, poškodovanega dela telesa, razdelitve po številu primerov in izgubljenih delovnih dneh zaradi poškodb ter ocenjene škode. Posebej je prikazana tudi dejavnost gradbeništva.

Največ poškodb pri delu je bilo v gradbeništvu (4245), sledita proizvodnja kovinskih izdelkov (2449) in dejavnost javne uprave in obrambe (2053).

Največja ocenjena škoda je bila zaradi poškodb pri delu v opazovanem letu v gradbeništvu, sledita proizvodnja kovinskih izdelkov ter obdelava in predelava lesa.

V gradbeništvu, kjer je zaposlenih 7,79 % vseh zaposlenih, se je zgodilo 12,64 % vseh poškodb pri delu, ki so zahtevale 13,81 % vseh izgubljenih delovnih dni in prav tolikšen delež škode. Glede na število zaposlenih je sicer največ poškodb v proizvodnji kovinskih izdelkov, vendar sta število izgubljenih delovnih dni in posledična škoda tu manjša.

Najpomembnejši vidik pri raziskovanju pojavnosti poškodb predstavljata možnost za njihovo preprečevanje in zmanjševanje resnosti poškodb.

Za zmanjšanje poškodb pri delu je treba oblikovati preventivno strategijo in specifične preventivne programe za ogrožene skupine zaposlenih. Učinkovitost preventivne strategije in programov pa je odvisna od poznavanja problemov, rizičnih skupin in časovnih sprememb v stopnjah poškodb. Vsaki strategiji in programu mora poleg tega slediti evalvacija, ki oceni učinkovitost preventivnih programov in prepreči, da bi zaradi izvajanja novih preventivnih programov nastalo povečano tveganje za nastanek drugih poškodb ali bolezni.

V svetu priporočajo kombinacijo dveh pristopov: promocije zdravja in tradicionalnega pristopa. Slednji vključuje ergonomsko urejenost delovnega mesta in opreme, postavljanje zaščitne bariere med delavca in nevarnost, predhodni izbor delavcev pred zaposlitvijo in trening delavcev na nevarnih delovnih mestih. Promocija zdravja je proces ozaveščanja, po katerem so ljudje pripravljeni prevzeti skrb za svoje zdravje v lastne roke.

### OCCUPATIONAL INJURIES – ECONOMIC POINT OF VIEW

*We have analyzed the data on all workers injured at work or on the way to or from work in the Republic of Slovenia in 2002; the employer had to report an occupational injury using the form ER-8 »Report of Occupational injuries«.*

*The analysis presents 10 private industries with the most occupational injuries together with the causes of injuries, parts of the body injured, numbers of lost workdays and estimates of caused damage.*

*The largest number of injuries was in the construction sector (4245). Manufacturing of metal products accounts for 2449 work injuries and the sector of public administration and defense accounts for 2053 work injuries.*

*Injuries in construction, manufacturing of metal products and handling and remodeling wood caused most economic damage. The construction sector, which employs 7.79 % of all workers, accounts for 12.64 of all occupational injuries that caused 13.81 % of all lost workdays and 13.81 % of all damage.*

*A prevention strategy and specific preventive programs for those groups of employees most at risk are necessary to decrease the number of occupational injuries. The efficiency of the programs depends on familiarity with the problems, risk groups and possible injuries. Every program should be followed by an evaluation procedure that estimates the programs' efficiency and prevents that the implementation of new programs would increase risks of injuries and diseases.*

*The combination of two approaches is considered best: promoting health and using the traditional approach, which includes ergonomics of the workplace and working equipment, setting up a protection barrier between workers and potential hazards, employing competent workers and additional training of workers with dangerous assignments. Promotion of health should enable workers to take charge of their own health.*

# PRIKAZ POŠKODB IN PREVENTIVNIH UKREPOV (S Poudarkom NA GRADBENIŠTVU) II. DEL

prof. dr. Marjan Bilban, dr. med.

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

## 5. MATERIAL IN METODE

V analizi so zbrani in obdelani podatki o vseh poškodovancih, ki so se poškodovali pri delu, na poti na delo ali z dela v Sloveniji v letu 2002 in je delodajalec poškodbo pri delu prijavil z obrazcem ER-8 »Prijava poškodbe pri delu«.

Za analizo podatkov o poškodbah pri delu smo uporabili zbirko podatkov o poškodbah pri delu, ki jo vodi inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije na podlagi obrazca ER-8, na katerem morajo vsi delodajalci prijaviti poškodbe pri delu, ki terjajo vsaj en dan odsotnosti z dela, vse hujše in smrtno poškodbe. Od delodajalca potuje obrazec do

lečечеlega zdravnika, od njega pa na območno enoto zavoda za zdravstveno zavarovanje, ki obrazce posreduje še inšpektoratu za delo in območnim zavodom za zdravstveno varstvo, ki obrazce pregledajo in vnesejo šifre in tako pripravljene pošiljajo na inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Analiza je predstavljena za deset poškodbno najbolj ogroženih gospodarskih panog, s prikazom najpogostejših vzrokov poškodb, poškodovanega dela telesa, rezedlitve po številu primerov in izgubljenih delovnih dneh zaradi poškodb ter ocenjene škode. Posebej prikazana tudi dejavnost gradbeništva (leta 2004 je bil Evropski teden varnosti in zdravja pri delu posvečen prav varnosti v gradbeništvu).

Najprej prikazujemo osnovne statistične podatke o številu in posledicah poškodb pri delu v Sloveniji za leto 2002, ki smo jih pridobili s pomočjo inštituta za varovanje zdravja RS, ter grobo oceno škode (na podlagi ocene vrednosti delovnega dne, ki je izračunan iz bruto domačega proizvoda (Statistični urad RS).

### Ocena škode zaradi poškodb pri delu na podlagi statističnih kazalnikov za leto 2002 (tabela)

Največ poškodb pri delu je bilo v gradbeništvu (4245), sledita proizvodnja kovinskih izdelkov (2449) in dejavnost javne uprave in obrambe (2053). Največ izgubljenih delovnih dni je bilo v gradbeništvu (165691), sledita prav

### Odsotnost z dela zaradi poškodb in zastrupitev pri delu po rangi prvih deset dejavnosti ranga bolniškega staleža, Slovenija 2002 (vir: IVZ)

Rang	Gospodarska dejavnost	Št. zaposlenih		Primeri		Dnevi		% BS	rang	IT	rang	Ocena škode x 10 <sup>3</sup> SIT	rang
		N	%	N	%	N	%						
1.	Gozdarstvo in gozdarske dejavnosti (2)*	2870	0,36	276	0,82	15211	1,26	1,45	1	55,11	1	390785,8	5
2.	Pridobivanje premoga in lignita, šote (10)	3834	0,48	290	0,86	14762	1,23	1,05	2	50,90	2	379250,5	6
3.	Reciklaža (37)	826	0,1	79	0,23	3106	0,25	1,03	3	39,32	3	79796,2	10
4.	Proizvodnja kovin (27)	8546	1,08	874	2,59	26098	2,17	0,84	4	29,86	9	670483,7	3
5.	Gradbeništvo (45)	61682	7,79	4254	12,64	165691	13,81	0,74	5	38,95	4	4256767,4	1
6.	Proizvodnja drugih nekovinskih materialov (26)	9956	1,25	798	2,37	25247	2,10	0,69	6	31,64	7	648620,6	4
7.	Proizvodnja kovinskih izdelkov (28)	31383	3,96	2449	7,28	77354	6,44	0,68	7	31,59	8	1987301,6	7
8.	Obdelava in predelava lesa (20)	12254	1,54	926	2,75	29882	2,49	0,67	8	32,27	6	767698,4	2
9.	Storitve javne higiene (90)	2547	0,32	172	0,51	6183	0,51	0,67	8	35,95	5	158847,4	9
10.	Proizvodnja drugih vozil in plovil (35)	2981	0,37	275	0,81	7108	0,59	0,65	10	25,85	10	182611,6	8
11.	SKUPAJ VSE DEJAVNOSTI	791044	100	33633	100	1199587	100	0,42		35,67		30818589	

\* ..... šifra dejavnosti  
Primeri: ..... število poškodb v letu 2002 v posamezni dejavnosti  
Dnevi: ..... število izgubljenih delovnih dni  
% BS: ..... odstotek odsotnosti z dela zaradi poškodb pri delu  
IT: ..... povprečno trajanje ene odsotnosti  
Ocena neposredne škode (zgolj zaradi odsotnosti delavca): ..... število izgubljenih delovnih dni x vrednost delovnega dne (25,691.10<sup>3</sup> SIT)

tako proizvodnja kovinskih izdelkov (77354) in dejavnost javne uprave in obrambe (73351).

Najvišji bolniški stalež zaradi poškodb in zastrupitev pri delu je bil v dejavnosti gozdarstvo in gozdarske dejavnosti (1,45 %), sledita proizvodnja premoga, lignita in šote (1,04 %) in reciklaža (1,03 %).

Največji indeks frekvence je bil v dejavnosti proizvodnja uranovih in torijevih

rud (12,24), sledita proizvodnja kovin (10,23) ter gozdarstvo in gozdarske dejavnosti (9,62).

Največji indeks onesposabljanja je bil v dejavnosti gozdarstva in gozdarske dejavnosti (5,30), sledita pridobivanje premoga, lignita in šote (3,85) in reciklaža (3,76).

Največji indeks teže je bil v dejavnosti dajanja strojev in opreme v najem

(66,0), sledita gozdarstvo in gozdarske dejavnosti (55,11) in druge storitvene dejavnosti (52,23).

Največja ocenjena škoda je bila zaradi poškodb pri delu v opazovanem letu v gradbeništvu, sledita proizvodnja kovinskih izdelkov ter obdelava in predelava lesa.

V gradbeništvu, kjer je zaposlenih 7,79 % vseh zaposlenih, se je zgodilo 12,64

## Vzrok smrti ter vzrok nezgode (po UKB 10) na delu in na poti po spolu (vir: IVZ)

Moški (na delu)		Vzrok smrti	Število
	S 021 - 079	poškodba glave	10
	S 129 - 180	poškodba vratu	5
	S 224 - 280	poškodba prsnega koša	7
	S 357	poškodba trebuha	1
	T 043	poškodba spodnjih udov	1
	T 049 - 070	multiple poškodbe	7
	T 179	tujek v dihalih	1
	T 710	zadušitev (obešenje)	2
	T 754	električni tok	2
Moški (na poti)	S 021 - 027	poškodba glave	2
	T 070	multiple poškodbe	1
Ženske (na poti)	S 027 - 062	poškodba glave	2
	T 063	poškodbe možganov	1
		<b>Vzrok nezgode</b>	<b>Število</b>
Moški (na delu)	V 030 – V 850	v prometu ali v vozilu (neprometna nezgoda)	11
	W 130 - 193	padec	10
	W 200 - 208	udarec predmeta	6
	W 230 - 236	ujet, zmečkan, stisnjen v ali med predmeti	2
	W 240 - 246	stik z napravami za dviganje ali prenašanje	3
	W 319	stik z neopredeljenimi stroji	1
	W 856 – W 876	izpostavljenost električnemu toku	2
	Y 306	padec, skok, porinjenje z višine	1

## Vzrok vseh poškodb pri delu in poškodb v gradbeništvu v RS 2002, število izgubljenih dni in ocena škode (vrednost izgubljenega dne = 25,691 . 10<sup>3</sup> SIT) (vir: IVZ)

Rang	Vzrok poškodbe		Vse poškodbe				Poškodbe v gradbeništvu			
			Število izgubljenih delovnih dni	rang	Ocena škode	rang	Število izgubljenih delovnih dni	rang	Ocena škode	rang
1	W01	Padec na isti ravnini*	204975	1	5266012,7	1	24421	1	627399,911	1
2	W20	Udarec vrženega, izstreljenega ali padlega predmeta	135935	2	3492306,0	2	21730	2	558263,43	2
3	W43	Oseba v avtomobilu, CPN	131101	3	3368115,7	3	10976	4	281984,416	4
4	W22	Zadevanje ob druge predmete	55905	4	1436255,3	4	9894	5	254186,754	5
5	W23	Ujet, zmečkan, vkleščen ali stisnjen	52545	5	1349933,5	5	7634	6	196125,094	6
6	W31	Stik z drugimi, neopredeljenimi stroji	49152	6	1262764,0	6	6384	7	164011,344	7
7	W26	Stik z nožem, s sabljo ali bodalom	43476	7	1116941,9	7	4430	8	113811,13	8
8	W17	Padec z ene ravni na drugo	32453	8	833750,0	8	12046	3	309473,786	3
9	W45	Tujek ali predmet, ki predre kožo	16137	9	417575,6	9	2296	10	58986,536	10
10	W44	Vstop tujka v oko ali skozi oko	13131	10	337348,5	10	3418	9	87811,838	9
<b>1 - 10</b>			<b>734810</b>		<b>18878003</b>		<b>103229</b>		<b>2652056,239</b>	
<b>SKUPAJ</b>			<b>1199587</b>		<b>30818589</b>		<b>165691</b>		<b>4256767,481</b>	

\* zunanji vzrok poškodbe

## Poškodovani deli telesa pri vseh poškodbah pri delu in poškodbah v gradbeništvu v RS 2002, število izgubljenih delovnih dni in ocena škode (vrednost izgubljenega dne = 25,691 · 10<sup>3</sup> SIT) (vir: IVZ)

Zap. št.	Deli telesa	Vse poškodbe				Poškodbe v gradbeništvu			
		Število izgubljenih delovnih dni	rang	Ocena škode	rang	Število izgubljenih delovnih dni	rang	Ocena škode	rang
1	Noge	228637	1	5873913,1	1	29536	1	758809,376	1
2	Vrat	159242	2	4091086,2	2	9940	7	255368,54	7
3	Prsti roke	152903	3	3928230,9	3	17907	5	460048,737	5
4	Zapestje in roka	142488	4	3660659,2	4	21968	4	564379,888	4
5	Roka	136940	5	3518125,5	5	22354	2	574296,614	2
6	Stopalo, gleženj	133512	6	3430056,7	6	21978	3	564868,017	3
7	Glava	83637	7	2148718,1	7	13271	6	340945,261	6
8	Trebuh	51051	8	1311551,2	8	9324	8	239542,884	8
9	Prsni koš	46375	9	1191420,1	9	8622	9	221507,802	9
10	Oči	22770	10	584984,0	10	4103	10	105410,173	10
<b>1 - 10</b>		<b>1157555</b>		<b>29738745</b>		<b>159003</b>		<b>4084946,073</b>	
<b>SKUPAJ</b>		<b>1199587</b>		<b>30818589</b>		<b>165691</b>		<b>4256767,481</b>	

## Bolniški stalež zaradi poškodb pri delu v gradbeništvu – po zunanjem vzroku poškodbe; Slovenija, 2002 (vir: IVZ)

Zap. št.	VZROK POŠKODBE	Št. primerov	% primerov	rang	Št. dni	% dni	rang	% BS	rang	IO	rang	IF	rang	IT	rang
1	W20 Udarec vrženega, izstreljenega ali padlega predmeta	705	16,5	1	21730	13,0	2	0,10	2	0,35	2	1,14	1	30,8	7
2	W01 Padec na isti ravnini	547	12,8	2	24421	14,6	1	0,11	1	0,40	1	0,89	2	44,6	3
3	W22 Zadevanje ob druge predmete	284	6,7	3	9894	5,9	5	0,04	5	0,16	5	0,46	3	34,8	6
4	W44 Vstop tujka v oko ali skozi oko ali naravno odprtino	253	5,9	4	3418	2,0	9	0,02	8	0,06	9	0,41	4	13,5	10
5	W26 Stik z nožem, s sabljo ali bodalom	230	5,4	5	4430	2,6	8	0,02	8	0,07	8	0,37	5	19,3	8
6	W43 Oseba v avtomobilu, poškodovana pri trčenju	163	5,3	6	10976	6,5	4	0,05	3	0,18	4	0,26	9	67,3	1
7	W17 Padec z ene ravni na drugo	210	4,9	7	12046	7,2	3	0,05	3	0,20	3	0,34	6	57,4	2
8	W23 Ujet, zmečkan, ukleščen ali stisnjen v ali med predmete	186	4,4	8	7634	4,6	6	0,03	6	0,12	6	0,30	7	41,0	4
9	W31 Stik z drugimi, neopredeljenimi stroji	169	4,0	9	6384	3,8	7	0,03	6	0,10	7	0,27	8	37,8	5
10	W45 Tujek ali predmet, ki predre kožo	160	3,8	10	2296	1,4	10	0,01	10	0,04	10	0,26	9	14,4	9
<b>1 - 10</b>		<b>2907</b>	<b>69,7</b>		<b>103229</b>	<b>184,4</b>									
<b>SKUPAJ</b>		<b>4254</b>	<b>100</b>		<b>165691</b>	<b>100</b>		<b>0,74</b>		<b>2,69</b>		<b>6,90</b>		<b>38,9</b>	

% vseh poškodb pri delu, ki so zahtevale 13, 81 % vseh izgubljenih delovnih dni in prav tolikšen delež škode. Glede na število zaposlenih je sicer največ poškodb v proizvodnji kovinskih izdelkov, vendar sta število izgubljenih delovnih dni in posledična škoda tu manjša. Najpogostejši vzrok smrtne poškodbe pri delu je poškodba v prometu ali vožnju in padec. Najpogostejši vzrok smrti je poškodba glave ali prsnega koša. Šest smrtnih poškodb se je zgodilo v cestnem prometu (po tri pri vsakem spolu).

Največja ocenjena škoda je bila v proučevanem obdobju zaradi padcev na isti ravnini, udarcev in poškodb v avtomobilu.

Največja škoda v opazovanem obdobju je bila zaradi poškodb nog, vratu in prstov rok.

Največ poškodb v gradbeništvu se je v proučevanem letu zgodilo zaradi udarca vrženega, izstreljenega ali padlega predmeta, sledijo padci in zadevanje ob druge predmete. Največ izgubljenih dni zaradi poškodb v gradbeništvu je bilo zaradi padcev in udarcev, najdaljše odsotnosti pa so bile zaradi poškodb oseb v avtomobilu in padcev z ene ravni na drugo.

Najvišji delež po delih telesa so imele v gradbeništvu v proučevanem letu poškodbe zapestja in rok, prstov rok, nog, stopal in gležnjev, po številu izgubljenih delovnih dni poškodbe nog, rok,

zapestja in roke ter stopala in gležnja, najdaljše trajanje odsotnosti z dela pa zaradi poškodb trebuha, rok in nog.

Največ poškodb pri delu je bilo zaradi poškodb prstov rok ter poškodb zapestja in roke. Tudi v gradbeništvu je delež primerov podoben, le da je delež poškodb glave in oči večji ter vratu manjši, prav tako tudi prstov rok.

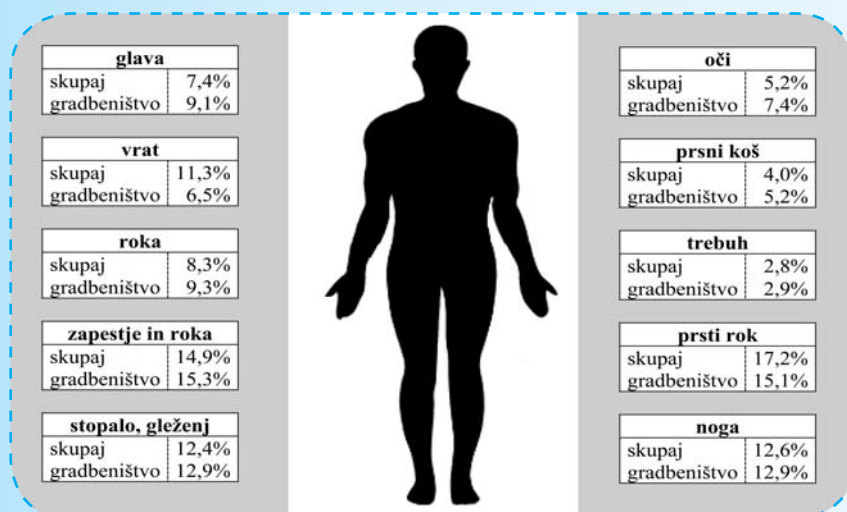
Največ izgubljenih delovnih dni je bilo zaradi poškodb nog, vratu in prstov rok. Tudi v gradbeništvu je delež izgubljenih delovnih dni največji zaradi poškodb nog, sledijo pa roka, zapestje, stopalo in gleženj v nekoliko večjem deležu kot velja za vse poškodbe, vrat pa v bistveno manjšem.

V drugem prikazu škode po metodolo-

## Bolniški stalež zaradi poškodb pri delu v gradbeništvu - po delih telesa; Slovenija, 2002 (vir: IVZ)

Zap. št.	VZROK POŠKODBE	Št. primerov	% primerov	rang	Št. dni	% dni	rang	% BS	rang	IO	rang	IF	rang	IT	rang
1	Poškodba zapestja in roke	651	15,3	1	21968	13,1	3	0,10	2	0,36	2	1,06	1	33,7	8
2	Poškodba prstov roke	644	15,1	2	17907	10,7	5	0,08	5	0,29	5	1,04	2	27,8	9
3	Poškodba stopala, gležnjev	550	12,9	3	21978	13,1	3	0,10	2	0,36	2	0,89	3	40,0	4
4	Poškodba noge	548	12,9	3	29536	17,6	1	0,13	1	0,48	1	0,89	3	53,9	3
5	Poškodba roke	397	9,3	5	22354	13,3	2	0,10	2	0,36	2	0,64	5	56,3	2
6	Poškodba glave	388	9,1	6	13271	7,9	6	0,06	6	0,22	6	0,63	6	34,2	7
7	Poškodba oči	316	7,4	7	4103	2,4	10	0,02	10	0,07	10	0,51	7	13,0	10
8	Poškodba vratu	276	6,5	8	9940	5,9	7	0,04	7	0,16	7	0,45	8	36,0	6
9	Poškodba prsnega koša	220	5,2	9	8622	5,1	9	0,04	7	0,14	9	0,36	9	39,2	5
10	Poškodba trebuha	123	2,9	10	9324	5,6	8	0,04	7	0,15	8	0,20	10	75,8	1
	<b>1 - 10</b>	<b>4113</b>	<b>96,5</b>		<b>159003</b>	<b>284,1</b>									
	<b>SKUPAJ</b>	<b>4254</b>	<b>100</b>		<b>165691</b>	<b>100</b>		<b>0,74</b>		<b>2,69</b>		<b>6,90</b>		<b>38,9</b>	

**Delež primerov odsotnosti z dela zaradi poškodb pri delu vseh gospodarskih panog skupaj in gradbeništvu glede na poškodovani del telesa v RS v letu 2002 (vir: IVZ)**



nih nezgod, povzeman, da je bilo leta 2002 42 smrtnih primerov. Po tabeli ILO (6) lahko vzamemo, da smrtna poškodba »velja« 7.500 delovnih dni. Škoda je torej približno:

$$42 \times 7.500 = 315.000 \text{ dni}$$

### b) Ocena škode zaradi poškodb v naravnem merilu

Število poškodb, ki so zahtevale odsotnost z dela  $U = 33.633$  poškodb/a. Povprečna resnost poškodb (odsotnost delovnih dni z dela/poškodbo)  $t_u = 35,67$  dni/poškodbo

$$U \times t_u = 33.633 \times 35,67 = 1.199.689 \text{ dni/a}$$

Dobljeni rezultat pomeni samo izračunano izgubo delovnega časa za-

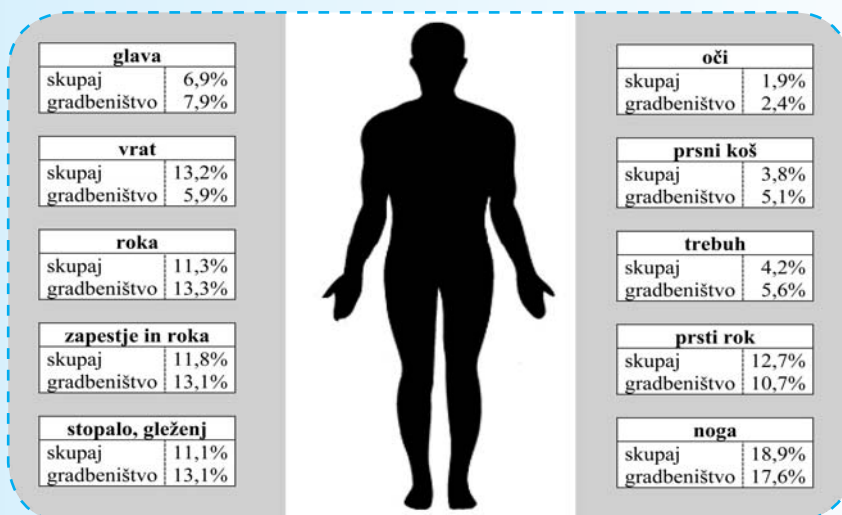
giji, ki je povzeta po priložniku Gspana (12) in je uporabljena tudi v drugih državah, poleg neposredne škode upoštevamo tudi posredne stroške.

### a) Ocena škode zaradi smrtnih nezgod

Obstaja veliko različnih tabel, ki vrednotijo ekonomski učinek poškodbe pri delu, ki upošteva vse možne stroške (na vseh ravneh), nastale zaradi poškodb, npr. tabela, ki jo je izdala Mednarodna organizacija dela (ILO), v kateri so posledice poškodb ocenjene glede na število izgubljenih dni. Nekaj primerov je navedenih v tabeli.

Iz podatkov IVZ, ki so bili pripravljene za ta prispevek in izhajajo iz analiz bolniškega staleža zaradi poškodb pri delu in smrtnih primerov zaradi delov-

## Delež izgubljenih delovnih dni zaradi poškodb pri delu vseh gospodarskih panog skupaj in gradbeništvu glede na poškodovani del telesa v RS v letu 2002 (vir: IVZ)





## Nekaj primerov posledic poškodb, ocenjenih glede na vrednost izgubljenih delovnih dni (vir: Mednarodna organizacija dela – ILO)

VRSTA POŠKODBE	IZGUBLJENI DELOVNI DNEVI
Smrtna poškodba	7.500
Trajna popolna nezmožnost za delo	7.500
Izguba očes, popolna slepota	7.500
Izguba enega očesa	2.625
Popolna izguba nosu	1.875
Izguba roke	4.750 – 4.125
Otrdelo zapestje v stegnjenem položaju	2.250 – 1.500
Popolnoma negiben palec	1.315 – 940
Izguba ledvice	1.500
Kila trebušne stene (enostranska)	750
Izguba dela stopala	2.500

radi zdravljenja, pri čemer pa niso upoštevani razni drugi posredni stroški (stroški zdravljenja, škoda na materialu, škoda zaradi izpada proizvodnje, škoda zaradi izgube prostega časa poškodovanega, ostali in splošni stroški). Ocenjeno je, da posredni stroški skupaj z neposrednimi predstavljajo približno 7,5-kratnik izgube delovnega časa delavca. Če tega ne upoštevamo, lahko izračunamo, da je bilo leta 2002 zaradi posledic poškodb pri delu slovensko narodno gospodarstvo oškodovano najmanj za:

$$1.199.689 \times 7,5 = 8.997.667 \text{ dni/a}$$

### c) Ocena škode zaradi poškodb v denarnem merilu

Zavod RS za statistiko je dal podatek, da je bil leta 2002 bruto domači proizvod 4.471.092.000.000 tolarjev.

Po podatkih zavoda RS za statistiko je bilo leta 2002 v Sloveniji uradno zaposlenih v podjetjih in zasebnem sektorju 791.044 oseb.

Ob predpostavki, da je bilo v celem letu približno 220 razpoložljivih delovnih dni na delavca (z upoštevanjem dela prostih dni in dopustov), lahko izračunamo povprečni proizvod na delavca na delovni dan

$$\begin{aligned} CP_1 &= \\ 4.471.092.000.000 / (791.044 \times 220) &= \\ 4.471.092.000.000 / 174.029.680 &= \\ &= 25.691,5 \text{ SIT/dan v letu 2002} \end{aligned}$$

Če zdaj seštejemo škodo zaradi smrtnih nezgod in poškodb pri delu:

smrtna poškodba	315.000 dni/a
poškodbe	8.997.667 dni/a

**Skupaj: 9.312.667 dni/a**

lahko z upoštevanjem  $CP_1$  izračunamo škodo:

$$\begin{aligned} 9.312.667 \times 25.691,5 &= \\ &= 239.256.380.000^* \end{aligned}$$

To je nedvomno številka, nad katero se je treba resno zamisliti. Pri grobi oceni škode je treba poudariti, da so pri poškodbah upoštevane samo resne poškodbe, ki so bile v letu 2002 registrirane. V tej evidenci niso upoštevane vse manjše poškodbe, ki jih je bilo nedvomno več. Pri izračunu niso bile upoštevane izgube delovnih dni zaradi poklicnih bolezni, bolezni v zvezi z delom, posledičnih smrti zaradi poklicnih bolezni, ker ti podatki niso bili na voljo. Prav tako ni na voljo podatkov o trajni izgubi delovne zmožnosti ali spremenjene delovne zmožnosti ali zdravstvenih okvar pri delu.

Dejstvo je, da je na voljo le malo zanesljivih podatkov iz uradnih evidenc.

Bolj natančen je npr. podatek o relativni izgubi delovnega bogastva v državi zaradi slabe varnosti pri delu. Ta je v naravnih enotah izraženo razmerje med vrednostjo škode zaradi nezgod, izraženo v delovnih dnevih, in med vsemi razpoložljivimi delovnimi dnevi v državi.

Za leto 2002:

$$\frac{791.044 \text{ zaposlenih} \times 220 \text{ delovnih dni} = 174.029.680 \text{ razpoložljivih delovnih dni}}$$

$$\frac{1.200.805 \text{ izgubljenih delovnih dni (brez smrtnih poškodb)} \times 100}{174.029.680 \text{ (razpoložljivih dni)}} = 0,69$$

0,69 % izgubljenih vseh razpoložljivih delovnih dni ustreza nadalje pri 791.044 zaposlenih 5458 zaposlenih, ki ne delajo. To je torej množica ljudi, ki celo leto ne dela zaradi poškodb pri delu.

\*239 milijard tolarjev = 5,35 % BDP

Seveda sem lahko prištejemo še vse tiste, ki so bili zaradi poškodb na delu ali poklicnih bolezni ocenjeni kot invalidi.

## 6. RAZPRAVA

Poškodbe so eden od najmanj razumljenih, vendar zelo pomembnih socialnih, ekonomskih in medicinskih problemov našega časa. Njihovega pomena kot bolezni sodobnega človeka dolgo časa niso v zadostni meri prepoznali ne medicinski ne drugi strokovnjaki javnega zdravja.

Statistični podatki o poškodbah ne razgrnejo njihovega celotnega problema. Podatki o umrljivosti odkrivajo le vrh ledene gore tega problema, podatki o hospitalizacijah ga razsvetljujejo le nekoliko bolj. Pogosto v statistiki tudi ne razpolagamo s podatki o dolgoročnih posledicah, ki jih občuti poškodovana oseba, npr. o paraplegiji, tetraplegiji po poškodbi hrbtnjače, o disfunkciji možganov, izgubi spomina, ponavljajočih se glavobolih po poškodbi glave, o brazgotinah, kontrakaturah po opeklinah ter o drugih posledicah (emocionalne, vedenjske motnje, razpad družine, zakona, izguba kariere itd.).

Za družbo so poškodbe velikansko finančno breme, ki ga je težko natančno izračunati. Če je še mogoče izračunati stroške zdravljenja in rehabilitacije zaradi poškodb ter odsotnosti z dela, pa je skoraj nemogoče oceniti stroške socialnih posledic poškodb, zlasti pri huje poškodovanih in umrlih osebah. (27) Najpomembnejši vidik pri raziskovanju pojavnosti poškodb predstavlja možnost za njihovo preprečevanje in zmanjševanje resnosti. Pri tem je najmanj učinkovit način, s katerim se osredotočimo le na posamezne vzroke poškodb. Uspešnejše so strategije, ki vključujejo različne prijeme in strokovnjake različnih strok. Tudi izraz »preprečevanje nesreč« je bolje zamenjati s pojmom »obvladovanje poškodb«, katerega cilj je zmanjševanje števila poškodb in obsega boljše poznavanje dejavnikov tveganja, predvidevanje možnosti za nastanek poškodb in aktivno obvladovanje teh dejavnikov.

Za razliko od kroničnih bolezni je pri poškodbah dejavnik vedno prisoten, mogoče ga je meriti in določiti način, s katerim se agens širi v okolje. Od kroničnih in nalezljivih bolezni se poškodbe ločijo tudi po tem, da nimajo dolge inkubacijske dobe oz. se (razen pri opeklinah in zastrupitvah) pojavijo takoj po izpostavitvi dejavniku. *Cilj aktivnosti javnega zdravja je, da določi sile,*

ki lahko povzročijo poškodbo, mehanizme, po katerih so ljudje tem silam lahko izpostavljeni, in ukrepe, ki jih je treba uvesti, da do poškodb ne bi prišlo.

Posamezne poškodbe se od primera do primera zelo razlikujejo po vrsti sile in načinu njenega delovanja, reakcijah človeka, njegovem zdravstvenem stanju in zdravstveni oskrbi po poškodbi. Glede na to lahko delovanje javnega zdravja razdelimo na tri ravni.

Cilj **primarne preventivne** je preprečiti, da bi do poškodbe sploh prišlo, in sicer s preprečevanjem širjenja škodljivega dejavnika (energije, ki lahko povzroči poškodbo) oz. izpostavljenosti človeka temu dejavniku (npr. prometna zakonodaja, zaščitni pokrovčki na steklenicah s kemikalijami,...). Primarna preventiva torej vključuje preprečevanje dogodka ali nastanka poškodbe v času dogodka (uporaba osebne varovalne opreme).

**Sekundarna preventiva** poskuša preprečiti poškodbo oz. zmanjšati njeno resnost, ko je že prišlo do neljubega dogodka oz. širjenja energije (čelade za motoriste, varnostni pasovi, varnejši avtomobili, itd.). Pri tem je pomembno poudariti, da eno varovalno sredstvo varuje le pred eno vrsto poškodbe, ne varuje pa celega telesa.

**Terciarna preventiva** zmanjšuje posledice poškodbe, ko je do te že prišlo. Vključuje učinkovito fizično, psihično, poklicno in drugo rehabilitacijo.

**Preventiva poškodb** je torej celovit program – serija koordiniranih aktivnosti, usmerjenih h kontroli vseh dejavnikov, ki lahko povzročijo poškodbo. V preventivi moramo najprej reševati ergonomske probleme, ne smemo pa zanemariti človeških dejavnikov.

**Preventivne aktivnosti** so različne glede na predhodno ugotovljene vzroke. Aktivnosti preventive lahko razdelimo v **tehnične, medicinske in splošne** – organizacijske (intenzivnost in tempo dela, ki ne presega človekovih psihofizičnih zmogljivosti, da ne prihaja do utrujenosti, ki se škodljivo odraža na zdravju in produktivnosti in privede do pogostih poškodb). **Tehnične aktivnosti** so namenjene zagotavljanju optimalnih pogojev dela, zniževanju nivoja poklicnih tveganj do še dovoljene meje, izboru strojev, naprav in opreme z minimalnimi možnostmi poškodovanja kot tudi maksimalno mehanizacijo in avtomatizacijo. Pogoje dela (mikroklima, osvetljenost, hrup...) moramo s tehničnimi ukrepi privedi v meje dovoljenih norm, nivojev oz. koncentracij. Delovni prostori in prehodi morajo biti ustrezno vzdrževani, da ne bodo temačni, vlažni

in spolzki. Uporaba osebne varovalne opreme predstavlja dopolnilni ukrep tehničnega varstva, kadar splošna varovalna oprema ne zagotavlja popolne varnosti. **Medicinske aktivnosti** vključujejo poklicno usmerjanje, selekcijo (pravi človek na pravem mestu), profesionalni trening in prilagajanje novo sprejetih delavcev in predhodne zdravstvene preglede (pred zaposlitvijo) ter usmerjene obdobje in druge usmerjene preventivne zdravstvene preglede, zdravstveno prosvetljevanje (promocijo zdravja), borbo proti alkoholizmu in narkomaniji, športno – rekreativno dejavnost. Znanje in veščine, ustrezno varno obnašanje, negovanje dobrih medčloveških odnosov, izvajanje različnih socialnih aktivnosti (prehrana, reševanje stanovanjskih vprašanj ipd.) predstavlja nedeljivo celoto v preventivi poklicnega travmatizma. (28)

**Vse opisane dejavnosti lahko združimo v (28):**

**Primarne:**

- usposobljenost – izkušenosť,
- poznavanje nevarnosti,
- analiza tveganj,
- izbira varnih postopkov,
- evidenca vseh nezgod,
- ugotavljanje vzroka nezgod,
- stimuliranje za varnost itd.

**Sekundarne:**

- poklicno usmerjanje in izbor,
- poklicno izobraževanje (izobraževanje za varno delo),
- organizacija delovnega okolja (fiziikalni in psihološki dejavniki),
- skrb za delavčev socialno ekonomski položaj (stanovanje, delavčev prosti čas, prehrana, življenjski standard),
- tehnično varstvo (kolektivna in osebna sredstva za varnost pri delu),
- zdravstvena ozaveščenost in vzgoja za varno delo oziroma usposabljanje za varno delo,
- delovna disciplina,
- vgrajenost varnosti in varstva pri delu v politiko podjetja.

## 7. TEORETIČNI MODELI PREPREČEVANJA POŠKODB

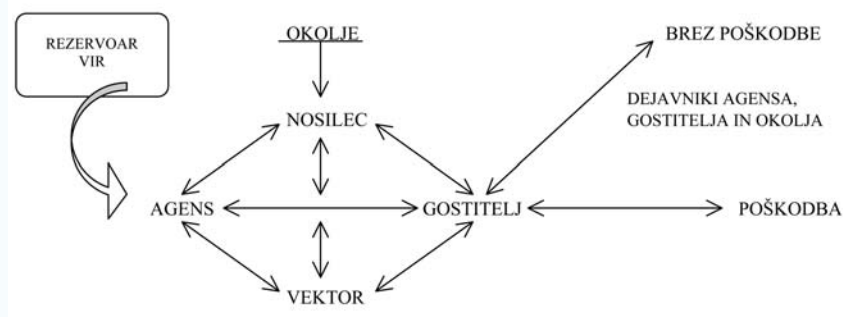
**Časovni model** poškodbe kaže poškodbo od izpostavljenosti gostitelja nevarnosti, čemur sledi dogodek in nastanek poškodbe, do dolgoročnih posledic in/ali smrti. Model pomaga pri ugotavljanju, kaj se je zgodilo v določenem primeru in kako bi lahko

z intervencijo preprečili nastanek poškodbe ali zmanjšali že nastalo škodo. Prvi poskus prikaza časovnega razvoja vzročne povezanosti nezgode in poškodbe je bil Heinrichov model petih domin. Domine so predstavljale okolje, v katerem človek izvaja aktivnosti, iz katerih izhajajo tveganja, ki vodijo v nezgode in posledično poškodbe.

Danes je splošno priznan **epidemiološki model**, v katerem se poškodbe lahko obravnava kot klasične infekcijske bolezni, za katere so značilne epidemije, sezonska gibanja, časovni trendi in demografska distribucija. Zato je nastanek vsake poškodbe pogojen z gostiteljem, dejavnikom in okoljem, v katerem prideva v stik gostitelj in agens. Pomanjkljivost modela je trditve, da obstaja za vsako poškodbo svoj dejavnik, kar bi pomenilo, da je preprečevanje poškodb nerešljiva naloga. Ta pomanjkljivost je bila odpravljena z ugotovitvijo, da pride do poškodbe zaradi izmenjave energije, ki je lahko mehanska, toplotna, električna, kemična ali radiacijska. Organizacijski vidik nastanka nezgode in poškodb je tradicionalno zapostavljen, čeprav je dokazano, da igra pomembno vlogo pri nastanku nezgode in poškodb pri delu, pa tudi na drugih področjih. Organizacijski dejavniki se nanašajo na delovno okolje in zaposlene tako iz tehničnega kot tudi človeškega vidika, npr. organizacija dela, pogoji dela, individualno strokovno znanje in spretnosti, osebnostne značilnosti zaposlenega, delovna kultura. Predvideva se, da je pomanjkanje sistematične in stalne kontrole zdravja delavcev in varnosti pri delu glavni vzrok za nastanek poškodb in za materialno škodo. V zadnjem desetletju se je v nekaterih državah pojavila notranja kontrola, t.j. zagotavljanje kakovosti dela in pogojev dela kot nov pristop k izboljšanju varnosti in standard na področju varnosti in zdravja pri delu. (29)

Haddon je to nadgradil in pojavnost poškodb predstavil na podoben način kot velja za nalezljive bolezni. Spoznal je, da se poškodbe pojavijo takrat, ko energija, sproščena z vektorja (npr. vozila) na človeka, preseže tolerančne meje organizma. Interakcijo med **agensom in gostiteljem** je razdelil glede na način delovanja agensa in reakcije organizma. Lahko gre za preveliko sproščanje mehanske energije (npr. pri trčenju vozil, padcih) ali pa za poseganje energije dejavnika v fiziološke procese organizma (npr. pri zastripitvah in utopitvah).

## Epidemiološki model nastanka poškodb (30):



Tradicionalni epidemiološki model za raziskovanje širjenja nalezljivih bolezni je bil v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja osnova za proučevanje poškodb. Tako je **rezervoar** tisti kraj v okolju, kjer je lociran agens. **Potencial** za širjenje energije obstaja povsod v okolju, medtem ko je možnost, da ob tem širjenju pride do poškodbe, omejena. **Energija**, ki predstavlja vzrok za poškodbo, pa lahko nastopa v različnih oblikah, t.j. mehanski, električni, kemični, toplotni ali pa kot elektromagnetno sevanje. Širjenje energije omogočajo **nosilci** (neživi objekt) in **vektorji** (živ organizem). Včasih lahko v istem primeru energijo širita tako vektor kot nosilec. **Gostiteljeve** lastnosti vplivajo na to, ali bo do poškodbe sploh prišlo. To se namreč zgodi le v primerih, ko energija preseže tolerančno mejo gostitelja (ki jo posameznik lahko poveča z vajo ali

varovalnimi sredstvi, lahko pa se meja tudi zniža zaradi vpliva zdravil, bolezni), iz česar sledi, da vsako sproščanje energije še ne pomeni nujno tudi nastanka poškodbe.

Haddonov model predstavlja osnovo za proučevanje poškodb in ukrepanje za njihovo preprečevanje. V modelu je dogodek poškodbe razdeljen v tri faze: »**preddogodek**« (predpoškodba, ki se nanaša na dogajanje pred poškodbo in na vse dejavnike, ki vplivajo na potencialno izpostavljenost), **dogodek** (poškodba oz. stik energije z gostiteljem) in »**podogodek**« (popoškodba predstavlja gostiteljev odziv na dogodek). Na vsako od teh faz vplivajo trije dejavniki - *nosilec, človek in orodje* (fizične lastnosti, lokacija ali gibanje in okolje – fizično in socioekonomsko). (30)

Ločimo aktivne in pasivne preventivne ukrepe. **Aktivno preprečevanje** vključuje ukrepe, ki zahtevajo človekovo ak-

tivnost vedno, ko je potrebno uporabiti varovalno opremo, npr. varnostni pas, in so zato odvisni od spremenljivega človekovega vedenja. Pri **pasivnem preprečevanju** pa so varovalni ukrepi, ki preprečijo nastanek dogodka ali zaščitijo pred poškodbo v času dogodka, vgrajeni v okolje in učinkujejo neodvisno od človeka, npr. zračna blazina. Vsako polje v modelu predstavlja svojo strategijo, kar omogoča, da strokovnjaki o možnostih preprečevanja specifične poškodbe razmišljajo sistematično. Model služi za analizo vseh možnosti pri preprečevanju določene poškodbe pri ciljni populaciji, omogoča prepoznavanje in določanje prioritete, najučinkovitejšo razporeditev sredstev, potrebne raziskave, znanja in veščine pri preprečevanju poškodb (30). Za preprečevanje poškodb je včasih treba spremeniti le enega od elementov, prednostna izbira pa ni vnaprej določena. V nekaterih primerih raje spremenimo vektor kot gostitelja (npr. vgraditev testne naprave za odkrivanje alkohola v zraku v vozilo, ki se ga ne da zagnati, če je voznik pod vplivom alkohola). Koncept Haddonovega fazno-faktorskega modela pomeni korak naprej na področju analize nastanka poškodb (30). V modelu so *gostitelj, agens (ali vektor) in okolje* dejavniki, ki medsebojno delujejo skozi čas in privedejo do poškodbe. Namesto agensa se v modelu opisuje vektor, ki združuje informacijo o energiji in mehanizmu pre-

Tabela 1. Fazno-faktorska matrica - povzeto po Haddonu (30):

Faza	Dejavnik	Gostitelj	Vektor (vozilo, oprema)	Fizično okolje	Socialnoekonomsko okolje
<b>Pred dogodkom</b>		Voznikov vid Alkoholiziranost Izkušenos in presoja Prevoženi km	Zavore, gume Težišče vozila Hitrost vožnje Značilnosti tovora	Vidljivost Ovinki na cesti Stanje vozišča Kategorija ceste Signalizacija	Stališča do alkoholiziranosti Zakon o vožnji pod vplivom alkohola, s preveliko hitrostjo Podpora preprečevanju poškodb
<b>Dogodek</b>		Uporaba varnostnih pasov Osteoporozna	Možna hitrost vozila Velikost vozila Trdota, ostrina kontaktne površine Prisotnost tovora	Postajališča Zaščitna ograja Značilnosti obcestnih objektov Zeleni pasovi sredi ceste Omejitev hitrosti	Stališča do uporabe varnostnih pasov, zakon o uporabi varnostnih pasov, otroških avtom. sedežev, čelad
<b>Po dogodku</b>		Starost Fizična kondicija	Neoporečnost sistema za gorivo	Urgentni komunikacijski sistem Oddaljenost in kvaliteta urgentne službe Rehabilitacijski programi	Podpora razvoju travma centrov Izobraževanje kadra v urgentni službi

nosa energije. Faza pred dogodkom vključuje vse, kar določa, ali bo prišlo do dogodka. Faza dogodka vključuje vse, kar določa, ali bo med dogodkom nastala poškodba; faza po dogodku pa določa, ali lahko zmanjšamo posledice poškodbe. Poškodbo lahko preprečimo z odstranitvijo agensa ali vektorja, s spremembo dovzetnosti gostitelja ali s spremembami okolja.

Za razvoj preprečevanja poškodb je bilo pomembno, da so bile prepoznane skupne značilnosti širokega spektra dogodkov, npr. prometne nezgode, padci po stopnicah, ki privedejo do nastanka poškodbe. **Epidemiološki parametri**, ki vplivajo na nastanek poškodbe, so *gostitelj* (poškodovana oseba), *agens* (energija), *vektor* (oseba ali predmet, ki prenese energijo na osebo), *fizično in socioekonomsko okolje* (razmere in okoliščine, v katerih pride do poškodbe). Parametri so med seboj povezani, npr. v primeru nezgode motorista, ki se je poškodoval zaradi padca z motorjem na spolzkem cestišču, je gostitelj motorist, agens je mehanična energija, ki nastane pri padcu, vektor je motor, okolje pa spolzka cesta. Epidemiološki model poškodb lahko uporabimo tudi za proučevanje medosebne nasilja, ko npr. oseba udari svojega partnerja. V tem primeru je gostitelj oseba, ki so jo udarili, agens je mehanična energija udarca, vektor je oseba, ki je udarila, okolje pa so razmere v družini ter družbene norme in vrednote, zaradi katerih je tako vedenje sprejemljivo. Uporaba epidemiološkega modela pomaga identificirati vse parametre, ki vplivajo na nastanek poškodbe, in navaja na mišljenje, da je mogoče take poškodbe preprečiti ali vsaj zmanjšati njihovo težo, če že nastanejo.

Ljudje se ne združujejo samo v delovne organizacije in inštitucije, temveč tudi v druge socialne strukture, kjer so izpostavljeni medsebojnemu vplivom, ki oblikujejo njihovo vedenje, misli in stališča. Dokazano je, da skupnost ne vpliva na varnost samo s svojimi intervencijami in prikazom pozitivnih učinkov le-teh, temveč so pomembne tudi druge determinante. Socioekonomska neenakost vpliva na razlike v incidenci poškodb (5), saj imajo ljudje iz nižjih socioekonomskih razredov večje tveganje za nastanek poškodb kot tisti iz višjih razredov.

Drugi vpliv skupnosti se kaže v kolektivnih stališčih, normah in kulturi. Pokazalo se je, da je model povezanosti med znanjem ljudi, spremembo njihovih stališč in posledično spremembo ve-

denja bolj kompleksen kot se zdi, saj na stališča vplivajo še drugi dejavniki, npr. socialne in kulturne norme skupnosti.

Na vedenje otrok in njihovih staršev v primeru uporabe kolesarske čelade bolj vplivajo stališča in pritisk skupnosti kot pa njihovo znanje (31).

Na varnost v skupnosti vplivajo tudi determinante, ki izhajajo iz nacionalne ravni, npr. vladna politika, zakonodaja, politična stabilnost, blagostanje, socialni, ekonomski in tehnični razvoj. Vpliv politike in zakonodaje je redko deležen znanstvenega ovrednotenja uspešnosti, vendar so rezultati nekaterih študij vzpodbudni. S sprejetjem zakona o obvezni vgradnji dodatne zaščite za voznika v traktorju je na Švedskem skoraj izginila umrljivost zaradi prevrnitve s traktorjem, v Avstraliji pa je zakon o obvezni uporabi kolesarske čelade čez noč za polovico povečal uporabo čelad in zmanjšal umrljivost kolesarjev.

Vpliv blagostanja se odraža tudi na nacionalni ravni, če primerjamo revne in bogate države, saj vsaki stopnji socialnega, tehničnega in ekonomskega razvoja države ustreza stopnja zdravja. V revnih državah so še vedno velik javnozdravstveni problem nalezljive bolezni, ki jih počasi že zamenjujejo bolezni, ki so značilne za bogate države, npr. poškodbe, rak, bolezni srca in ožilja. To so potrdile tudi presečne študije primerjav med državami z različnim bruto družbenim prihodkom (BDP) in longitudinalne študije v posameznih državah (32). Iz njih izhaja, da je skupno breme poškodb večje v državah z nižjim BDP kot v tistih z višjim, kljub temu da je v teh državah delež umrljivosti in invalidnosti zaradi poškodb nižji, ker imajo višje stopnje umrljivosti in invalidnosti zaradi drugih bolezni. (33)

Specifične načine za obvladovanje poškodb lahko na splošno delimo v dve skupini: pasivni ukrepi so tisti, ki ne zahtevajo sodelovanja gostitelja in obsegajo modifikacijo agensa samega (boljše zavore v vozilih, zračne blazine). Navadno so učinkovitejši od aktivnih, ki delujejo le pri aktivni vključitvi gostitelja (uporaba varnostnih pasov, varovalnih čelad). Najboljša je seveda kombinacija obeh načinov.

Pri obvladovanju pojavnosti poškodb večkrat pozabljamo na enega ključnih dejavnikov - na ocenjevanje strategij. Te so multidisciplinarne, kompleksne in zelo drage, zato je pomembno določiti najučinkovitejše ukrepe kot tudi tiste, ki niso učinkoviti, da bi bile strategije tudi finančno upravičene.

Za uresničevanje uporabe preventivnih strategij so na voljo številni pristopi in načini, med katerimi so najpogosteje uporabljeni izobraževanje, tehnološke spremembe, zakoni, predpisi, standardi in tožbe (31,32). Izobraževanje mora biti več kot samo enostaven prenos informacij, saj mora doseči spremembo stališč in vedenja ljudi. Pomembno je predvsem izobraževanje in motiviranje ljudi na ključnih položajih v družbi, ki lahko vplivajo na uporabo različnih pristopov za preprečevanje poškodb: spremembe v okolju, oblikovanje izdelkov, sprejem zakonov, standardov ipd. Epidemiološki pristop in na njem temelječe preventivne strategije kažejo, da zmanjšanje števila in teže nezgod ter poškodb zahteva multidisciplinaren in multisektorski pristop. V družbi skorajda ni sektorja, discipline ali poklica, ki ne bi mogel prispevati k večji varnosti ljudi, npr. zdravstveni in pedagoški delavci, načrtovalci bivalnih in cestnih površin, igrišč, arhitekti, graditelji, oblikovalci, proizvajalci, politiki, novinarji itd.

Raziskovanje na področju vzrokov nastanka nezgod in poškodb je pripomoglo, da se je prvotno preprečevanje nezgod in poškodb preusmerilo iz zdravstvene vzgoje za spremembo stališč in vedenja v spreminjanje okolja. Strokovnjaki različnih strok s spremembami zakonodaje in nadzora, z novimi tehnologijami in načrtovanjem proizvodov poskušajo zavarovati ljudi pred stikom z energijami, ki lahko povzročijo poškodbe. Spremembe vektorjev in okolja so še posebej pomembne takrat, ko posameznik s svojim vedenjem ne more preprečiti nastanka poškodbe, npr. v avtomobilu brez varnostnih pasov. Kljub temu pa ostajata človeško vedenje in osebna odgovornost še vedno pomembna dejavnika za nastanek nezgod in poškodb.

Prvi ukrep je usmerjen k preprečevanju nastanka škodljivega agensa, kar pa največkrat ni realno uresničljivo (npr. živeti brez avtomobilov danes skoraj ni več mogoče). Drugi se osredotoča na zmanjševanje količine agensa (npr. kontrola nad prodajo zdravil, čistil, orožja...). Naslednji preprečuje širjenje agensa iz rezervoarja (preprečevanje avtomobilskih nezgod, zaščitni pokrovčki na steklenicah s kemikalijami). Peti predstavlja zmanjševanje širjenja agensa v prostor (npr. alternativni načini transporta). Šesti ločuje agens od gostitelja in je lahko zelo poceni (zaklepanje kemikalij, orožja, zračne blazine, plinske maske). Mogoče je tudi modificirati kvaliteto agensa (varnejši avtomobili).

## Principi za preprečevanje poškodb (po Haddonu) (30)

	Strategija	Poškodbe v prometu	Poškodbe z orožjem	Zastrupitve
1	<b>Preprečitev nastanka nevarnosti (agensa)</b>	Zmanjševanje proizvodnje posebno nevarnih vozil	Preprečevanje proizvodnje orožja in streliva	Preprečevanje proizvodnje strupenih substanc
2	<b>Zmanjšanje količine obstoječe nevarnosti (agensa)</b>	Vozila, s katerimi je manj nesreč; Zakonodaja glede vožnje pod vplivom alkohola	Restrikcija pri prodaji in uvozu orožja	Zmanjševanje uporabe nevarnih sredstev doma in iskanje manj toksičnih zamenjav
3	<b>Preprečitev izpusta (spuščanja) agensa iz rezervoarja (že obstoječe nevarnosti v okolje)</b>	Znižanje dovoljene vozne hitrosti	Varnostni preklop	Varnostni pokrovčki za otroke, manj vabljava embalaža
4	<b>Zmanjšanje razporeditve agensa v okolju – vpliv na način krajevne razpršitve nevarnosti in njenega vira</b>	Alternativne oblike transporta za manjšo uporabo osebnih vozil	Restrikcija uporabe orožja za rafale	Zmanjševanje toksičnosti samih produktov
5	<b>Ločitev agensa od gostitelja (nevarnosti in tistega, ki je ogrožen) - časovno prostorsko</b>	Kolesarske poti in pločniki za odstranitev kolesarjev in pešcev iz prometa	Shranjevanje orožja stran od otrok	Shranjevanje nedosegljivo otrokom
6	<b>Ločitev agensa od gostitelja (nevarnosti in tistega, ki je ogrožen) z materialno bariero</b>	Varnostni mehanizmi v vozilih - varnostne blazine in pasovi	Zaščitne bariere na del. mestu (jopiči)	Plinske maske, filtri, zaščita kože
7	<b>Sprememba kvalitete agensa (sprememba osnovne lastnosti nevarnosti oz. tveganja)</b>	Vozila, ki zmanjšujejo poškodbe (boljši material)	Sprememba oblik orožja, manjše hitrosti izstrelka	Manjša koncentracija toksične snovi v pripravku
8	<b>Okrepitev dovzetnega gostitelja – napraviti ogroženega bolj odpornega na nevarnost – povečati fizično kondicijo</b>	Ozaveščanje javnosti (alkohol, vedenje pešcev)	Izobraževanje glede varne uporabe orožja in samoobrambe	Izobraževanje javnosti glede rokovanja z nevarnimi snovmi
9	<b>Zmanjševanje že nastale poškodbe (škode)</b>	Usposabljanje medicinskega osebja za hitro in ustrezno pomoč	Usposabljanje med. osebja	Oznake, ki opozarjajo na ukrepanje v primeru zastrupitve
10	<b>Stabilizacija, ozdravitev in rehabilitacija poškodovanega gostitelja</b>	Boljša rehabilitacija	Svetovanje žrtvam	Boljša rehabilitacija

Vplivamo lahko tudi na gostitelja (manj alkoholiziranih voznikov, izobraževanje). Zadnji dve metodi predstavljata sekundarno in terciarno preventivo, ki vključuje tudi rehabilitacijo.

Učinkovit sistem obvladovanja poškodb mora upoštevati tako učinkovitost zmanjševanja števila poškodb, možnost izvedbe med ciljno populacijo, učinkovitost glede na stroške, kot tudi primerjavo z že obstoječimi strategijami. Zmanjšanje števila poškodb dosežemo z ukrepi na vseh treh ravneh preventive. Vendar ne zadostujejo, če ne ustrezajo ciljni populaciji, t.j. njihovi stopnji razumevanja, kulturnim in družbenim potrebam. Načini za uveljavitev sistema obvladovanja poškodb se lahko osredotočajo na različne cilje in vključujejo tako pasivno kot aktivno intervencijo.

Vse postavke niso primerne za vse oblike nevarnosti, zato je treba oprede-

liti najboljše in te uporabiti za določeno vrsto nevarnosti. Pred tem pa določiti tudi potrebe, izvedljivost in relativno učinkovitost posamezne metode, sicer se lahko zgodi, da uporabimo nepotrebne ali celo neučinkovite. Končno je na pilotnem projektu, torej še pred širšo uporabo, potrebno oceniti in raziskati učinek uporabljene metode.

Izkušnje so pokazale, da je pri preprečevanju poškodb bolje spreminjati okolje in nosilce energije, manj pa vedenje gostitelja. Še vedno se mnogo preveč sredstev vложи v spreminjanje slednjega (npr. pripenjanje z varnostnim pasom, skakanje v vodo). Če je za zmanjševanje poškodb nujno treba vplivati na vedenje, potem se je bolje osredotočiti le na eno stvar. Uspešnejši je princip osebnega ozaveščanja (npr. zdravnik), kot pa uporaba neosebne televizijske oglav-

sov. Za uspešne so se pokazale tudi razne nagradne akcije.

Uporaba oz. neuporaba določenih strategij med prebivalstvom ni nujno odvisna od javno prikazane učinkovitosti teh. Ugotovljeno je bilo namreč, da kaznovanost poveča uporabo nekega sredstva tem bolj, če je to očitno že na pogled (npr. uporaba varovalne čelade ali varnostnega pasu).

Pri preprečevanju poškodb se izpostavlja še en problem. Gre za ugotavljanje učinkovitosti neke strategije glede na strošek, česar večina držav še vedno nima. Za izvedbo je treba imeti kompleksen informacijski sistem z obsežnim arhivom, predvsem pa izdatno finančno in siceršnje pomoč države (29).

Raziskave poškodb bi morale biti usmerjene v tiste gospodarske dejavnosti, kjer se zgodi največ smrtnih

poškodb ali poškodb s težkimi posledicami, največ poškodb glede na število zaposlenih in kjer je izpostavljenih največ zaposlenih. Pa tudi v manj hude poškodbe, ki se pogosto zgodijo pri delu in so lahko preprečljive.

Glede na število zaposlenih so med poškodovanimi najpogostejše mladostniki. Poškodovani pri delu so v večjem številu kot tisti izven dela krivdo za nastanek poškodbe pripisali zunanjim vzrokom: varovalnim sredstvom ali napakam pri strojih. To je v skladu z ugotovitvijo, da so vzroki za visoko stopnjo poškodb pri mladostnikih lahko neprimerno izobraževanje, pomanjkljiv trening mladih delavcev v obdobju uvajanja, površnost pri nabavi varovalnih sredstev in izvajanju varnostnih ukrepov. Analiza o izobraževanju s področja varnosti pri delu v Sloveniji je pokazala, da v večini organizacij ne izvajajo predhodnega poučevanja pred začetkom dela in še posebej ob vsaki premestitvi, da delavci večinoma niso konkretno poučeni o varnosti pri delu za dela in naloge, ki jih opravljajo, da večina organizacij nima izdelanih programov izobraževanja s tega področja in ne izvaja praktičnega izobraževanja delavcev, da se za izobraževanje o varnosti pri delu uporabljajo preveč tradicionalne metode (predavanja, testi).

Pogosto je vzrok za poškodbo človeška napaka, saj delavci najdejo pot mimo zaščitnih barier ali pa jih odstranijo. Pri poškodbah pri delu je vzrok večkrat tudi delovno okolje.

Največ poškodb na delovnem mestu se je zgodilo v ponedeljek, kar opisujejo tudi drugi avtorji in razlagajo fenomen z »mačkom« po koncu tedna. Tretjina poškodb na delovnem mestu se je zgodila do 9. ure in med 12. in 13. uro (vrh utrujenosti pred odmorom in proti koncu delovnega dne).

Za zmanjšanje poškodb pri delu je treba oblikovati preventivno strategijo in specifične preventivne programe za ogrožene skupine zaposlenih. Učinkovitost preventivne strategije in programov pa je odvisna od poznavanja problemov, rizičnih skupin in časovnih sprememb v stopnjah poškodb. Vsaki strategiji in programu mora poleg tega slediti evalvacija, ki oceni učinkovitost preventivnih programov in prepreči, da bi zaradi izvajanja novih preventivnih programov nastalo povečano tveganje za nastanek drugih poškodb ali bolezni.

V svetu priporočajo kombinacijo dveh pristopov: **promocije zdravja in tradicionalnega pristopa. Tradicionalni**

**pristop** vključuje ergonomsko uredenost delovnega mesta in opreme, postavljanje zaščitne bariere med delavca in nevarnost, predhodni izbor delavcev pred zaposlitvijo in trening delavcev na nevarnih delovnih mestih. **Promocija zdravja** je proces ozaveščanja, po katerem so ljudje pripravljene prevzeti skrb za svoje zdravje v lastne roke.

Izobraževanje poveča stopnjo ozaveščenosti delavcev glede možnosti nastanka poškodb in spodbuja delavce, da se aktivno vključijo v preprečevanje poškodb. Vzgoja in izobraževanje iz varnosti pri delu bi zato morala postati sestavni del osnovne vzgoje in strokovnega usposabljanja, pouka ter tudi splošnega izobraževanja. Srednja, višja in visoka šola pa bi morale poglobljati znanje o varnosti pri delu. Kasneje bi morali delavcu v delovni organizaciji posredovati samo specifična znanja o varnosti pri delu, ki se nanašajo na konkretno organizacijo oziroma dela in naloge.

Potrebno je narediti načrt preventivnih aktivnosti. Ker poškodbe pri delu posegajo na različna področja našega življenja, bi se poleg zdravstvene službe in službe za varnost pri delu za izgradnjo načrta preventivnih aktivnosti morali vključiti še strokovnjaki s tehničnih področij, psihologi in pravniki.

Ustrezna organizacija dela omogoča, da intenziteta in tempo trajanja delovnih operacij ne presežeta človekove oziroma delavčeve psihofizične zmogljivosti, da ne pride do pojava utrujenosti.

Pri uvajanju novih tehnologij, novih delovnih sredstev in delovnih prostorov je treba prej opraviti študije ustreznosti glede varnih in ustreznih delovnih razmer.

*Prav tako je treba načrtovati politiko varnosti in zdravja v vodstvu podjetja.* Delodajalec mora varnost in zdravje pri delu sprejeti v politiko podjetja. Če bo delodajalec doumel pomen varnosti pri delu v najširšem smislu, potem resnično lahko pričakuje, da se mu bo ta vložek obrestoval, da bo njegovo delo varno in zdravo, da bo zaposloval zadovoljne, polno delovno zmožne delavce, ki bodo tudi produktivno najučinkovitejši, da bo njihovo podjetje spoštovano in cenjeno.

Nujna je prilagoditev slovenskega informacijskega sistema za poškodbe pri delu, da bi bili podatki bolj uporabni, ne le za nacionalne študije, temveč tudi za analize poškodb pri delu na ravni podjetij, ki jih ta problematika prav tako neposredno zadeva.

Na število poškodb na poti na delo ali z dela delodajalci nimajo direktnega vpliva in je potrebno breme zmanjševanja teh poškodb prenesti tudi na druge segmente družbe.

## 8. ZAKLJUČEK – KRITIČNE TOČKE

1. Nezgode in zdravstvene okvare pri delu povzročajo stroške državi, podjetju in delavcu.
2. Na koncu vse posledice in stroške v zvezi z nezgodami in zdravstvenimi okvarami pri delu nosijo davkoplačevalci.
3. Skriti stroški v zvezi z nezgodo ali zdravstveno okvaro oziroma stroški, ki jih ni mogoče neposredno evidentirati, so običajno nekajkrat večji od neposredno evidentiranih izdatkov v zvezi z nezgodo.
4. Nezavarovani stroški v zvezi z nezgodo ali zdravstveno okvaro so nekajkrat večji od zavarovanih.
5. V Sloveniji še ni bilo narejenih podrobnih raziskav na ravni podjetij iz različnih panog, da bi se ugotovilo, kolikšni so dejanski stroški v zvezi z nezgodami in zdravstvenimi okvarami (zavarovani in nezavarovani stroški, oportunitetni stroški, razmerje med eksplicitnimi - knjigovodsko evidentiranimi stroški in implicitnimi - skritimi stroški).
6. Prav tako ni na voljo natančnejših podatkov o kazalnikih negativnega zdravja in posledicah v zvezi z delom, ki jih spremljata (financirata) zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije in za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (konkretni stroški zaradi poškodb na delu in poklicnih bolezni (bolezni v zvezi z delom), poklicne rehabilitacije, prekvalifikacije itd.).

### Predlog ukrepov:

- ☞ načrtovanje politike varnosti in zdravja v vodstvu podjetja,
- ☞ ustrezno informiranje delodajalcev in delavcev in predstavitev problematike stroškov v zvezi z varnostjo in zdravjem pri delu,
- ☞ izobraziti oziroma podučiti delodajalce in delavce, kako ugotoviti vse stroške, ki so povezani z neko nezgodo; delodajalci in delavci morajo razumeti in dojeti, kakšne stroške povzročajo nezgode in zdravstvene okvare in kako te vplivajo na poslovanje podjetij,

- ☞ razviti in objaviti metodologijo za natančno identificiranje stroškov nezgod, zdravstvenih okvar ter ostalih stroškov zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu (predhodno je potrebno urediti in posodobiti monitoring vseh kazalnikov negativnega zdravja ter spremljanja in transparentnosti drugih stroškov za zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu),
- ☞ stroške je treba zmanjšati z zmanjšanjem števila nezgod in zdravstvenih okvar,
- ☞ izvesti je treba raziskave v posameznih panogah (npr. gradbeništvo, kmetijstvo), da se ugotovi, kolikšni so dejanski stroški v zvezi z nezgodami, zdravstvenimi okvarami pri delu ter drugi stroški zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu in kaj ti stroški pomenijo za:
  - državo,
  - posamezne občine,

- podjetje, kjer se je zgodila nezgoda,
- za delavca, ki je utrpel nezgodo oziroma zdravstveno okvaro,
- ☞ preventivno ukrepati na ravni delavca, delovnega mesta ali na ravni države kot promocija zdravja (ergonomski ukrepi, organizacija dela, aktivni odmor, programirana rekreacija, vzgoja in izobraževanje, ukrepi varstva in varnosti pri delu itd.).

## 9. LITERATURA

27. Borštnar S., Rok Simon M. Pristopi k preprečevanju poškodb oseb in primer programa 7. Krkini rehabilitacijski dnevi: Poškodbe in njihovo preprečevanje, zdravljenje in rehabilitacija, Otočec 2001: 118
28. Bilban M. Preventiva poškodb pri delu, ZVD Zavod za varstvo pri delu d.d., Delo in varnost 48/2003/3: 119-130
29. Nytro K, Sasvik PO, Trovath H. Organizational prerequisites for the implementation of systematic health, environment and safety work in enterprises. Safety Science 1998, 30: 297-307
30. Haddon W. Options for the prevention of motor vehicle crash injury. Isr J Med 1980, 16: 45-68
31. Sellstrom ER, Bremberg S. Perceived social norms as crucial determinants of mother's injury-preventive behaviour. Acta Paediatr 1996, 85: 702-7
32. Plitponkarpim A, Andersson R, Jansson B, Svanstrom L. Child injury mortality: A priority for Middle income countries in the advanced stages of epidemiological transition. Inj Prev 1999, 5: 98-103
33. Nantulya VM, Reich MR. The neglected epidemic: road traffic injuries in developing countries. BMJ 2002, 324: 1139-41



Center za strokovne  
naloge varnosti

**ZVD**

ZVD Zavod za varstvo pri delu d.d.  
Institute of Occupational Safety

**AKTUALNO!**

**ZBIRAMO PRIJAVE ZA JESENSKI ROK!**

**Pripravljalni seminar za strokovni izpit iz varnosti in zdravja pri delu**  
**Pripravljalni seminar za strokovni izpit iz varstva pred požarom**  
**Usposabljanje - osnovna andragoška znanja**  
**Tečaj za svetovalce za kemikalije**

**KONTAKTNI OSEBI:**

Ladi Lebar

T (01) 585 51 69

M 031 333 610

E [ladi.lebar@zvd.si](mailto:ladi.lebar@zvd.si)

Barbara Vogrič

T (01) 585 51 26

F (01) 585 51 01

E [barbara.vogric@zvd.si](mailto:barbara.vogric@zvd.si)

Vabimo vas, da obiščete spletno stran [www.zvd.si](http://www.zvd.si) ali nas obiščete na Chengdujski cesti 25 v Ljubljani.

# KVOTNI SISTEM ZAPOSLOVANJA INVALIDOV V SLOVENIJI

Nina Kos, univ. dipl. pravnica\*

Bralci revije Delo in varnost so nam poslali vprašanja v zvezi s kvotnim sistemom zaposlovanja invalidov v državi.

- Samostojni podjetnik ima zaposlenih 19 delavk, vključno z njim je 20 zaposlenih. Ali je zavezanec za izpolnjevanje kvote za zaposlovanje invalidov?
- Pravna oseba zaposluje 20 ljudi, opravlja trgovinsko in servisno dejavnost. Ali mora pri naslednjem zaposlovanju zaposliti invalida?
- Kam in koliko se plačuje v sklad RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov?

Če hočemo odgovoriti na postavljena vprašanja, si moramo najprej ogledati veljavno zakonodajo. Področje kvotnega sistema zaposlovanja invalidov v RS urejajo predpisi:

- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list RS, št. 63/04, 72/05, 100/05-uradno prečiščeno besedilo, v nadaljevanju: ZZRZI),
- Uredba o določitvi kvote za zaposlovanje invalidov (Uradni list RS, št. 111/05, v nadaljevanju: Uredba) in
- Navodilo za izpolnjevanje obrazca prijave v zavarovanje za invalide (Uradni list RS, št. 10/05 in 43/05).

Zakonodaja določa, da so delodajalci, ki zaposlujejo najmanj 20 delavcev, dolžni zaposlovati invalide v okviru določenega deleža od skupnega števila vseh zaposlenih delavcev. Pri tem pozna tudi izjeme. To so tuja diplomatska in konzularna predstavništva, invalidska podjetja in zaposlitveni centri.

*Glede povezanih družb veljajo določene posebnosti:*

Zavezanci za izpolnjevanje kvote so lahko povezane družbe, ki so zajete v konsolidiranem poročilu, vključno z družbami, ki imajo manj kot 20 zaposlenih. Slednje sklenejo pisni dogovor o načinu izpolnjevanja kvote znotraj povezanih družb. K pisnemu dogovoru morajo pristopiti vse posamezne povezane družbe, zajete v konsolidiranem poročilu. V nasprotnem primeru uveljavljanje izpolnitve kvote kot povezane družbe ni mogoče. S podpisom takega pisnega dogovora postane zavezanca za izpolnjevanje kvote tudi družba, ki sicer po zakonodaji ne bi bila zavezanca. Delež se določi za vsako posamezno družbo glede na njeno dejavnost.

Lahko pa vsaka posamezna družba sama zase uveljavlja izpolnitev kvote. V kvoto pri zavezancu štejejo vsi invalidi, ki imajo sklenjeno pogodbo o zaposlitvi za najmanj 20 ur tedensko in so prijavljeni v zavarovanje. Šteje se, da je kvota izpolnjena, če ima zavezanec sklenjeno pogodbo o poslovnem sodelovanju z zaposlitvenim centrom ali invalidskim podjetjem in jo je najkasneje sedmi dan po njeni sklenitvi poslal skladu.

Kvota je določena glede na dejavnost delodajalca – pri tem se uporablja ure-

dba o uvedbi in uporabi standardne klasifikacije dejavnosti (Uradni list RS, št. 2/02). Uporabi se tista dejavnost zavezanca, ki je razvidna iz obvestila o identifikaciji in razvrstitvi po dejavnosti za poslovni subjekt AJPES.

Če izračunana kvota ni celo število, se vrednosti do vključno 0,4 zaokrožijo navzdol in vrednosti od vključno 0,5 navzgor.

Pri povezanih družbah se kvota izračuna za vsako posamezno povezano gospodarsko družbo posebej.

Za tiste zavezance, ki zaposlujejo manj kakor 50 delavcev, se kvota zniža za eno odstotno točko.

Sklad ugotavlja izpolnjevanje kvote mesečno, na podlagi podatkov zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije, zadnji dan v mesecu, za katerega delodajalec obračuna plače.

V primeru, da zavezanec ne izpolni predpisane kvote, je dolžan mesečno na dan izplačila plač obračunati in plačati v sklad prispevek za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov v višini 70 % minimalne plače.

Nadzor nad izvajanjem kvotnega sistema opravlja **sklad RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov**. Sklad je 29. julija 2004 s sprejemom akta o ustanovitvi ustanovila vlada RS, skupaj z zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in zavodom Republike Slovenije za zaposlovanje. Sklad deluje od 8. oktobra 2004 dalje. Sklad ima nadzorni svet in enočlansko upravo – direktorico. V nadzornem svetu so zastopani ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ministrstvo za finance, zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, zavod RS za zaposlovanje, sindikalna zveza in konfederacija ter delodajalska združenja.

Njegova naloga je predvsem odločati o pravicah in obveznostih invalidov in delodajalcev, predvsem pri subven-

delež kvote	Dejavnost po SKD
2 %	J – finančno posredništvo L – dejavnost javne uprave in obrambe, obvezno socialno zavarovanje M – izobraževanje
3 %	K – poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve
4 %	G – trgovina, popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe O – druge javne, skupne in osebne storitvene dejavnosti
5 %	I – promet, skladiščenje in zveze N – zdravstvo in socialno varstvo A – kmetijstvo, lov gozdarstvo B – ribištvo in ribiške storitve C – rudarstvo
6 %	D – predelovalne dejavnosti E – oskrba z električno energijo, plinom in vodo F – gradbeništvo H – gostinstvo

\*Vodja pravne službe na ZVD Zavodu za varstvo pri delu d.d., Chengdujska cesta 25, Ljubljana



cioniranju plač invalidov, stroških prilagoditve delovnega mesta, storitvah v podpornem zaposlovanju in drugih finančnih vzpodbudah v skladu z zakonodajo. Sklad bo zagotavljal tudi vrsto finančnih vzpodbud.

Spletna stran sklada je <http://www.svzi.gov.si>, kjer so vse informacije v zvezi s kvotnim sistemom zaposlovanja invalidov in potrebni obrazci.

Opozorila bi še, da ZZRZI v 92. členu določa tudi prekrške in višino globe zanje:

- z globo od 100.000 SIT do 10.000.000 SIT se kaznuje za prekršek pravna oseba in samostojni podjetnik posameznik, če ne izpolnjuje obveznosti plačevanja prispevka za neizpolnjevanje kvote iz 65. člena ZZRZI,
- z globo od 300.000 SIT do 10.000.000 SIT se kaznuje za prekršek pravna oseba in samostojni podjetnik posameznik, če se z navajanjem napačnih podatkov skuša izogniti izpolnjevanju kvote oziroma plačevanju obveznosti zaradi neizpolnjevanja kvote iz 63. in 65. člena ZZRZI,
- z globo od 100.000 SIT do 500.000 SIT se kaznuje tudi odgovorna oseba pravne osebe ali odgovorna oseba samostojnega podjetnika posameznika, ki stori prekršek iz prvega odstavka tega člena, z globo v višini od 200.000 SIT do 1.000.000 SIT pa odgovorna oseba pravne osebe ali odgovorna oseba samostojnega podjetnika posameznika, ki

stori prekršek zaradi neplačevanja obveznosti iz naslova kvote.

### Odgovori

- a) **Samostojni podjetnik posameznik ima zaposlenih 19 delavk, vključno z njim jih je 20 zaposlenih. Ali je zavezanec za izpolnjevanje kvote za zaposlovanje invalidov?**

Med zaposlene štejejo prijavljeni v zavarovanje na obrazcih M-1 (podlage 01, 02, 05, 13, 16, 19, 29, 34, 40, 51, 52, 84, 85). Pod podlago št. 05 spada samostojni podjetnik. Odgovor je torej pritrdilen: *je zavezanec za izpolnjevanje kvote.*

- b) **Pravna oseba zaposluje 20 ljudi, opravlja trgovinsko in servisno dejavnost. Ali mora pri naslednjem zaposlovanju zaposliti invalida?**

Trgovinska in servisna dejavnost spada po SKD pod črko G, zato je delež kvote 4 %. Glede na to, da pravna oseba zaposluje 20 ljudi, torej manj kot 50, se ji kvota zniža za eno odstotno točko, tako znaša le 3 %. Zahtevano število invalidov je po izračunu **eden**.

Odgovor je torej:

Po izračunu je za to pravno osebo trenutno zahtevano število invalidov **eden**. Tako bi morala že imeti zaposlenega **enega** invalida. V nasprotnem primeru bi morala plačati prispevek za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov v sklad ali pa imeti sklenjeno pogodbo o poslovnem sodelovanju za nadome-

stno kvoto. Tudi če ta pravna oseba zaposli še enega delavca, ostane zahtevano število invalidov **eden**. Torej bi bilo smotno, da pravna oseba zaposli invalida ali pa sklene pogodbo o poslovnem sodelovanju za nadomestno kvoto. S tem bi se izognila plačilu prispevka v sklad.

- c) **Kam in koliko se plačuje v sklad RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov?**

Izpolnjevanje kvote ugotavlja sklad mesečno, zadnji dan v mesecu, za katerega delodajalec obračuna plače. Če zavezanec ne izpolni predpisane kvote, je dolžan mesečno na dan izplačila plač obračunati in plačati v sklad prispevek za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov v višini 70 % minimalne plače, kar na dan 5. junija letos znaša 85.820,00 SIT.

V primeru sklenjene pogodbe o poslovnem sodelovanju za nadomestno kvoto se priznajo stroški dela v višini zneska 12 minimalnih plač letno za vsakega invalida, ki bi ga moral zavezanec zaposliti v okviru predpisane kvote, kar na dan 5. junija letos znaša 1.471.200,00 SIT.

Omenila sem že možnost nadomestne izpolnitve kvote. O tem in o finančnih vzpodbudah za zaposlovanje invalidov pa več prihodnjč.

### Viri:

1. citirana veljavna zakonodaja,
2. spletna stran sklada RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov.

## Novo na ZVD

## Novo na ZVD

## Novo na ZVD

### Svetovanje s področja delovnega prava in socialne varnosti

- Izdelava različnih pravilnikov in pogodb o zaposlitvi
- Predhodni izračuni upokojitvenih pogojev
- Priprava predloga izbire najugodnejše variante za upokožitev delavca
- Izračun dokupa zavarovalne dobe za različne primere
- Svetovanje v zvezi z varstvom invalidov (predvsem odpuščanje invalidov) in
- Svetovanje v zvezi s kvotnim sistemom

Kontaktna oseba:

**Nina Kos**, E [nina.kos@zvd.si](mailto:nina.kos@zvd.si), T 01 585 51 18, M 041 360 052

## IZ URADNEGA LISTA REPUBLIKE SLOVENIJE

Ureja: Nina Kos, univ. dipl. pravnica, vodja pravne službe ZVD

### Uradni list RS, št. 34/2006 z dne 31. 03. 2006

*Vlada RS je sprejela:*

**UREDBO** o nadzoru izvajanja predpisov o delovnem času in obveznih počitkih mobilnih delavcev ter o zapisovalni opremi

### Uradni list RS, št. 35/2006 z dne 04. 04. 2006

*Minister za zdravje je sprejel:*

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o rokih in načinu obveščanja iz pristojnosti Inštituta za varovanje zdravja Republike Slovenije v zvezi z meritvami vsebnosti in sestavinami tobačnih izdelkov o spremembah in dopolnitvah Zakona o izvršbi in zavarovanju (ZIZ-C)

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o pogojih, ki jih mora izpolnjevati laboratorij za izvajanje meritev o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-C)

### Uradni list RS, št. 38/2006 z dne 11. 04. 2006

*Predsednik države je razglasil:*

**ZAKON** o odpravljanju posledic dela z azbestom (ZOPDA)

**ZAKON** o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ-I)

*Uprava RS za zaščito in reševanje je sprejela:*

**Uredbo** o spremembah in dopolnitvah Uredbe o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja

**Seznam** pooblaščenih izvajalcev za vzdrževanje gasilnikov

**Seznam** pooblaščenih izvajalcev usposabljanja za varstvo pred požarom

**Seznam** pooblaščenih izvajalcev za preizkušanje hidrantnih omrežij

**Seznam** pooblaščenih izvajalcev za izvajanje požarnega varovanja

**Seznam** pooblaščenih izvajalcev za pregledovanje in preizkušanje vgrajenih sistemov aktivne požarne zaščite

### Uradni list RS, št. 39/2006 z dne 13. 04. 2006

*Predsednik državnega zbora je sprejel:*

**ZAKON** o varstvu okolja - uradno prečiščeno besedilo (ZVO-1-UPB1)

### Uradni list RS, št. 40/2006 z dne 14. 04. 2006

*Predsednik države je razglasil:*

**ZAKON** o evidencah na področju dela in socialne varnosti (ZEPDSV)

### Uradni list RS, št. 42/2006 z dne 19. 04. 2006

*Predsednik države je razglasil:*

**ZAKON** o gospodarskih družbah (ZGD-1)

### Uradni list RS, št. 43/2006 z dne 21. 04. 2006

*Predsednik države je razglasil:*

**ZAKON** o kolektivnih pogodbah (ZKoLP)

### Uradni list RS, št. 44/2006 z dne 25. 04. 2006

*Predsednik državnega zbora je sprejel:*

**ZAKON** o izvršbi in zavarovanju - uradno prečiščeno besedilo (ZIZ-UPB2)

**ZAKON** o avtorskih in sorodnih pravicah - uradno prečiščeno besedilo (ZASP-UPB2)

### Uradni list RS, št. 47/2006 z dne 09. 05. 2006

*Predsednik države je razglasil:*

**ZAKON** o spremembah in dopolnitvah Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-B)

**ZAKON** o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravniški službi (ZZdrS-D)

### Uradni list RS, št. 49/2006 z dne 12. 05. 2006

*Predsednik države je razglasil:*

**ZAKON** o spremembah in dopolnitvah pomorskega zakonika (PZ-C)

*Minister za okolje in prostor je sprejel:*

**PRAVILNIK** o obratovalnem monitoringu onesnaževanja podzemne vode

**PRAVILNIK** o ravnanju z radioaktivnimi odpadki in izrabljenim gorivom

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o emisiji hrupa strojev, ki se uporabljajo na prostem

### Uradni list RS, št. 50/2006 z dne 16. 05. 2006

*Ministrica za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je sprejela:*

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o minimalnih pogojih, ki jih morajo izpolnjevati izvajalci del v gozdovih

*Minister za delo, družino in socialne zadeve je sprejel:*

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o nomenklaturi poklicev

### Uradni list RS, št. 51/2006 z dne 18. 05. 2006

*Predsednik državnega zbora je sprejel:*

**ZAKON** o dostopu do informacij javnega značaja - uradno prečiščeno besedilo (ZDIJZ-UPB2)

**ZAKON** o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami - uradno prečiščeno besedilo (ZVNDN-UPB1)

*Minister za okolje in prostor je sprejel:*

**PRAVILNIK** o pooblaščenih izvedencih za sevalno in jedrsko varnost

### Uradni list RS, št. 52/2006 z dne 19. 05. 2006

*Vlada RS je sprejela:*

**UREDBO** o izvajanju uredb Sveta (ES) in uredb Komisije (ES) o radioaktivnem onesnaženju živil in krme

*Minister za notranje zadeve je v soglasju z ministrom za zdravje sprejel:*

**PRAVILNIK** o postopku za prepoznavo znakov oziroma simptomov, ki so posledica mamil, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi v organizmu

### Uradni list RS, št. 53/2006 z dne 23. 05. 2006

*Minister za okolje in prostor je sprejel:*

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja

*Minister za zdravje je v soglasju z ministrom za promet sprejel:*

**PRAVILNIK** o spremembi Pravilnika o ugotavljanju in oceni zdravstvene zmožnosti članov posadke na ladjah

### Uradni list RS, št. 56/2006 z dne 30. 05. 2006

*Vlada RS je sprejela:*

**UREDBO** o arzeniu, kadmiju, živem srebru, niklju in polcikličnih aromatskih ogljikovodikih v zunanjem zraku

Minister za okolje in prostor je v soglasju z ministrom za obrambo in ministrom za zdravje je v soglasju z ministrom za promet sprejel:

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o tehničnih ukrepih in zahtevah za varno obratovanje kopališč in za varstvo pred utopitvami na kopališčih

*Minister za okolje in prostor je v soglasju z ministrom za obrambo, ministrom za šolstvo in šport ter ministrom za zdravje sprejel:*

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o razvrstitvi kopališč in organizacijskih ukrepih za varstvo pred utopitvami

*Ministrica za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je sprejela:*

**PRAVILNIK** o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o varstvu gozdov

## NOVI PRAVNI AKTI EVROPSKE UNIJE

*Uresničevanje enotnega evropskega trga postavlja nove zahteve tudi pred slovensko gospodarstvo. Zelo pomembno pri tem je ustvariti visoko informacijsko raven in pravočasno posredovati informacije o razvoju na področjih, ki so povezana s tehnično zakonodajo. Zato v tej rubriki objavljamo tiste novosti in spremembe, ki so objavljene v uradnih listih Evropske unije in se nanašajo predvsem na:*

- |                           |                    |
|---------------------------|--------------------|
| - gradbene izdelke        | - osebno zaščito   |
| - konzumno blago          | - okolje           |
| - medicinsko tehniko      | - telekomunikacije |
| - tlačne posode           | - igrače           |
| - ugotavljanje skladnosti | - kozmetiko        |
| - informacijsko tehniko   | - meroslovje       |
| - strojogradnjo           | - varstvo pri delu |
| - nevarne snovi           | - elektrotehniko   |
| - plinske naprave         |                    |

**ES 1445/2005 - L 229/05**

Uredba Komisije (ES) št. 1445/2005 z dne 5. septembra 2005 o opredelitvi ustreznih meril za oceno kakovosti in vsebini poročil o kakovosti statistike odpadkov za izvajanje Uredbe (ES) št. 2150/2002 Evropskega parlamenta in Sveta

**ES 2005/52/ES - L 234/05**

Direktiva Komisije 2005/52/ES z dne 9. septembra 2005 o spremembi Direktive Sveta 76/768/EGS v zvezi s kozmetičnimi izdelki z namenom prilagoditve Priloge III k tej direktivi tehničnemu napredku

**ES 2005/53/ES - L 241/05**

Direktiva Komisije 2005/53/ES z dne 16. septembra 2005 o spremembi Direktive Sveta 91/414/EGS zaradi vključitve klorotalonila, klorotolurona, cipermetrina, daminozida in tiofanat- metila kot aktivnih snovi

**ES 2005/54/ES - L 244/05**

Direktiva Komisije 2005/54/ES z dne 19. septembra 2005 o spremembi Direktive Sveta 91/414/EGS za vključitev tribenurona kot aktivne snovi

**ES 2005/57/ES - L 246/05**

Direktiva Komisije 2005/57/ES z dne 21. septembra 2005 o spremembi Direktive Sveta 91/414/EGS zaradi vključitve MCPA in MCPB med aktivne snovi

**ES 2005/58/ES - L 246/05**

Direktiva Komisije 2005/58/ES z dne 21. septembra 2005 o spremembi Direktive Sveta 91/414/EGS zaradi vključitve bifnazata in milbemektina med aktivne snovi

**ES 2005/ 51/ES - L 257 /05**

Direktiva Komisije 2005/51/ES z dne 7. septembra 2005 o spremembi Priloge XX k Direktivi 2004/17/ES in Priloge VIII k Direktivi 2004/18/ES Evropskega parlamenta in Sveta o javnih naročilih

Informacije o celotnih besedilih oziroma Uradne liste EU je mogoče dobiti v Evropskem dokumentacijskem centru pri Ekonomski fakulteti v Ljubljani. Objavljeni seznama so povzeti po glasilu avstrijskega inštituta za standarde CONNEX 2005-11 (številka 143)

Vir: Sporočila 12/05, 02/06  
Izdaja: SIST Ljubljana

**ES 2005/ 55/ES - L 275/05**

Direktiva 2005/55/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. septembra 2005 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ukrepi, ki jih je treba sprejeti proti emisijam plinastih in trdnih onesnaževal iz motorjev na kompresijski vžig, ki se uporabljajo v vozilih, ter emisijam plinastih onesnaževal iz motorjev na prisilni vžig, ki za gorivo uporabljajo zemeljski plin ali utekočinjeni naftni plin in se uporabljajo v vozilih

**ES 2005/ 63/ES - L 258/05**

Direktiva Komisije 2005/63/ES z dne 3. oktobra 2005 o popravku Direktive 2005/26/ES glede seznama živilskih sestavin ali snovi, začasno izključenih iz Priloge IIIa Direktive 2000/13/ES

**ES 2005/70/ES - L 276/05**

Direktiva Komisije 2005/70/ES z dne 20. oktobra 2005 o spremembi direktiv Sveta 76/895/EGS, 86/362/EGS, 86/363/EGS in 90/642/EGS glede mejnih vrednosti ostankov nekaterih pesticidov in na žitih in nekaterih proizvodih živalskega in rastlinskega izvora

**ES 2005/74/ES - L 282/05**

Direktiva Komisije 2005/74/ES z dne 25. oktobra 2005 o spremembi Direktive Sveta 90/642/EGS glede najvišjih mejnih vrednosti ostankov za etofumesat, lambda-cihalotrin, metomil, pimetozin in tiabendazol, določenih z Direktivo

**ES 2005/717/ES - L 271/05**

Odločba Komisije z dne 13. oktobra 2005 o spremembi Priloge k Direktivi 2002/95/ES Evropskega parlamenta in Sveta o omejevanju uporabe nekaterih nevarnih snovi v električni in elektronski opremi zaradi prilagoditve tehničnemu napredku (notificirano pod dokumentarno številko K(2005) 3754)

**ES 2005/718/ES - L 271/05**

Odločba Komisije z dne 13. oktobra 2005 o skladnosti določenih standardov s splošno varnostno zahtevo Direktive 2001/95/ES in objavi njihovih sklicevanj v Uradnem listu (notificirano pod dokumentarno številko K(2005) 3803)

**ES 2005/747/ES - L 280/05**

Odločba Komisije z dne 21. oktobra 2005 o spremembi Priloge k Direktivi Evropskega parlamenta in Sveta 2002/95/ES o omejevanju uporabe nekaterih nevarnih snovi v električni in elektronski opremi zaradi prilagoditve v zvezi s tehničnim napredkom (notificirano pod dokumentarno številko K(2005) 4054)

**ES 2005/751/ES - L 282/05**

Odločba Komisije z dne 21. oktobra 2005 o načelnem priznavanju popolnosti dokumentacije, predložene v podroben pregled zaradi možne vključitve askorbinske kisline, kalijevega jodida in kalijevega tiocianata v Prilogo 1 k Direktivi Sveta 91/414/EGS (notificirano pod dokumentarno številko K(2005) 4025)

**ES 1810/2005 - L 291/05**

Uredba Komisije (ES) št. 1810/2005 z dne 4. novembra 2005 o novem dovoljenju za dodatek v krmi za deset let, trajnem dovoljenju za nekatere dodatke v krmi in začasem dovoljenju za nove uporabe nekaterih že dovoljenih dodatkov v krmi

**ES 1811/2005 - L 291/05**

Uredba Komisije (ES) št. 1811/2005 z dne 4. novembra 2005 o začasnih in trajnih dovoljenjih za nekatere dodatke v krmi ter začasem dovoljenju za novo uporabo že dovoljenega dodatka v krmi

**ES 1812/2005 - L 291/05**

Uredba Komisije (ES) št. 1812/2005 z dne 4. novembra 2005 o spremembi uredbe (ES) št. 490/2004, 1288/2004, 521/2005 in 833/2005 glede pogojev za izdajo dovoljenja nekaterim dodatkom v krmi, ki spadajo v skupino encimov in mikroorganizmov

**ES 2005/59/ES - L 309/05**

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2005/59/ES z dne 26. oktobra 2005 o 28. spremembi Direktive Sveta 76/769/EGS o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic v zvezi z omejitvami pri trženju in uporabi nekaterih nevarnih snovi in pripravkov (toluen in triklorobenzen)

# PREDSTAVITEV EVROPSKE ŠTUDIJE O DELU ZUNANJIH IZVAJALCEV (pri nas so to subjekti z dovoljenjem za delo) S PODROČJA VARNOSTI IN ZDRAVJA PRI DELU

mag. Boris Ružič, univ. dipl. inž. el.

## IZVLEČEK

Direktiva 89/391/EEC daje podlago za uveljavitev in delo zunanjih izvajalcev, ki lahko delodajalcem nudijo predpisane aktivnosti oz. storitve na področju varnosti in zdravja pri delu.

Na srečanju glavnih inšpektorjev za delo (Senior Labour Inspection Committee – SLIC) novembra lani v Londonu je bilo odločeno, da se v državah Unije izvede študija, ki bi pokazala dejansko stanje o izvajalcih v EU. V ta namen so bile vse države pozvane, da prispevajo podatke in informacije, potrebne za izvedbo študije. Poleg držav članic sta sodelovali še Islandija in Norveška.

Študija je dala informacije o izobrazbi, kvalifikacijah, usposobljenosti in izkušnjah oseb, ki izvajajo aktivnosti na področju varnosti in zdravja pri delu. Razen tega so iz študije razvidne tudi druge informacije, npr. glede opreme in sredstev, ki jih ti izvajalci uporabljajo pri svojem delu, načinov sodelovanja med izvajalci in delodajalci in druge.

## ABSTRACT

*The Framework Directive 89/391/EEC provides for the existence and use of External Services or Persons which may carry out protective and preventive activities for employers.*

*After the Senior Labour Inspection Committee (SLIC) meeting in London (November 2005), it was decided to carry out a study about External Services or Persons in the Member States. For carrying out this study, the members of SLIC were requested data for the arrangements concerning the External Services and persons in the countries. Iceland and Norway also participated in the study.*

*This study gives the information about the education, qualifications, training and experience of persons that are capable to carry out preventive or protective activities. The study also provides details about the professional means used by the External Services or Persons for carrying out their activities. Furthermore, the study gives information about composition of External Services or Persons in the Employer enterprises and the activities offered to the employers.*

## ANALIZA ODGOVOROV NA POSLANI VPRAŠALNIK

- Podlaga* za delo zunanjih izvajalcev aktivnosti oz. storitev s področja varnosti in zdravja pri delu je podana v direktivi 89/391/EEC (člen 7).
- Odločitev* o izpeljavi študije je bila sprejeta na konferenci SLIC v Londonu novembra lani.
- Namen* študije:
  - primerjava nacionalnih zakonodaj,
  - pridobitev informacij o zunanjih izvajalcih (subjekti z dovoljenjem za delo),
  - doseči preglednost nad dejanskim stanjem,
  - izmenjati pridobljena znanja in izkušnje,
  - omogočiti, da se lahko vsaka država odloči o morebitnih izboljšavah in izpopolnitvah trenutnega stanja.
- Udeleženi* je bilo 27 držav (države članice, Norveška in Islandija).
- Osnova* študije je bil poseben vprašalnik ter delo posebne delovne skupine (SLIC Enforcement W.G.).

\* Inšpektor – višji svetnik, direktor Inšpekcije nadzora varnosti in zdravja pri delu, Inšpektorat RS za delo, Parmova 33, Ljubljana

## 6. Rezultati študije

### 6.1. Prvi sklop vprašanj: KRITERIJI ZA IZVAJANJE DELA NA PODROČJU VZD

- a) Ustreznost oseb (kadrovski pogoji)
- *Ali je predpisana stopnja izobrazbe?*

V 18 državah je najnižja predpisana izobrazba višja, v devetih pa stopnja izobrazbe ni predpisana (vendar so kljub temu potrebna določena posebna strokovna usposabljanja in delovne izkušnje).

- *Katere smeri izobrazbe so mogoče?*

Strokovne osebe so lahko varnostni ali drugi inženirji, zdravniki medicine dela ali drugi zdravniki, medicinske sestre, psihologi, kemiki, ergonomiki, biologi, toksikologi idr.

- *Ali je predpisano članstvo v določenih asociacijah?*

Članstvo za vse je predpisano le v Grčiji, sicer pa je v petih državah predpisano le za zdravnike.

- *Ali je predpisano kakršno koli praktično usposabljanje v določenih institucijah (univerza, zavarovalniške institucije, drugo)?*

V 20 državah je tako usposabljanje predpisano. Izvaja se lahko na uni-

verzah in visokih šolah ali tudi v določenih privatnih organizacijah (npr. zavarovalniških, zdravstvenih institucijah, institutih za varnost in zdravje pri delu ipd). Vsebine in obsegi usposabljanj so zelo različni. Sedem držav takega predpisa nima.

- *Ali so predpisane praktične izkušnje na področju VZD (min. število let)?*

Obvezne praktične izkušnje so predpisane v 18 državah, v devetih pa ne. V nekaterih državah si jih lahko osebe, ki ustreznih izkušenj še nimajo, pridobijo tako, da v instituciji z dovoljenjem za delo določen čas delajo pod ustreznim nadzorom ali določen čas delajo v interni službi primernega podjetja.

- *Predpisane druge kvalifikacije (npr. usposabljanja na humanitarnih področjih, usposabljanje trenerjev)?*

O tem ni ugotovitev.

- b) Delovna oprema

- *Predpisana lastna tehnična oprema ali je dovolj samo dostop do nje?*

Obveznost do lastne tehnične opreme je predpisana v 12 državah, v 14 pa ne (zadostuje samo dostop do nje). V eni državi je to predpisano samo za zdravnike oz. medicino dela.

- *Uporaba predpisanih ali lastnih delovnih postopkov?*

Postopki za delo so predpisani ali drugače določeni v 13 državah, v preostalih 14 pa ne. Tam, kjer postopki niso določeni, si jih izvajalci izdelajo sami. Morajo pa biti prepoznani kot strokovno ali izkustveno ustrezni.

- *Lastna administrativna podpora ali samo dostop do nje (npr. računalniška oprema).*

Ustrezno administrativno podporo ali vsaj ustrezen dostop do nje zahtevajo v 16 državah, v drugih pa ne.

- *Hranjenje podatkov.*

Ustrezno hranjenje podatkov, ki se nanašajo na izvajanje aktivnosti, je predpisano v 22 državah.

- *Ali je potrebna določena akreditacija (npr. EN ISO 9000, EN ISO 17020)?*

Akreditacija glede kvalitete izvajanja dejavnosti je predpisana v samo treh državah (BE, LV in NL).

- *Uporaba predpisanih priporočil/pravil/dobre prakse.*

V 11 državah se uporabljajo predpisana pravila, kjer pa to ni predpisano, se lahko uporabljajo lastna navodila, sestavljena na lastnih ali tujih praktičnih izkušnjah, spoznanjih ter ugotovitvah.

- c) Individualno izvajanje nalog s področja VZPD.

- *Ali lahko zunanja oseba (specialist za določeno področje) samostojno izvaja določene aktivnosti, ne da bi bil predstavnik oz. zaposlen pri subjektu, ki se ukvarja s to dejavnostjo oziroma ima ustrezno dovoljenje za delo?*

To je mogoče v 22 državah.

- 6.2. Drugi sklop vprašanj: PRESOJA IN POTRJEVANJE PRAVNIH/FIZIČNIH SUBJEKTOV

- *Ali lahko zunanja pravna ali fizična oseba, ki sicer izpolnjuje predpisane pogoje, izvaja aktivnosti brez presoje in potrditve?*

Potrditveni postopek je predpisan v 16 državah, kako je v preostalih, iz poročila ni razvidno. V osmih državah je organ, ki to izvaja, pristojno ministrstvo ali inšpektorat za delo, v drugih so to druge institucije (npr. državni zdravstveni inštitut, državni sodni register, ministrstvo za socialo ali tudi določene privatne institucije). V ta namen je treba na pristojni organ praviloma nasloviti vlogo in predložiti pripadajočo dokumentacijo.

- *Če ne, katere postopke mora izpeljati, da pridobi dovoljenje za delo?*

V državah, kjer postopek presoje ni predpisan, se plača za dovoljenje za delo samo taksa.

- *Opis postopkov.*

Opisi postopkov so razvidni iz priloge\* poročila. So pa zelo različni in težko primerljivi.

- *Koliko časa velja dovoljenje?*

Veljavnost dovoljenja je neomejena v sedmih državah, v dveh je 5 let, v treh 3 leta. V Franciji velja državno dovoljenje (brez plačila takse) 3 leta, pridobljeno pri privatni instituciji (se mora plačati taksa) pa 5 let. Kako je v drugih državah, iz poročila ni razvidno. V večini držav se dovoljenje lahko odvzame, če subjekt več ne izpolnjuje predpisanih pogojev ali zahtev za izvajanje določenih nalog.

- *Ali mora subjekt za dovoljenje plačati (enkratno) ali plačevati določene dajatve?*

Določene dajatve (takse) se morajo plačati v osmih državah, v Franciji pa tako, kot že povedano.

- 6.3. Tretji sklop vprašanj: ČASOVNI OBSEG, KI GA MORA ZUNANJI IZVAJALEC OPRAVITI V PODJETJU

- *Ali je časovni obseg izvajanja aktivnosti v posameznem podjetju predpisan?*

V večini držav (18) časovni obseg izvajanja aktivnosti ni določen. V sedmih pa je čas na določen način predpisan.

- *Če je, kateri so kriteriji za določitev obsega?*

Kriteriji za določitev obsega storitev je predvsem odvisen od ravni tveganj v zvezi z dejavnostmi delodajalca in od števila zaposlenih. Na Poljskem pa se pri tem upošteva tudi obseg nezdod pri delu glede na dejavnost delodajalca. Zunanji izvajalci v večini primerov opravljajo svojo dejavnost na podlagi pogodbe z delodajalcem, ki med drugim določa tudi vrednost plačila za opravljene aktivnosti.

- 6.4. Četrti sklop vprašanj: PLAČEVANJE ZUNANJIH IZVAJALCEV

- *Plačevanje je določeno s pogodbo med delodajalcem in izvajalcem na podlagi tržnih razmer.*

V veliki večini držav (25) plačuje storitve zunanjih izvajalcev delodajalec na podlagi prostih tržnih osnov.

- *Plačevanje je določeno v kolektivnih pogodbah.*

V Litvi in na Madžarskem je opredelitev teh plačil tudi predmet kolektivnih pogodb.

- *Plačevanje je določeno s predpisom.*

Tri izjeme, v katerih so minimalna plačila predpisana, so Belgija, Poljska in Madžarska.

- *Drugo.*

V Avstriji ima delodajalec z več kot 50 zaposlenimi možnost poklicati tudi servisno službo zavarovalnice (AUVA), ki je brezplačna.

- 6.5. Peti sklop vprašanj: OCENJEVANJE DELA ZUNANJIH IZVAJALCEV

- *Ali se delo teh izvajalcev ocenjuje na podlagi predpisanih postopkov?*

Ocenjevanje dela izvajalcev je opredeljeno kot zelo pomembno in se v določeni meri izvaja v vseh državah. V 18 državah je opredeljeno s posebnimi predpisi. V devetih ni posebej predpisano, se pa določen občasni nadzor kljub temu izvaja predvsem prek inšpekcije za delo.

- *Če se izvaja, kateri organi jih izvajajo (npr. neodvisne institucije, inšpekcija za delo, ...)?*

V devetih državah izvajalce ocenjuje ministrstvo za delo oz. inšpektorat za delo, v petih ministrstvo za zdravje oz. njemu pripadajoče institucije, v štirih so to neodvisne komercialne institucije, v eni državi pa državni akreditacijski organ. Kako je v preostalih državah, iz poročila ni razvidno.

- *Kako pogosto se ocenjevanje izvaja (dnevno, letno, med inšpekcijskimi pregledi, drugo)?*

Pogostost izvajanja nadzora oz. ocenjevanja je zelo različna in je od 1 do 5 let. Nadzor pa se lahko izvede tudi v primeru pritožb.

- 6.6. Šesti sklop vprašanj: AKTIVNOSTI ZUNANJIH IZVAJALCEV

- *Ali so aktivnosti predpisane in katere so (ocena tveganj, izjava o varnosti, usposabljanje, preiskave, pregledi in meritve delovnega okolja in delovne opreme, varnostni načrti, varnostni listi, sistem za zagotavljanje VZD, zdravniški pregledi, nadzor, drugo).*

Od zunanjih izvajalcev se pričakuje, da izvajajo vse različne dejavnosti na področju varnosti in zdravja pri delu. V 19 državah so delno ali v celoti predpisane. V preostalih osmih niso posebej predpisane, se pa enako kot v tistih, kjer so, pričakuje, da bodo delodajalci, ki nimajo svojih internih služb ali te niso v celoti sposobne izvesti potrebnih dejavnosti, najeli ustrezno sposobne zunanje izvajalce.

## 6.7. Sedmi sklop vprašanj: DOKUMENTI, KI JIH IZDAJAJO ZUNANJI IZVAJALCI ZA ORGANE NADZORA

- Ali subjekti izdajajo kakršne koli dokumente za kateri koli nadzorni organ (inšpekcijo za delo, ministrstvo za delo, ministrstvo za zdravje, drugi).

Da bi bili o delu izvajalcev pristojni državni organi ustrezno obveščeni, je večina držav zanje predpisala, da morajo pristojne organe o svojem delu ustrezno obveščati.

- Kateri so ti dokumenti in kako pogosto se izdajajo (npr. letno poročilo)?

Ti dokumenti so letna poročila o delu, obvestila o nezgodah pri delu in poklicnih boleznih in drugo.

## 6.8. Osmi sklop vprašanj: ZAKONSKI IN PODZAKONSKI PREDPISI V ZVEZI Z ZUNANJIMI IZVAJALCI

- Navedite podatke o predpisih, ki se nanašajo na zunanje izvajalce.
  - Navedite podatke o navodilih za delo teh subjektov.
- Navedbe so v posebnih razpredelnih\*

## 6.9. Deveti sklop vprašanj: ŠTEVILO ZUNANJIH IZVAJALCEV

- Skupno število izvajalcev.
- Skupno število zaposlenih pri izvajalcih.
- Skupno število neodvisnih zunanjih oseb, ki delajo na področju VZD, vendar nimajo dovoljenja za delo.
- Število delovno aktivnih v državi.
- Število delodajalcev, ki uporabljajo usluge zunanjih izvajalcev v primerjavi z vsemi delodajalci (procentualno).

Podatki so zbrani v posebni razpredelnici\*.

\*Priloge in razpredelnice so zbrane v izvirniku poročila oziroma so njegov sestavni del (v angleškem jeziku).



## Želite organizirati predavanje, seminar?

ZVD d.d., Chengdujska cesta 25, Ljubljana, ima dve dvorani: predavalnico v pritličju, sejno sobo v 1. nadstropju.

Predavalnica sprejme ca. 90 udeležencev in ima:

- predsedniško omizje z ozvočenjem
- govorniški pult z ozvočenjem
- stropni in prenosni LCD projektor
- osebni računalnik (prenosni)
- mikrofone
- DVD+video
- dvojni kasetofon
- CD predvajalnik
- pomično projekcijsko platno
- regulacijo razsvetljave
- grafoskop
- dostop do interneta
- klimo.

CENA CELODNEVNEGA NAJEMA: 96.000,00 SIT Z DDV  
 CENA NAJEMA PO URAH: ZAČETNA URA 24.000,00 SIT Z DDV  
 NADALJNJA URA 12.000,00 SIT Z DDV

Sejna soba sprejme ca. 30 udeležencev in ima:

- prenosni LCD projektor
- osebni računalnik
- pomično projekcijsko platno
- regulacijo razsvetljave
- grafoskop
- klimo.

CENA CELODNEVNEGA NAJEMA: 48.000,00 SIT Z DDV  
 CENA NAJEMA PO URAH: ZAČETNA URA 24.000,00 SIT Z DDV  
 NADALJNJA URA 12.000,00 SIT Z DDV

Avla omogoča:

- pogostitev med odmori
- postavitve razstav
- registracijo udeležencev

Kontaktna oseba:

**Ladi Lebar**, E ladi.lebar@zvd.si, T 01 585 51 69, M 031 333 610





## ZAKLJUČKI POSVETA PORTOROŽ 16. IN 17. MAJ 2006

prof. dr. Primož Gspan, univ. dipl. inž.

Letošnje že tradicionalno dvodnevno strokovno posvetovanje v Kongresnem centru Hotelov morje so pod organizacijskim vodstvom FKKT-OTV priredili še MDDSZ – RID, Zbornica varnosti in zdravja pri delu in Klinični inštitut medicine dela, prometa in športa. Namen skupnega nastopa je bil pregled usmeritev, dogodkov in dosežkov zadnjega leta in vnaprej čim bolj koordinirano delo za dvig varnostne kulture in ravni varnosti in zdravja pri delu v Sloveniji. Kot že doslej je bila ena sekcija namenjena požarnemu varstvu.

V skladu z letošnjim programom EU so bili prvo težišče posvetovanja *mladi delavci* in *začetniki* kot ena najbolj ranljivih skupin delavcev in skupina, ki je najbolj dovzetna za vzgojo kulture varnosti in zdravja. Drugo težišče je bilo na oceni tveganja in njenih revizijah.

Posrečeno organizacijo in izbiro programa je dokazala udeležba skoraj sto sodelujočih.

*Prva sekcija* je bila namenjena varstvu in vzgoji mladih delavcev, usposabljanju motoristov – policistov in varnostnim standardom za storitve z lastno in pogodbeno delovno silo. *Druga* je bila namenjena izjavi o varnosti in njeni reviziji, oceni tveganja v luči OHSAS 18001 in uresničevanju nacionalnega programa varnosti in zdravja pri delu in njegove resolucije ter novostim pri vodenju varnosti v sosedni Avstriji. *Tretja sekcija* je bila posvečena požarnemu varstvu – spremembam pri načrtovanju požarne varnosti v državi, opremi in vzdrževanju požarnih elementov, izbiri in nameščanju gasilnikov in čeladam. *Četrta* je bila splošnejša, vsebovala je probleme varnosti s terminali za LNG, ob bližajočem se poletju kriterije za delo v vročem, analizo medsebojnih vplivov motečih dejavnikov določene vrste delavcev, analizo varnosti večvrstnih dvigal, izkušnje z delovno prakso na OTV in vibracije na delovnem mestu. Drugi dan je medicina dela na prvi sekciji zaokroženo predstavila nekatera težiščna področja: primerjavo delazmožnosti starostnika z mlajšim delavcem, statistične analize bolniškega staleža mlajših delavcev, analize odnosa slovenskih delodajalcev do promocije zdravja ter vpliv življenj-

skega sloga in dela na zdravje posebej zaposlenih v domu starejših občanov. V zadnji sekciji prvega dne so bile opisane izkušnje z organizacijo varnosti na MF v Hrvaški, problematika verifikacije lastnosti in pregledov električnih inštalacij v praksi in v luči trenutnih predpisov ter še posebej zanimiva primerjava krovnih predpisov s področja varnosti in zdravja pri delu med Nemčijo in Slovenijo.

### Na okrogli mizi so bili sprejeti naslednji zaključki, ugotovitve in temeljne misli:

Pregled uresničevanja nacionalnega programa napeljuje na misel, da bi verjetno moral biti za večjo izvedljivost zastavljen manj široko in tako, da bi bilo mogoče čim bolj objektivno spremljati in verificirati doseganje ciljev. Lahko pa se zaradi večje uresničljivosti izbere med že oblikovanimi in deklariranimi cilji prednostne, se jim določi roke, nosilce in merila za uresničevanje.

Pri kakovosti ocen tveganja in njihovih revizij je opaziti napredek, kar omogoča tudi novo predlagana metoda za sistematični pregled strojev in naprav, ki je lahko za zgled metode in tudi za širši namen. O tem in drugih ugotovitvah na posvetu bi bilo smiselno seznaniti delodajalce prek GZS in OZS kot pomoč pri praktičnem uveljavljanju učinkovite varnosti in zdravja pri delu.

Dragoceni so bili številni podatki, na osnovi katerih je mogoče utemeljeno oblikovati bodoče težiščne naloge, tudi politike. Zlasti še statistični podatki, ki so bili predstavljeni v sekciji medicine dela. Podatki dokazujejo, da prispevajo nezgode pri delu okrog 10 odstotkov celotnega bolniškega staleža (leto 2004 je bilo preko 11 mio izgubljenih delovnih dni zaradi bolezni, nege, porodniške in nezgod pri delu; od tega je bilo nekaj čez milijon delovnih dni izgubljenih zaradi registriranih nezgod pri delu). Odgovornost za to nosita tudi stroka in odnos menedžmenta do VZD (varnostni inženirji, pooblaščen zdravniki – specialisti medicine dela, drugi strokovni delavci), česar se mora stoka zavedati. Še posebej je treba poudariti, da ni jasnih evidenc o drugem, verjetno pomembnejšem segmentu absentizma:

zdravstvenih okvar kot posledic slabe organizacije dela, prilagojenosti načina dela in naprav ter razmer na delovnih mestih. Prav temu je treba nameniti v bodoče posebno pozornost.

Mnenje je, da je odločilni pogoj za večjo vlogo in status strokovnega delavca in pooblaščenega zdravnika v gospodarskih družbah, zavodih in ustanovah v spremenjenih gospodarskih razmerah prav osebno uveljavljanje in tvorno sodelovanje posameznika z menedžmentom podjetja, pri čemer so lahko šolska izobrazba, ZbVZD in inšpekcija samo v pomoč.

Prepričanje ZbVZD ostaja, da je kljub različnim pomislekom eden pomembnih garantov za dvig ravni dela strokovnih delavcev permanentno izobraževanje, ki je na drugih področjih že uspešno uveljavljeno (tudi verificirano), o čemer naj bi razpravljali na pobudo ZbVZD tudi Svet vlade RS za VZD na letošnji junijski seji. Razpravljalci se niso mogli ogniti že dolgo zahtevanemu in pričakovanemu oblikovanju zavarovalnih premij v odvisnosti od konkretne stopnje varnosti v določenem podjetju oz. od ocene tveganja kot pomembnega instrumenta za napredek varnosti v podjetjih.

Pregled stanja v EU kaže, da se članice intenzivno pripravljajo na vseh segmentih z novo finančno perspektivo, ki bo začela veljati za obdobje 2007-2013. Znotraj tega se kažejo signali gospodarsko najrazvitejših držav (Nemčija, Francija, Italija, Velika Britanija) o pomislekih glede znižanja ravni VZD ob ohranjanju minimalnih standardov varovanja zaposlenih (problem nekonkurenčnosti omejenih držav zaradi visokih stroškov dela). Takšni signali so vredni resne pozornosti in spremljanja ter tudi našega prilagajanja. Nedopustno in nespametno bi bilo, če bi znižanje ravni varnosti in zdravja pri delu razumeli dobesedno tudi slovenski novodobni "turbokapitalisti". Zlasti še, ker domača in svetovna praksa govori prav nasprotno: da sta namreč prav stopnja varnosti in varnostna kultura odsev konkurenčnosti, urejenosti in zanesljivosti podjetja.

Pri naslednjih posvetih bi bilo treba pozornost nameniti večji udeležbi zdravnikov medicine dela in medijev. Udeleženci so pogrešali več predstavnikov matičnega ministrstva.

- Izobraževalna,
  - svetovalna in
  - založniška družba d.o.o.
- agencija **POTI**

## SKLADNOST – KAKOVOST – VARNOST – TRŽNA PRILOŽNOST

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Zagotavljanje skladnosti proizvodov, kot to nalaga tehnična zakonodaja, je sestavni del zagotavljanja kakovosti pri načrtovanju proizvodov, v njeni proizvodnji ter uporabi. Tehnična mapa s predpisano vsebino je za veliko proizvodov obvezna. Pomeni dokumentirana dokazila o vseh izvedenih predpisanih postopkih. Njen sestavni del so predvsem analiza nevarnosti in ocenjevanje tveganja pri uporabi proizvoda. Takšna analiza mora biti izdelana v času načrtovanja proizvoda pri proizvajalcu. Tehnična mapa mora vsebovati tudi postopke za zagotavljanje skladnosti proizvodov v njegovi proizvodnji. Poznavalci tehnične zakonodaje t. i. Novega pristopa (zakonodaje, ki predpisuje tudi označevanje s CE) dobro poznajo tudi modulni sistem in sistem ravni (pri gradbenih proizvodih), ki nedvoumno vpeljuje ta v postopke zagotavljanja skladnosti proizvodov elementa sistema vodenja kakovosti po ISO 9001:2000. Povsem enako povezavo najdemo v vsebini Priročnika o varnosti proizvodov, s katerim evropska skupnost usmerja proizvajalce ne samo v korektivno, temveč tudi v preventivno ukrepanje pri pojavljanju nevarnih proizvodov na trgu.

Uporaba (samo) skladnih proizvodov v reprovirgah je npr. zelo očitna in nedvoumno predpisana v graditvi objektov oz. tovrstni evropski in nacionalni tehnični zakonodaji, ki ščiti potrošnika in okolje. Vse to je temeljni pogoj za pridobitev uporabnih dovoljenj ...

Dajanje na trg oz. v uporabo (samo) skladnih proizvodov izhaja tudi iz zakonodaje pri uporabi različnih proizvodov – delovnih sredstev. To je sestavni del – temelj za zagotavljanje varnosti in zdravja na delovnih mestih oz. funkcioniranja integralnega sistema poklicnega zdravja, kot ga npr. opredeljuje standard OHSAS 18001.

Sistem (nove) tehnične zakonodaje je danes in bo tudi v prihodnje usmerjen samo še v predpisovanje bistvenih varnostnih in zdravstvenih zahtev za proizvode z zahtevami glede varovanja okolja (npr. glede emisije hrupa, škodljivih snovi, energijske učinkovitosti oz. varčnosti ...). Da proizvodi ne bi izpolnjevali splošnih bistvenih varnostnih in zdravstvenih zahtev, naj bi bila samo še preteklost. Takšne proizvode naj bi izločil trg sam. Skladni proizvodi lahko nenazadnje pomenijo tudi pravno varnost za proizvajalca

ob morebitnih nesrečah, še pred tem pa preprečitev težav in neprijetnih posledic na trgu s kupci in organi nadzora.

Neskladni (nevarni) proizvodi lahko ogrozijo poslovanje podjetja.

**V praksi je v RS poznavanje in upoštevanje tehnične zakonodaje še v veliko primerih, žal, nezadostno.**

Takšna ocena ne sledi iz administrativnega oz. formalističnega gledanja na predpise. Podkrepljena je z upoštevanjem nove dobe trženja (CRM), nove ekonomije, globalizacije ...

Res smo majhni, toda ne zanemarljivi. Marsikje na trgu smo vodilnim kar moteči sledilci, iskalci tržnih niš ... in ne bodo nam dovolili, da bi segali po njihovih tržnih deležih. Ne bodo ostajali v obrambnih položajih, izbirali bodo različne oblike strategije trženjskega napadanja, tudi neodkrite, zahrbtnje ... Proizvajalec neskladnih proizvodov iz male, a "nevarne" RS, bo vsak dan bolj pod drobnogledom velikih.

Ne omogočajmo jim, da bodo imeli (včasih tudi samo zaradi malenkosti) z nami lahko delo.

.....

### Kaj storiti?

**Zakonodajo (tehnično) je treba ne samo poznati, ampak predvsem razumeti!**

Proizvajalci, distributerji, trgovci in tudi uporabniki, so se v preteklosti množično udeleževali različnih seminarjev, predavanj, strokovnih delavnic na temo »CE ...«! Seminarji, svetovanja ... s temi vsebinami so še vedno prisotni. Izvajalci so včasih tudi zelo zveneča imena, kar pa žal vedno ne pomeni tudi kompetentnosti in garancije kvalitete.

Vprašamo se lahko, ali je v teh seminarjih (predavanjih in delavnicah) vpogled v sistem tehnične zakonodaje dovolj širok, in sicer tako v obsegu in vsebini same zakonodaje kot tudi v njeni povezavi s prakso. Implementacija evropske tehnične zakonodaje v slovenski pravni red se formalno uvaja že od leta 1999, velik del je bil zaključen že pred vstopom RS v EU. Poudarjanje pravnega

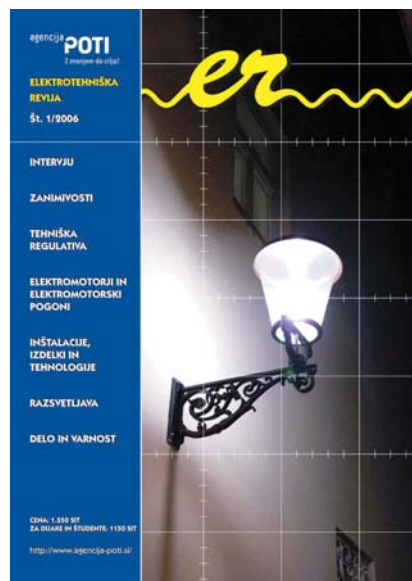
pomena zakonodaje in zastraševanja proizvajalcev s predpisanimi sankcijami bi morali že na začetku zamenjati z usmerjanjem v racionalno uvajanje vsebinskega pomena.

Bistvo tehnične zakonodaje ni v formalnem zagotavljanju predpisanih listin, tudi ne v izvajanju raznih preskušanj in ekspertiz pri inštitucijah z zvenečimi imeni (strokovni, imenovani, pristojni, akreditirani, priglašeni ...). Če vse to ni le sestavni del sistema, v katerem je tehnična zakonodaja pri proizvajalcu predvsem orodje, pripomoček v iskanju odgovora na vprašanje, kako dolgoročno uspešno nastopati na trgu, potem namen družbe kot zakonodajalca ne bo dosežen.

Razumeti je treba tudi povezave z drugimi zakonodajami, imeti znanja o pravilnem prenosu zakonodaje v prakso v njeni vsebini in v različnih vejah industrije, obrti in trgovine, znati je treba slediti dogajanjem na trgu pri svojih proizvodih in pri konkurenci, spremljati rezultate nadzora trga ...

Poznavanje, razumevanja in pravilno uporabo tehnične zakonodaje je treba v

### Strokovna revija za elektrotehniko



Informacije: <http://www.agencija-poti.si>  
Tel: 01 511 39 20, faks: 01 519 02 47



praksi vgraditi v integralne sisteme in pristope vodenja poslovnih procesov, tudi v tesni povezavi s celovitim zagotavljanjem kakovosti, pravilnim odnosom do okolja in ustvarjalnimi odnosi med ljudmi s poslovno odličnostjo. To velja za proizvajalce, distributerje, trgovce in uporabnike.

Nenazadnje je zagotavljanje skladnosti proizvodov, kot to nalaga tehnična zakonodaja, tudi sestavni del zagotavljanja kakovosti in raznih orodij, kot so npr. standardi kakovosti ISO 9001:2000 in standardi za vzpostavljanje sistema ravnanja z okoljem ISO 14001 ter Evropske nagrade za kakovost EFQM oz. Priznanja RS za poslovno odličnost PRSPO.

Certifikati ISO 9001:2000, EFQM, PRSPO, ISO 140001, EMAS, OHSAS 18001..., govorjenje o uporabi drugih standardov, orodij in modelov v TQM oz. pri vodenju podjetij so vprašljivi, če v podjetju ne poznajo in ne spoštujejo osnovne tehnične zakonodaje za proizvode v razvoju, proizvodnji, nabavi, vgradnji, uporabi.

Težko je razumeti stanje v družbi s podjetji, ki pri nastopanju na trgu v svoj trženjski pristop vgrajujejo orodja nove dobe trženja, kot je CRM (Customer Relationship Management), poleg njih pa imamo proizvajalce in druge nastopajoče subjekte oskrbe trga, ki vidijo v kupcih le plačnike svojih proizvodov in storitev, o tem, kaj se za te proizvode zahteva, pa ne vedo ničesar.

### Kdo bi moral v podjetjih brezpogojno odpraviti navedene napake?

Predvsem so to najprej vsi nosilci trženjskih pristopov, modelov celovite kakovosti, odnosa do okolja, stalnih izboljšav, poslovne odličnosti, zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu.

Opozoriti je treba na njihovo včasih (pre)ozko usmeritev, potrebno jih je spomniti na dejstva, da pomeni kakovost tudi skladnost z regulativo – ena bistvenih zahtev v ISO 9001:2000!

Nosilci aktivnosti pri zagotavljanju kakovosti, varovanja okolja ter varnosti in zdravja pri delu se morajo zavedati svojega poslanstva pri odgovornosti tudi za varnost kupcev – uporabnikov proizvodov.

Vodstva podjetij morajo upoštevati tudi ta element kakovosti in odličnosti, s svojimi zgledi in poslovnimi odločitvami morajo usmerjati neposredne izvajalce v pridobivanje ustreznih znanj in vedenj.

Kdo so izvajalci, ki morajo poznati in spoštovati tehnično zakonodajo, to je zagotovitev skladnosti, varnosti, kakovosti in tako odločilno prispevati k izkoriščanju tržnih priložnosti? To so:

- raziskovalci, oblikovalci, konstruktorji proizvodov - vsi, ki načrtujejo nove proizvode, spremembe in izboljšave na obstoječih proizvodih;
- tehnologi, ki načrtujejo proizvodne procese za proizvode: delovne in kon-

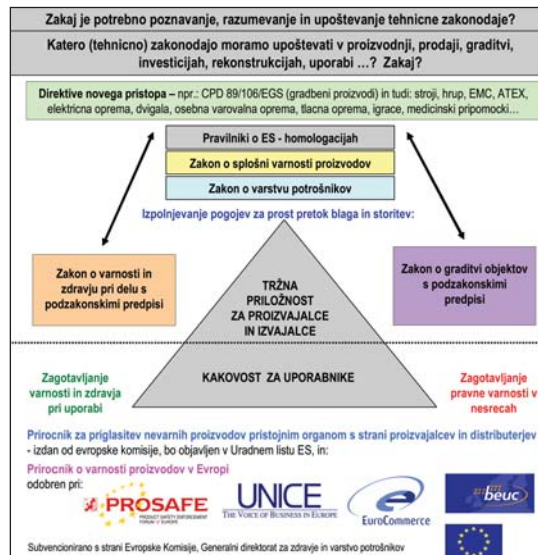
trojne postopke in sistem zagotavljanja skladnosti v proizvodnji;

- organizatorji, menedžerji procesov, v katerih se načrtujejo in proizvajajo ter uporabljajo proizvodi;
- nabavniki, ki urejajo dobavne pogoje z dobavitelji polizdelkov, storitev, opreme ...;
- trženjski komunikologi, prodajniki, ki trgu obljublajo kakovost (tudi skladne in varne proizvode);
- poprodajniki (serviserji, raziskovalci trga), ki morajo zaznati pojave nevarne uporabe njihovih proizvodov;
- nosilci sistema varnosti in zdravja pri delu (strokovnjaki iz VZD, odgovorni vodje del ...), ki morajo stalno nadzirati in izpopolnjevati pogoje za varno in zdravo delo;
- vzdrževalci pri servisiranju in rekonstrukcijah opreme in tehnoloških procesov;
- projektanti, vodje izvajalskih del, nadzorniki v graditvi, ki so odgovorni za skladnost in zanesljivost del, vgrajenih proizvodih ...;
- distributerji in trgovci v prometu blaga od proizvajalca do uporabnika.

### Temeljna vprašanja:

(Če je vsaj eden od odgovorov na spodnja vprašanja pritrdilen, potem predlagam, da o gornjih vsebinah in dilemah dobro razmislite!)

- Ali vam sistem tehnične zakonodaje v EU oz. njena harmonizacija v EU ni razumljiv v celoti?
- Ali so vaši proizvodi predmet evropskih direktiv Novega pristopa in obveznega označevanja s CE?
- Ali želite spoznati še druge direktive (splošna varnost, odgovornost proizvajalca za proizvod, varstvo potrošnikov ...)?
- Ali ste s svojimi proizvodi vključeni v produkcijske verige, ki se končajo z zahtevami za tehnične preglede in uporabna dovoljenja?
- Ali ste se odločili, da v sistemu vodenja kakovosti dosledno sledite zahtevam po spoštovanju regulative?
- Ali sprejemate dejstvo, da je izhodišče za varnost in zdravje na delovnih mestih oprema, ki je skladna s predpisanimi bistvenimi varnostnimi in zdravstvenimi zahtevami?
- Ali vaš poslovni proces zajema tudi poprodajo in raziskavo trga; ali želite pravočasno in pravilno ukrepati ob pojavu nevarnega proizvoda?
- Ali želite bistveno zmanjšati poslovne rizike zaradi neskladnih ali celo nevarnih proizvodov ob morebitnih nesrečah pri delu?



### Zaključna misel in sporočilo

**SKLADNOST – VARNOST – KAKOVOST – TRŽNA PRILOŽNOST**  
**Kupec pričakuje in zahteva kakovost, torej proizvode, ki so skladni s predpisi in varni**

Med kadri v podjetjih, ki skrbijo za nastajanje proizvodov, njihovo prodajo in uporabo, so vse pomembnejša znanja o trženjskem pristopu nastopanja podjetij na trgu. Pri tem je za pravilno razumevanje marketinga, katerega naloga je odgovoriti na osnovna vprašanja, kaj nuditi na trgu, za koga, kako, kdaj ..., nujno potrebno vključiti tudi vlogo in pomen kakovosti. Kot element kakovosti se mora obravnavati tudi varnost, ki se začne s skladnostjo proizvodov z zahtevami tehnične zakonodaje. Sodobno vodenje podjetij na načelih, modelih in konceptih integralne kakovosti in odličnosti ter organiziranja in vodenja poslovnih procesov, usmerjenih k upravljanju odnosov s kupci, zahteva tudi poznavanje, razumevanje in upoštevanje sistema tehnične zakonodaje, kot ga je Slovenija prevzela iz EU. Treba je zgraditi pozitivno sprejemanje zakonodaje s predstavljanjem njenega namena. Ta je v zagotavljanju varnosti za uporabnike proizvodov in storitev. Proizvajalci morajo razviti in vzpostaviti v svojih poslovnih procesih racionalni sistem celovitega zagotavljanja kakovosti ter poslovno usmerjenost h kupcem in k varovanju okolja. Le ob takšnem razmišljanju in v izgrajenem sistemu kakovosti lahko nastajajo produkti, ki so prijazni okolju in dobro služijo kupcu. Prav to pa prinaša uspeh proizvajalcu.

Avtor:

JANEZ DULC

Samostojni raziskovalec na področju marketinga, kakovosti, tehnične zakonodaje  
 janez.dulc@siol.net

## NAVODILA AVTORJEM ZA PRIPRAVO ČLANKOV

### VSEBINSKA NAVODILA

#### SPLOŠNO

Revija Delo in varnost sprejema v objavo znanstvene in strokovne članke s področja varnosti in zdravja pri delu in požarnega varstva ter druge prispevke, pomembne in zanimive za stroko.

Avtor mora v spremnem besedilu napisati, kakšen je članek (znanstven, strokoven, poljuden) oziroma za katero rubriko je namenjen.

Objavljamo članke, ki doslej še niso bili objavljeni v drugih revijah in ki dobijo pozitivno oceno recenzenta.

Članek mora biti napisan v slovenščini.

### TEHNIČNA NAVODILA

#### TEKST

Avtorji oddajo članek na formatu A4 z oštevilčenimi stranmi, slog pisave naj bo Arial. Naslov naj bo napisan v velikosti 14pt in sredinsko centriran, ostalo besedilo v velikosti 11pt, presledek med vrsticami pa naj bo 1,5. Besedilo mora biti obojestransko poravnano.

#### RECENZIJA

Članke za znanstveno prilogo daje uredništvo pred objavo v pregled anonimnemu recenzentu, ki ga določi glavni in odgovorni urednik, in v jezikovni pregled.

#### NASLOV ČLANKA

Naslov mora biti jasen in zgoščen ter napisan v slovenščini in angleščini.

#### AVTOR

Naslovu sledi navedba avtorja z:

- imenom in priimkom
- polnim habilitacijski in znanstvenim nazivom ter ustanovo, kjer je zaposlen,
- kratkim opisom področja, na katerem deluje. Če je avtorjev več, se predstavi vsakega posebej, na čimbolj zgoščen način.

#### IZVLEČEK

Članku mora biti dodan izvleček v slovenščini in angleščini (približno 100 do 150 besed). Ločeno morajo biti navedene ključne besede. Napisan naj bo v tretji osebi.

#### VSEBINA

Vsebina naj bo razdeljena na poglavja in razdelke, ki so oštevilčeni.

Za poudarke v besedilu uporabljajte poševni tisk in ne krepkega ali podčrtanega. Sprotne opombe naj bodo oštevilčene in navedene pod tekstom.

#### ENAČBE

Enačbe naj bodo na desnem robu oštevilčene s številko v okroglem oklepaju.

Pri decimalnih številih uporabljajte vejico.

#### TABELE

Tabele naj bodo v besedilu napisane na tistem mestu, kamor sodijo. Zaporedna številka in naslov tabele naj bosta navedena zgoraj nad tabelo. Pod tabelo oziroma sliko pojasnite vse okrajšave oziroma simbole, ki so v njej.

#### SLIKE

Slike morajo biti omenjene oziroma natisnjene v besedilu članka in označene z zaporedno številko ter s podnapisom, ki pojasnjuje njihovo vsebino.

#### MERSKE ENOTE

Merske enote morajo biti v skladu z mednarodnim sistemom enot (SI).

#### VIRI

*Zgleda navajanja za knjigo:*

1. Bilban, M. Medicina dela, ZVD, Ljubljana 1999
2. Gspan, P. Ekologija dela-priročnik, Iskra Telematika in ZVD, Ljubljana 1983

*Zgled navajanja za članek iz revije:*

1. Jakopič, J. Pitje alkoholnih pijač, odvisnost od alkohola in delo. Delo in varnost 42 (1997) 5; 239-45

*Zgled navajanja za članek iz zbornika referatov:*

1. Polič, M. Psihologija in prometna varnost: teorije, spoznanja in praksa. V Bilban, M.(ed) Strokovni posvet o medicini prometa, ZZD-SZD, Sekcija za medicino dela, Rogaška Slatina, 1998:99-106

*Zgled navajanja za elektronske vire:*

1. <http://vzd.gov.si/vzd.gov.si/et2005>

#### KRATICE IN OKRAJŠAVE

V naslovu in izvlečku naj ne bo kratic. Kjer se kratica v besedilu pojavi prvič, naj bo izraz polno izpisan, v nadaljevanju uporabite kratico v oklepaju.

#### NASLOV UREDNIŠTVA

ZVD Zavod za varstvo pri delu d.d.  
DELO IN VARNOST  
Chengdujska cesta 25, 1000 Ljubljana

Na naslov uredništva pošljite original članka.

V spremnem dopisu naj bo naveden avtorjev elektronski naslov, njegova telefonska številka ter poštni naslov.

Identično elektronsko različico v formatu MS Word pošljite na naslov: [tatjana.srol@zvd.si](mailto:tatjana.srol@zvd.si)

				AVTOR: GREGA RIHTAR	MOŠKA ŽLEZA, OBSEČNICA	MORSKA RIBA, SKUŠA	ČLOVEK BREZ IMENA	GEORGINA	OTTO LOEWI	NASILEN VSTOP, VPAD	SEDMI ŽIDOVSKI MESEC	INDIJANEC V PERUJU	AMERIŠKA IGRALKA THERON	VNETJE AORTE			
				PLODOVA VODA													
				ODLIČEN BRAZILSKI NOGO- METAŠ													
				SLONOV ČEKAN							AMERIŠKA FILMSKA NAGRADA						
				SLAVKO AVSENIK						RIBJE JAJCECE RUSKI VIOLINIST (DAVID)					KONEC POLOTOKA		
GOLI POLŽ											NORVEŠKO MOŠKO IME						
										ALBANSKI KNJIŽEV- NIK (FAN STILJAN)							
POMOŽNA VEDA KAZENSKEGA PRAVA, KI SE UKVARJA S KAZNIVIMI DEJANJI	MORSKI TOK OB LABRA- DORJU	POZDRAV STARIH RIMLJA- NOV	BRKATI OREL	LASTNIK LADIJ- SKEGA PODJETJA						NEKDANJI AVSTRIJ. SMUČAR (HANS)	VIJAK PRI STISKAL- NICI MNOŽICA LJUDI						
SOCVETJE ŽITARIC				TOVARNA V KOČEVJU KOS SUKANCA				CERKEV PRI SKOPJU GL. MESTO GANE									
MESTO V SEVERNI ITALIJI							SKRIVNOST IZDELAVA TKANIN NA STATVAH					EMA STARC ELEK- TRIČNI MOTOR					
ŠPANSKA LETALSKA DRUŽBA							UDARJANJE PO VRATIH DOMAČE SUKNO						ROMUNSKI NOGO- METAŠ (ADRIAN)	UGASEL CEN- TRALNI VULKAN			
MIRAN RUDAN		PESEM, POSVE- ČENA APOLONU	METULJ SOVKA						AMERIŠKI PISATELJ TWIN	ARABSKI UČENJAK ZMES IRIDIJA IN OSMIJA							
AVSTRAL- SKI PLAVALC THORPE				TRAVNIK OB VODI	ROMUNSKI DŽIP	OTOČJE IN DRŽAVA V SREDNJI AMERIKI						PISATE- LJICA PEROCI					
MESTO V ZAMBIJI						ALUMINIJ GLAVNI VEZNIK		NEUMNICA, TROLA	PLOŠ- ČINSKA MERA			KOREJSKI AVTO- MOBIL IT. PEVEC CUTUGNO					
PRISTA- NIŠČE NA JAP. OTOKU HONŠUJU							SPENCER TRACY VRSTA		NEMŠKI GEOGRAF (CARL) ODISEJ (LATINSKO)								
LEE REMICK		GRADITELJ, GRABENIK VRSTA METULJA											SOČNA BUČA, DINJA	SLADEK TROPSKI SADEŽ			
ANTIČNO IME ZA OTOK VIS				NAJVIŠJI VRH PIRENEJEV	PODOL- GOVAT KROŽNIK IGRA NA KARTE					NAKOVALO	HRVAŠKI KIPAR ROSANDIČ						
ZVRST JAMAJŠKE GLASBE				STRUPEN ALKALOID LATINSKI IZRAZ ZA JANEŽ							PREROŠKO ZNAMENJE NIKALNICA						
SOL TITANOVE KISLINE								AFR. PLE- MENSKA SKUPINA ZORANA ZEMLJA				ŠVEDSKI PISATELJ HANSSON FIGURA, PODOBA					
POTO- VALNI NAČRT									AMERIŠKI FILMSKI KOMIK (RED) BARIJ								
GLOBOKA REČNA DOLINA							KAJNOV BRAT				OTOK OB ZAHODNI OBALI ŠKOTSKE						
AHMED KUREJ		SADNA PIJAČA					ZANKA KAVBOJEV				NAŠA ZNAČILNA POKRAJINA						

POMOČ: BA-barij, KIRNJA-zobčasti ostriz, NDOLA-mesto v Zambiji, NISAN-sedmi židovski mesec, TOTO-italijanski pevec Cutugno, TRAKAR-metulj sovka

# Nove publikacije



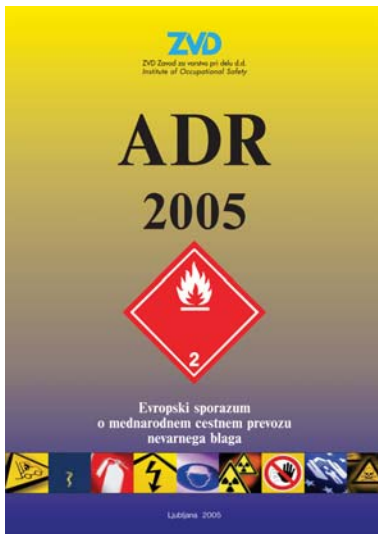
Praktične smernice za preiskave delovnega okolja – PRAH



Praktične smernice za varno premeščanje bremen



Priročnik za varno vzdrževanje



ADR 2005



Priročnik za pripravo na strokovni izpit iz varnosti in zdravja pri delu – Splošni in posebni del



Priročnik za varno delo z viljarji



Priročnik za izvajanje pregledov in preizkusov delovne opreme s kontrolnimi in merilnimi listi



Zahteve za razsvetljavo pri delu in standard 12464



EVZD39 Program za vodenje evidenc varnosti in zdravja pri delu



IOT & RIOT Program za izdelavo izjave o varnosti z oceno tveganja in njene revizije



ŠIFRANT IOT & RIOT Program Šifranti VZD za vnos nastavitve ocene tveganja in kriterijev nevarnosti tveganja